ประพันธ์รำลึก

อนุสรณ์

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ

คุณพ่อประพันธ์ ไกวัลศิลป์

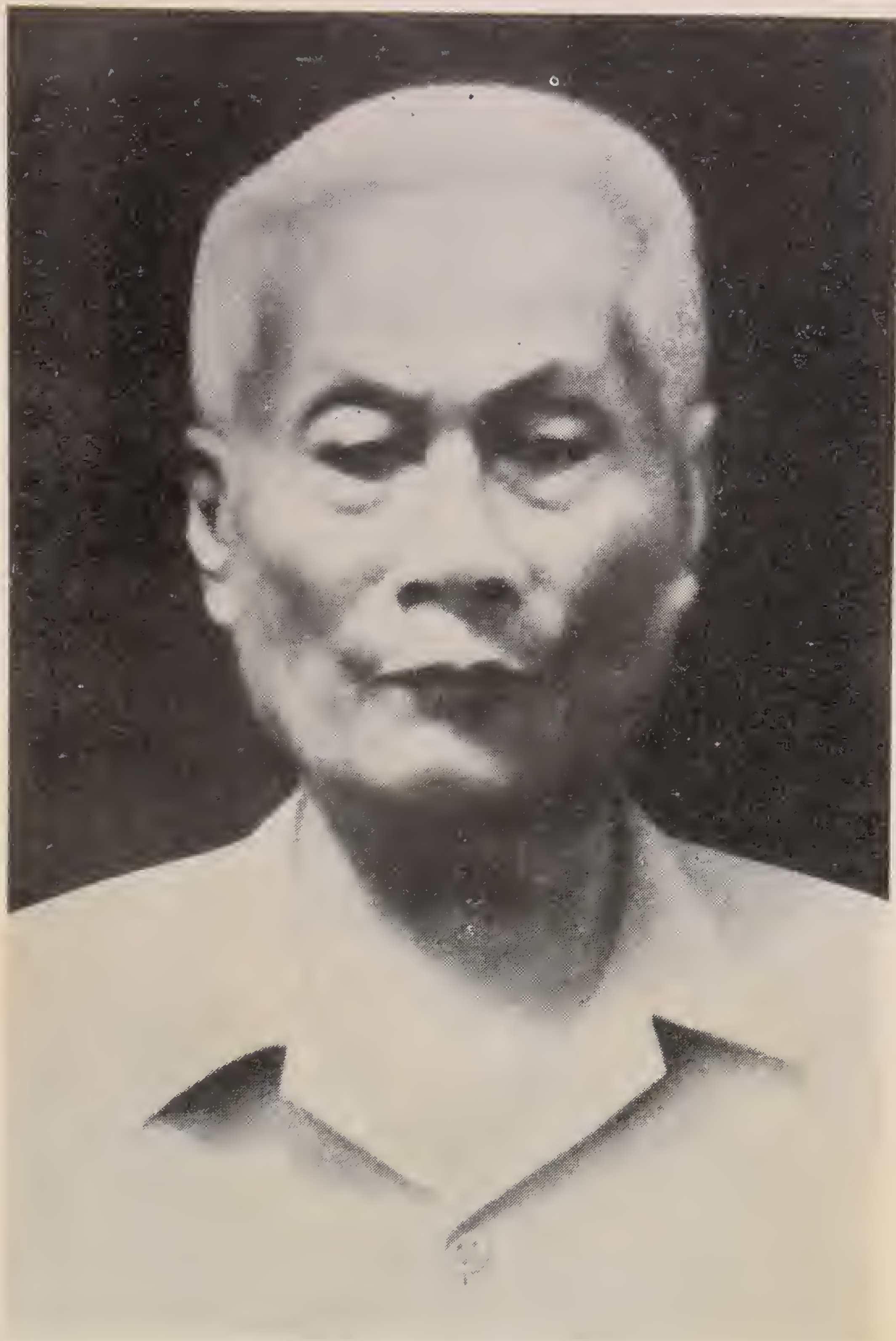
ณ เมรุ วัดหัวลำโพง

๙ เมษายน ๒๕๑๖

[illegible]

[illegible]

[illegible]

คุณพ่อประพันธ์ ไกวัลศิลป์

ชาตะ ๒๙ กันยายน ๒๔๓๕

มรณะ ๙ ธันวาคม ๒๕๑๕

บุตร – ธิดา

ประวัติ

คุณพ่อประพันธ์ ไกวัลศิลป์ เกิดวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๕ รับราชการที่การรถไฟแห่งประเทศไทย และออกจากราชการเมื่อสงครามโลก ครั้งที่ ๒ เนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์ คุณพ่อใช้ชีวิตอยู่กับลูก ๆ หลาน ๆ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้ป่วยเป็นโรคชราจนเดินไปไหนมาไหนไม่ได้ต้องนอนอยู่กับที่ จนถึงวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๑๕ เวลาประมาณ ๑๔.๐๐ น. คุณพ่อก็จากไปด้วยอาการอันสงบรวมอายุได้ ๘๑ ปี

คุณพ่อมีบุตรธิดารวม ๙ คน

๑. นางอุบล บอกบุญธรรม
๒. นางสาลี ประวิชสุวรรณ์
๓. นางทวี ปู่แก้ว
๔. นางวรรณา ณ นคร
๕. นายประสาร ไกวัลศิลป์
๖. น.ส. สมพิศ ไกวัลศิลป์
๗. นายประเสริฐ ไกวัลศิลป์
๘. รตท. ประยูร ไกวัลศิลป์
๙. นางสมทรง ทองพรรณ์

คำนำ

เนื่องในงานฌาปนกิจศพคุณพ่อประพันธ์ ไกวัลศิลป์ ลูก ๆ ได้พิจารณาเห็นว่า ควรจะจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นบรรณาการแด่ท่านที่กรุณาให้เกียรติมาร่วมในงานนี้ โดยได้แจ้งความประสงค์ขออนุญาตพิมพ์ปาฐกถาธรรม เรื่องวันไหว้ครู วันเข้าพรรษา และเรื่องเครื่องหมายของคนดี ของท่าน กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ กับท่านเจ้าของลิขสิทธิ์หนังสือชุดกฎแห่งกรรม ของคุณ ท. เลียงพิบูลย์ เรื่อง "**หัวอกพ่อแม่**" มาพิมพ์ ก็ได้รับความกรุณาเป็นอย่างดียิ่ง จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย.

หากหนังสือเล่มนี้จะเกิดคุณประโยชน์แก่ท่านที่ได้รับไป ด้วยประการใด ๆ ก็ดี ขอกุศลวิทยาทานนี้จงเป็นผลดลบรรดาลให้ คุณพ่อประพันธ์ ไกวัลศิลป์ ได้ประสบแต่อิฏฐิคุณมนูญผลในสุคติสัมปรายภพสมดังมโนปณิธานทุกประการเทอญ ฯ

ลูก ๆ

สุดบูชา สุดอาลัย

วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๑๕ เป็นวันที่ลูก ๆ ได้รับความโศกเศร้าอย่างแสนสาหัสด้วยการจากไปของคุณพ่อ เป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิต ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ว่า "ความตายย่อมเกิดแก่ปวงมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงความตายไปได้" เราต้องยอมรับความจริงในข้อนี้ แต่เมื่อประสพเข้ากับตนเอง ก็อดที่จะโศกสลดและตื้นตันใจไม่ได้

คุณพ่อเป็นคนแข็งแรงและอดทน ท่านไม่มีโรคภัยอื่นใดเลย นอกจากโรคชราและเดินไม่ได้จึงต้องนอนอยู่กับที่เป็นเวลา ๓ ปี พวกลูก ๆ และหลาน ๆ ต่างก็ผลัดเปลี่ยนกันพยาบาลตลอดมา ในระยะหลังท่านไม่สามารถจะพูดได้ลูก ๆ จึงไม่ทราบความเจ็บปวดของท่านเลย ได้แต่พยาบาลไปตามคำสั่งของแพทย์ผู้ทำการรักษา และให้ท่านทำบุญให้ทาน เพื่อเป็นการกุศลในบั้นปลายชีวิตของท่านเสมอ ในที่สุดท่านก็จากไปด้วยอาการอันสงบ

ท่านผู้มีเกียรติและท่านผู้มีพระคุณ ที่ได้ช่วยเหลือในกิจการต่าง ๆ และกรุณามาในงานฌาปนกิจคุณพ่อในครั้งนี้ พวกลูก ๆ ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย หากสิ่งใดขาดตกบกพร่อง ได้โปรดกรุณาให้อภัยด้วย

ด้วยกุศลกรรมอันดีทั้งหลายที่คุณพ่อได้สร้างสมไว้ กอร์ปทั้งผลกรรมดีที่ลูก ๆ ได้ปฏิบัติมา อันเนื่องมาจากผลของการอบรมและสั่งสอนของคุณพ่อ ขอให้ผลกรรมดีเหล่านี้ จงส่งผลและบรรดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อได้เสวยสุขในสัมปรายภพ เทอญฯ

จากลูก ๆ ของคุณพ่อ

อนุโมทนากถา

คุณวรรณา ณ นคร แจ้งความประสงค์ขออนุญาตพิมพ์ปาฐกถาธรรมเรื่องวันไหว้ครูที่ข้าพเจ้าแสดง ณ ห้องประชุมโรงพยาบาลรามาธิบดี เนื่องในพิธีไหว้ครูของนิสิตแพทย์ เรื่องเข้าพรรษาและเรื่องเครื่องหมายของคนดี เพื่อแจกเป็นธรรมทานในงานฌาปนกิจศพคุณพ่อประพันธ์ ไกวัลศิลป์ ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลเจตนาต่อคณะเจ้าภาพด้วย ที่ช่วยเป็นกำลังในการเผยแพร่ธรรมะให้เกิดประโยชน์แก่สาธุชนทั่วไป พระพุทธองค์ตรัสว่า การให้ธรรมเป็นทานนั้น ชนะการให้ทั้งปวง ฉะนั้นกุศลธรรมทานที่คณะเจ้าภาพบำเพ็ญครั้งนี้ย่อมสำเร็จเป็นกุศลวิบากแก่ผู้ล่วงลับในสัมปรายภพ ตามคติวิสัย

บทความธรรมปาฐกถาเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ได้คัดลอกออกมาจากเทปบันทึกที่ข้าพเจ้าไปแสดงปาฐกถาในสถานที่เหล่านั้น ซึ่งไม่มีต้นฉบับ บทความเหล่านี้จึงเป็นสำนวนพูด

ไม่ใช่สำนวนเขียน ข้าพเจ้าเองก็ไม่มีเวลาจะแก้ไขวรรคตอนและรสแห่งภาษาจึงบกพร่องไป ต้องขออภัยด้วย แต่ถ้าจะถือเอาแต่เฉพาะสาระก็คงได้พอสมควร กุศลใดที่เกิดขึ้นจากบทความปาฐกถาของข้าพเจ้านี้ ขออุทิศให้แก่คุณพ่อประพันธ์ ไกวัลศิลป์ ในสัมปรายภพด้วย

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกขุ

จิตตภาวันวิทยาลัย บางละมุง ชลบุรี

๒๐ มีนาคม ๒๕๑๖

๕๕๒ ถนนเพชรบุรี กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

เรียน คุณวรรณา ณ นคร ที่นับถือ

จดหมายของท่านที่แจ้งความประสงค์จะขอพิมพ์เรื่อง "หัวอกพ่อแม่" เรื่องหนึ่งในชุด "กฎแห่งกรรม" เพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ คุณพ่อประพันธ์ ไกวัลศิลป์ วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๑๖ ณ เมรุวัดหัวลำโพงนั้น

ข้าพเจ้าอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์ และขอขอบคุณ ท่านเจ้าภาพที่ได้ให้เกียรติอันสูงแก่หนังสือชุดนี้

หากจะมีความดีเป็นกุศลผลบุญจากหนังสือชุดนี้ ขอให้กุศลผลบุญนั้นจงดลบันดาลให้วิญญาณของ คุณพ่อประพันธ์ไกวัลศิลป์ จงไปสู่สุคติภพตามความปรารถนาของท่านเจ้าภาพทุกประการเทอญ

ขอได้รับความนับถือ

ท. เลียงพิบูลย์

เครื่องหมายของคนดี

โดย

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

หนี้ชีวิต

เมื่อวิญญาณหยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา ชีวิตของเราต้องอาศัยอะไรอีกหลาย ๆ อย่างเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง พิทักษ์รักษาจึงดำเนินมาด้วยความสวัสดี ผู้ที่เป็นภาระต่อการเกิดของเราเป็นคนแรกก็คือมารดา เพราะทุกคนต้องอาศัยครรภ์มารดาเป็นแดนเกิด ถ้าไม่มีมารดาแล้วก็เกิดไม่ได้ เมื่อเราหยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์แล้ว ผู้ที่เป็นมารดาคือเจ้าของครรภ์นั้น ก็หาได้เกิดความรังเกียจแต่อย่างใดไม่ เต็มใจให้เราอยู่อย่างผาสุกทั้งยังให้ความปลอดภัยด้วยการระมัดระวังการเป็นอยู่อย่างวิเศษสุดอีกด้วย

ท่านทั้งหลายพึงใช้วิจารณญาณดูว่า เราจะไปอาศัยบ้านใครอยู่ใครนอน อย่างสะดวกสบายในโลกนี้กว่าครรภ์ของมารดาเรามีบ้างไหม ไม่ต้องอื่นไกลดอก เพียงแต่จะไปขอพักแรมในโรงแรมสักคืนเราก็ยังต้องแสดงบัตรประจำตัวจะต้องขออนุญาตก่อนจึงจะเข้าไปได้ และเมื่อ

เข้าไปแล้วก็ยังจะต้องเสียค่าบำรุงที่อยู่อีกหลายสิ่งหลายอย่าง แต่เวลาเรามาปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา เราได้เคยมาขออนุญาตต่อมารดาของเราหรือเปล่า ขออาศัยเกิดหน่อยเถอะ จะพักแรมอยู่ในครรภ์เพียงสิบสองเดือนเท่านั้นแล้วก็จะออกไปตามเงื่อนไข

เราทุกคนที่เกิดมา ไม่เคยไปขออนุญาตก่อนเลย เรามาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งผู้ให้อาศัยก็ไม่เคยรู้จักหน้าตาเลยว่าเป็นอย่างไร มาจากภพภูมิไหน ๆ ก็ไม่ทราบ แต่ผู้ที่เป็นมารดาก็เต็มใจรับอย่างเมตตากรุณา ทั้ง ๆ ที่ท่านต้องลำบากร่างกายในระหว่างเราอยู่ในครรภ์ ท่านต้องอดเปรี้ยว อดหวาน อดมัน อดเค็ม ต้องประคับประคองครรภ์อยู่สิบเดือนครั้นเมื่อคลอดออกจากครรภ์แล้ว ยังจะต้องเป็นภาระให้แก่คนอีกมากมายหลายชีวิตด้วยกันเริ่มตั้งแต่ผดุงครรภ์ผู้ทำคลอดบิดา ญาติ พี่น้อง ต่างต้องโกลาหลเพราะการเกิดของเรา เมื่อคลอดออกจากครรภ์ของมารดาแล้ว ท่านยังต้องเลี้ยงเราจนกว่าเราจะเติบโต พึ่งตัวเองได้ และสามารถยืนด้วยเท้าของตนเองอย่างนี้

ถ้าคนเราทุกคนนึกย้อนหลังไปอย่างนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าทุกคนจะไม่กล้าเนรคุณต่อผู้เป็นมารดาบิดา และผู้มีคุณ

ทุกๆ คนทั้งจะทราบถึงภาระหน้าที่ที่เราทุกคนจะต้องปฏิบัติแก่โลกนี้ มีมากมายจนกระทั่งตลอดชีวิตเราก็ใช้ไม่หมด ดังที่โบราณจารย์ท่านกล่าวว่า " ถึงจะเอาแผ่นดินทั้งหมดมาม้วนเป็นปากกา เอาแผ่นฟ้ามาเป็นกระดาษเอาน้ำในมหาสมุทรมาเป็นน้ำหมึกจารึก พระคุณของแม่ก็ไม่พอ " เราทุกคนเกิดมาต้องเป็นหนี้บุญคุณต่อคนอีกมากมายหลายคนนัก เริ่มตั้งแต่มารดาบิดา ครูบาอาจารย์ไปตามลำดับ ชีวิตแห่งการเป็นอยู่จึงเป็นอยู่ในลักษณะที่เป็นลูกหนี้ และจะต้องเปลื้องหนี้พระคุณเหล่านี้ตลอดชีวิต

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงได้สอนถึงเรื่องคุณธรรมอันสัตว์จะพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อความผาสุกของหมู่สัตว์เองอยู่สองข้าง คือกตัญญู และ กตเวที

พระพุทธองค์ทรงสอนให้เราทุกคน เป็นผู้รู้คุณของผู้มีคุณ ที่เรียกว่า "กตัญญู" ซึ่งแปลว่ารู้คุณ และสอนให้เราตอบแทนคุณแก่ผู้มีคุณ ที่เรียกว่า "กตเวที" ซึ่งแปลว่า ตอบแทนคุณแก่ผู้มีพระคุณ

ความคิดของตนที่จัดว่า คิดดีนั้น จะต้องคิดอย่างนี้เสียก่อน ถ้าคนใดมิได้คิดถึงคุณที่ผู้อื่นได้กระทำแก่ตน และมิได้คิดตอบแทนคุณแก่ผู้ที่มีพระคุณแก่ตนแล้ว คนๆนั้นจัดว่าเป็นคนไม่ดี มีระดับจิตใจต่ำกว่าเดรัจฉานบางจำพวกเสียอีก

คุณธรรมทั้งสองประการนี้ ท่านทั้งหลายบางท่านอาจจะคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ได้ ความจริงแล้วถ้าไม่คิดให้ซึ้งเราก็อาจจะเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะตามปกติคนส่วนมาก มักจะมองเรื่องการบำเพ็ญคุณธรรมว่า เป็นเรื่องเล็กน้อยอยู่แล้ว เช่น การรักษาศีล การฟังธรรม การบริจาคทาน ตลอดจนการไปวัดวาอารามว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยของชีวิต ส่วนเรื่องสำคัญของชีวิตนั้นคือกระเสือกกระสนแสวงหาอาหารเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง การแสวงหาเกียรติยศชื่อเสียงการแสวงหาอำนาจ เมื่อคนเราส่วนมากมีความรู้สึกอย่างนี้ คุณธรรมทั้งสองประการนี้จึงหมดความหมายไป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า คนที่หาได้ยากอย่างยิ่งนั้นก็คือคนกตัญญูและกตเวที

คำปรารภ

ในยุคปัจจุบันนี้เราท่านทั้งหลายมักจะได้ยินคำปรารภของท่านผู้ใหญ่ ถึงเรื่องความเสื่อมโทรมทางจิตใจกันหนาหูขึ้น โดยเฉพาะเรื่องของ ความกตัญญูกตเวที ในยุคปัจจุบันนี้กำลังเสื่อมทรามไปตามลำดับ อันนี้เราจะสังเกตุได้จากความประพฤติของเด็กในสมัยนี้ ที่มีต่อมารดาบิดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีพระคุณ รู้สึกว่ามีความเคารพในท่านเหล่านี้น้อยเหลือเกิน คนชราถูกลูกทอดทิ้งไม่เอาธุระในการเลี้ยงดูมีมากขึ้น ทั้ง ๆ ที่ท่านทั้งหลายเหล่านี้ ต่างก็มีลูกหลานกันมาทั้งนั้น แต่ก็พึ่งพาอาศัยไม่ได้ สถานสงเคราะห์คนชราจึงหนาแน่นด้วยบุคคลที่ไร้ญาติขาดมิตรมากขึ้น ตามสถาบันการศึกษาปรากฏว่ามีนักเรียนทำร้ายร่างกายครูบ่อยครั้ง ศิษย์ฆ่าอุปัจฌาย์จนตายเพราะเห็นแก่เงินเพียงไม่กี่บาท เรื่องเหล่านี้นำความเศร้าสลดใจมาสู่เราอยู่เสมอ

ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นเพราะเรามิได้ปลูกฝังคุณธรรมอันดีงาม ดังที่โบราณประเพณีเคยปฏิบัติกันมา คือเรื่องความ "กตัญญูและกตเวที" นั่นเองคุณธรรมทั้งสองประการนี้ ปัจจุบันเราไม่ค่อยได้พร่ำสอนเด็กเราเท่าไรนัก ฉะนั้นจึงปรากฏว่า ความประพฤติของคนเราจึงเสื่อมทรามลง ท่านทั้งหลายโปรดได้คิดดูเถิดว่าคนเราถ้าขาดคุณธรรมทั้งสองประการนี้แล้ว ชีวิตของเราจะเป็นอย่างไร สังคมมนุษย์เราจะเป็นอย่างไร ในยุคที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราได้อุบัติขึ้นในโลกก็ได้พร่ำสอนคุณธรรมทั้งสองประการนี้อยู่เสมอ เป็นที่น่าอัศจรรย์ว่าในยุคนั้นเอง ก็ได้มีนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ได้อุบัติขึ้นในประเทศจินไล่เลี่ยกันกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และท่านผู้นี้ได้ร่ำสอนให้ชนชาติจีนปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้เหมือนกัน ท่านผู้นั้นคือ "ขงจื๊อ" อย่างไรเล่าท่าน

ชนชาติจีนจึงมีนิทานเล่าให้เด็กฟังจนฝังใจถึงเรื่องความกตัญญูและกตเวทีมากมายหลายสิบด้วยกัน ที่มีชื่อใน

ในหมู่คนไทยก็คือเรื่อง "ยี่จับสี่เห่า" คือคนกตัญญูยี่สิบสี่คน แปลสู่พากย์ภาษาไทยโดยคุณพระเจนจีนอักษร ในหมู่ชนชาติจีนก็มีความเคารพนับถือในบุคคลทั้งยี่สิบสี่คนนี้มาก ส่วนในพระพุทธศาสนาก็ได้มีตัวอย่างของคนที่กตัญญูกตเวทีมากเหมือนกัน โดยเฉพาะที่ได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ คือพระสารีบุตรเถระเจ้า แต่เราไม่ค่อยได้นำมาสอนหรือเล่าให้เด็ก ๆ ฟังกันเท่าไรนัก จึงปรากฏว่าเด็ก ๆ ไม่ค่อยจะซาบซึ้งในธรรมทั้งสองข้อนี้ ข้าพเจ้าจึงเขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่อปลูกฝังคุณธรรมทั้งสองข้อเพื่อลงสู่จิตใจทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ โดยเขียนให้อ่านแบบง่าย ๆ เพื่อให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาหาเหตุผลจากธรรมทั้งสองข้อนี้ และหวังใจว่าท่านทั้งหลายคงจะได้ช่วยกันปลูกฝังคุณธรรมเหล่านี้ลงสู่จิตใจของเด็กมากขึ้น

เรื่องนี้ข้าพเจ้าเขียนขึ้นยังไม่สมบูรณ์ เพราะข้าพเจ้ายังต้องการข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมทั้งสองนี้อีกมาก ฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดมีประสพการณ์ ของชีวิตเกี่ยวกับธรรมทั้ง

สองข้อนี้ โปรดได้เล่าให้ข้าพเจ้าทราบด้วยเพื่อนำมาเป็นหลักฐานยืนยัน ถึงผลของการปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้ตลอดทั้งโทษของการขาดคุณธรรมทั้งสองนี้เป็นอย่างไร ขอท่านทั้งหลายที่มีประสพการณ์ของชีวิตมากๆ เล่าสู่กันฟังบ้าง โดยเขียนติดต่อมาให้ข้าพเจ้าทราบ ตามที่อยู่ข้างล่างนี้ ข้าพเจ้าจะขอบคุณมาก ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์และจรรโลงศีลธรรมทั้งสองให้ถาวรต่อไป

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

๒๕ วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร

เพราะบางคนมีแต่เพียงกตัญญูอย่างเดียว หมายความว่า รู้แต่ว่ามารดาบิดา ครูบาอาจารย์เป็นผู้มีพระคุณ แต่การที่จะตอบแทนคุณนั้นมีน้อยเต็มที เพราะมีปัญหาชีวิตที่เขาเหล่านั้นจะต้องรับผิดชอบมากมาย เป็นต้นว่า ลูกบางคนรู้คุณของมารดา บิดาเหมือนกัน แต่ไม่มีโอกาสที่จะตอบแทนได้ เช่นบางคนก็อ้างความจำเป็นในชีวิต โดยอ้างว่าเงินทองที่จะส่งเสียเลี้ยงดูบิดามารดาไม่มี ลำพังตัวเองก็เลี้ยงเกือบจะไม่รอดแล้ว หรือมิฉะนั้นบางคนก็อ้างความจำเป็นทางครอบครัวว่า จะต้องเลี้ยงเมียกันต่อไป เลยหมดโอกาสได้เลี้ยงดูมารดาอย่างนี้ก็มี เพราะคนเราส่วนมากมีความเข้าใจในเรื่องกตัญญูกตเวทีอย่างนี้เอง จึงทำให้บางคนหมดโอกาสที่จะได้ตอบแทนคุณมารดา บิดา ครู อาจารย์

เครื่องหมายของคนชั่ว

ยิ่งในยุคที่โลกกำลังเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งน ก็ย่อมจะมีทั้งคุณและมีทั้งโทษ โดยเฉพาะในด้านจิตใจของมนุษย์ในยุคนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปมากซึ่งอาจจะเป็นเพราะสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยก็ได้เพราะสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างเหลือหลาย ในเมื่อมนุษย์ถูกอิทธิพลภายนอกครอบงำเท่าไร อิทธิพลภายในก็หมดไปมากขึ้นเท่านั้น ความเจริญภายนอกมีมากขึ้นเท่าไรความเจริญภายในก็มีน้อยลงเท่านั้น

ที่ว่าอิทธิพลภายนอกมีมากนั้น คือยุคนี้วัตถุเจริญมาก มนุษย์เราสามารถที่จะเดินทางไปสู่โลกอื่นได้แล้ว เมื่อวัตถุเจริญมากขึ้นเท่าไร คนก็นิยมในวัตถุกันมากขึ้นเท่านั้น เมื่อนิยมวัตถุมาก จิตใจซึ่งเป็นนามธรรมก็หมดความสำคัญไปมาก เหตุผลที่เราจะพิสูจน์นี้ไม่ยากอะไรคือให้สังเกตดูว่ายุคนี้คนทำความชั่วเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุภายนอกกันมาก คนที่ตกเป็นทาสของ รูป เสียง กลิ่น รสและสัมผัส จึงประกอบความชั่วได้ง่าย โดยไม่มีความละอาย ขอแต่เพียงอย่างเดียวว่า

ให้ฉันมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายก็แล้วกัน ความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาปจึงไม่เกิดขึ้น

นี่แหละที่เรียกว่า ทำชั่วลงไปเพราะถูกอิทธิพลภายนอกมาครอบงำ อิทธิพลภายในคือธรรมที่หักห้ามใจมิให้คิดชั่วก็เลยหมดอำนาจลง เมื่อธรรมะหมดอำนาจไปจากใจคนเท่านั้นคนเราทุกคนก็ประกอบกรรมชั่วได้อย่างสบาย หมดความละอาย หมดความเกรงกลัวต่อผลแห่งการกระทำนั้น

นักปราชญ์ทั้งหลาย ท่านจึงประชุมวิจารณ์กันบ่อยครั้งว่า เพราะเหตุใดศีลธรรมจึงเสื่อมไปจากใจของคนมาก และนักปราชญ์ทั้งหลายก็ให้เหตุผลว่า เพราะยุคนี้วัตถุเจริญมาก จิตใจคนจึงเสื่อมไป พิจารณาดูแล้ว คล้ายกับวัตถุนี้มีอิทธิพลกว่าจิต หรือมิฉะนั้นเจ้าวัตถุนี้ก็คงจะชั่วช้าเลวทรามมาก เมื่อผู้ใดไปสาละวนแล้วก็กลายเป็นคนชั่วช้าเลวทรามหมด ซึ่งอันที่จริงวัตถุนั้นหาได้ดีและชั่วไม่ ความดีความชั่วไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ เพราะถ้าความดีความชั่วอยู่ที่วัตถุแล้วคนที่แต่งตัวสวย ๆ โก้ ๆ ก็เป็นคนดีทั้งนั้น คนที่ไม่แต่งตัว คนที่ไม่สวยไม่โก้ ก็เป็นคนชั่วทั้งนั้น

ผลสุดท้ายคนเราทุกคน ก็ไม่จำเป็นต้องมีศาสนา สำหรับมอบไว้อบรมจิตใจ เพียงแต่สร้างร้านเสริมสวยมาก ๆ สร้างบ้านหลังโต ๆ ขี่รถคันใหญ่ ๆ ก็พอเป็นคนดีได้แล้ว

ถึงคราวที่จะชำระล้างความชั่ว ก็ไม่ยากเย็นอะไร เอาน้ำมันล้างเสียก็หาย หรือไปเข้าสถานที่อาบน้ำ ให้หนูน้อย ๆ นวดให้ ถูหลังให้ ถูตัวให้ ความชั่วก็จะหมดไป และก็ประพรมน้ำหอมอย่างดี แค่นี้ความดีก็ฟุ้งขจายไปหมดแล้ว ไม่ช้าก็คงจะเกิดโฆษณาว่าผงซักฟอกยี่ห้อนั้นสามารถขจัดความชั่วช้าของคนได้มาก แล้วก็โฆษณากันว่าน้ำหอมยี่ห้อนี้เพิ่มความดีได้มาก แผ่ขยายไปได้ไกลอย่างนี้เป็นต้น วิทยุหนังสือพิมพ์ก็คงจะได้ค่าโฆษณามากขึ้นไปอีก รายการทุกๆ รายการก็มีแต่เสียงโฆษณาสินค้าเหล่านี้ห้างร้านเสริมสวยทั้งหลายก็คงจะโฆษณากันเกร่อไปว่า ขอเชิญไปเสริมสร้างความงามและความดีกันที่ร้านนั้นร้านนี้กันเถิด แล้วท่านจะสวยงามจะเพรียบพร้อมด้วยความดีพร้อมกันนั้นเสียงโฆษณาธรรมะว่า ขอเชิญไปฟังเทศน์ฟังปาฐกถา หรือเจริญภาวนาเพื่อชำระจิตใจให้ผ่องใสก็คงจะ เงียบหายไปใน

ไม่ช้า วัดวาอารามก็คงจะเงียบเหงาปราศจากผู้คน จะมีคนมาวัดก็เห็นจะเป็นตอนเมื่อฌาปนกิจศพเท่านั้น

ซึ่งความเป็นจริงแล้ววัตถุย่อมจะไม่ดีไม่ชั่ว ความดีความชั่วอยู่ที่ใจคนต่างหาก ไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ วัตถุนั้น ถ้าเรารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็ให้โทษ ยกตัวอย่างเช่น มีด เรารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์เพราะสามารถใช้ผ่าตัดอะไรต่าง ๆ ได้ แต่ถ้าไม่รู้จักใช้เราอาจจะเอามีดไปเป็นอุปกรณ์ในการกระทำปาณาติบาตก็ได้ พลังงานปรมาณู ถ้ารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ต่อการทุ่นแรงงานมนุษย์มาก เป็นไปเพื่อสันติ ถ้าไม่รู้จักใช้ ก็เป็นโทษต่อมนุษยชาติอย่างมหันต์ทีเดียว

ฉะนั้นการที่จิตใจของคนไม่มีศีลธรรมนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะความเจริญของวัตถุ ไม่ใช่เป็นเพราะอิทธิพลของวัตถุอย่างเดียว แต่เป็นเพราะมนุษย์เราไม่อบรมจิตใจให้มีคุณธรรมสูง ให้แข็งแกร่งในการต่อต้านกับความชั่วต่างหาก จิตใจของมนุษย์จึงต้องตกเป็นทาสของความชั่วร้ายอย่างถอนตัวเกือบไม่ขึ้น

ครั้งหนึ่งได้เคยปรากฏเป็นข่าวอันเกรียวกราว ว่ามีนักศึกษาผู้หนึ่ง ศึกษาอยู่ในชั้นอุดมศึกษา ได้แสดงความเห็นออกมาว่า บุญคุณของมารดาบิดาไม่มี เพราะมารดาบิดานั้นมิได้ตั้งใจให้เราเกิดมา ท่านหาความสนุกสนานเพลินเพลินกันสองคน ส่วนเรานั้นเป็นผลพลอยได้อย่างไม่เต็มใจต่างหาก ตลอดจนบุญคุณของครูบาอาจารย์ก็ไม่มี ท่านสอนเราก็เพราะเห็นแก่เงินเดือนต่างหาก หรือเพราะเราจ้างท่านมาสอนต่างหาก ถ้าเราไม่จ้างท่านก็คงไม่มาสอน เพราะฉะนั้น ถ้าครูทำอะไรให้เราไม่พอใจแล้ว ก็แสดงความไม่พอใจลบหลู่ดูหมิ่นไม่เชื่อฟัง

บางคนก็คิดว่าที่ทุกคนเติบโตมาได้ ก็มิใช่ว่ามารดาบิดาเป็นผู้เลี้ยงเราด้วยความเต็มใจแต่เป็นเพราะกฎหมายบ้านเมืองคุ้มครองต่างหาก ถ้าท่านปล่อยให้เราตาย หรือฆ่าเราตาย ท่านก็มีความผิดทางคดีอาญา ฉะนั้นประเพณีโบราณที่สอนให้เรามีความกตัญญูกตเวทีนั้นเป็นเรื่องของความโง่เขลางมงาย ตลอดจนการทำบุญไหว้พระสวดมนต์

ก็เป็นเรื่องของคนงมงายทั้งนั้น ไม่มีประโยชน์อะไร การบูชาเซ่นสรวงก็ไม่มีประโยชน์

บุคคลดังกล่าวนี้ปฏิเสธผลแห่งการกระทำทั้งหมด ทำดีก็ไม่มีผล ทำชั่วก็ไม่มีผล ท่านเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ ประเภทนัตถิกทิฏฐิ ความเห็นชนิดนี้ปฏิเสธผลแห่งการกระทำ มีมานานแล้วทุกยุคทุกสมัย ความเห็นผิดอย่างนี้ ท่านกล่าวว่ามีโทษหนักกว่าการกระทำอนันตริยกรรมเสียอีก

คนประเภทนี้เราเรียกว่าคน อกตัญญู อกตเวที ในทางศาสนากล่าวว่าเป็นคนชั่ว เป็นภัยแก่โลก ไว้วางใจไม่ได้ถ้ามนุษย์เราทั้งหมดมีความเห็นอย่างนี้ สังคมมนุษย์ก็ไม่ต่างจากสังคมปศุสัตว์บางจำพวก

เรื่องของคนอกตัญญู มีอยู่ในพระสุตตันตปิฎก เอก-นิบาตท่านได้เปรียบเทียบคนประเภทนี้ว่า เลวเสียยิ่งกว่าไม้ที่เขาทิ้งลอยไว้อยู่ในน้ำเสียอีก บาลีแสดงไว้ว่า

สจฺจํ กิเรว มาหํสุ นรา เอกจฺจิยา อิธ
กฏฺฐํ ปลฺลวิตํ เสยฺโย น เตฺวเวกจฺจิโย นโร

แปลว่า บัณฑิตกล่าวไว้ว่า เก็บไม้ที่ลอยน้ำขึ้นไว้บนบก ดีกว่าเก็บคนตกน้ำให้พ้นความตาย คำนี้เป็นคำจริง

ที่ท่านกล่าวเช่นนี้ ก็เพราะการเก็บไม้ที่แห้งลอยน้ำมาเอาขึ้นไว้บนบกนั้น ย่อมมีประโยชน์หลายอย่าง อย่างน้อยที่สุดยังใช้ให้เป็นประโยชน์ในการหุงต้มอาหารได้ สำหรับติดไฟผิงในเวลาหนาวก็ได้ ตลอดจนยังใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้อีกหลายอย่าง แต่ว่าคนที่อกตัญญูไม่รู้คุณของใคร ถึงแม้จะตกน้ำและมีผู้ช่วย ให้ขึ้นมาจากน้ำได้ก็ไม่มีประโยชน์แก่ผู้ช่วย ทั้งยังให้โทษแก่ผู้ช่วยเสียอีก ในชาดกนี้ได้ยกตัวอย่างแสดงไว้เรื่องหนึ่งดังนี้

เรื่องมีอยู่ว่า สมัยหนึ่งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ออกบวชเป็นฤาษีปลูกอาศรมอยู่ริมแม่น้ำสายหนึ่ง คืนวันหนึ่งในมัชฌิมยาม ได้มีเสียงคนร้องมาจากกลางน้ำ ฤาษีโพธิสัตว์ได้ยินเช่นนั้นก็แน่ใจว่า จะต้องมีคนตกน้ำและต้องการความช่วยเหลือ ท่านจึงรีบลงจากบรรณศาลาถือคบไฟส่องดูก็เห็นพระราชกุมารเกาะขอนไม้ลอยน้ำมา ท่านก็รีบเปลื้องผ้าว่ายไปกลางน้ำ

ดึงขอนไม้เข้าฝั่งจนสำเร็จ ที่ขอนไม้นั้นนอกจากมีพระราชกุมารเกาะมาหนึ่งชีวิตแล้วยังมีสัตว์อีก ๓ ตัว คือ งู หนูและนกแขกเต้า เมื่อถึงฝั่งเรียบร้อยแล้ว ฤาษีก็จัดการก่อไฟให้สัตว์ทั้ง ๓ นั้นผิงเพื่อบรรเทาความหนาวก่อน แล้วจึงก่อให้พระราชกุมารทีหลัง ทั้งนี้ปรากฏว่าสัตว์ทั้ง ๓ ชีวิตนั้นได้ถูกพายุฝนพัดตกลงมาในน้ำและได้อาศัยขอนไม้มาตลอด ส่วนพระราชกุมารนั้นมาเล่นน้ำกับบริวารแล้วถูกปล่อยมากับกระแสน้ำ

เมื่อฤาษีก่อไฟให้สัตว์ทั้ง ๔ ผิงจนอบอุ่นแล้วก็จัดหาอาหารมาให้ แต่ได้จัดให้สัตว์ทั้ง ๓ กินเสียก่อนแล้ว จึงจัดให้กุมารภายหลัง พระราชกุมารก็น้อยพระทัยว่าฤาษีนี้ดูถูกตนมาก เห็นสัตว์เดียรัจฉานดีกว่าคนจึงผูกอาฆาตพระฤาษีไว้ ครั้นอยู่ต่อมาถึงประมาณ ๓ วันน้ำก็แห้งแล้ง งูจึงบอกกับฤาษีว่า พระผู้เป็นเจ้ามีพระคุณต่อข้าพเจ้ามากเหลือเกินที่ได้ช่วยชีวิตและให้ความสบาย เมื่อชาติก่อนข้าพเจ้าเกิดเป็นเศรษฐี และได้ฝังทรัพย์เอาไว้ ๔๐ โกฏิ

ในที่แห่งหนึ่ง ครั้นเวลาใกล้จะตาย ข้าพเจ้ามีจิตผูกพันเป็นห่วงในทรัพย์เหล่านี้เมื่อตายจึงได้มาเกิดเป็นงู ฉะนั้นถ้าพระผู้เป็นเจ้าต้องการจะใช้ทรัพย์สินเมื่อใด บอกข้าพเจ้าขอยกให้ทั้งหมด บอกดังนี้แล้วก็ลาไป

หนูก็กล่าวขึ้นว่า พระผู้เป็นเจ้ามีอุปการคุณแก่ข้าพเจ้ามาก เมื่อชาติก่อนข้าพเจ้าเกิดเป็นเศรษฐีเหมือนกันข้าพเจ้าได้ฝังทรัพย์ไว้ ณ ที่แห่งหนึ่ง ๓๐ โกฏิ เมื่อเวลาใกล้จะตาย ข้าพเจ้ามีจิตผูกพัน เป็นห่วงในทรัพย์นี้มากจึงได้ไปเกิดเป็นหนูอยู่ในที่ฝังทรัพย์นั้น เมื่อน้ำท่วมที่อยู่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงถูกกระแสน้ำพัดมา ฉะนั้นถ้าท่านต้องการทรัพย์เมื่อใดจงบอกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะยกทรัพย์ทั้งหมดให้ แล้วก็ลาฤาษีไป

นกแขกเต้าก็บอกขึ้นว่า ข้าพเจ้าได้อาศัยอยู่ที่ต้นไม้ต้นหนึ่งทางต้นน้ำโน้น เมื่อมีพายุฝนขึ้น ข้าพเจ้าก็ตกน้ำจนขนเปียกทั้งตัวไม่อาจบินได้ จึงเกาะขอนไม้ลอยมาจนพบพระผู้เป็นเจ้าเห็นและช่วยไว้ ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นหนี้พระ

คุณของท่านมาก ฉะนั้นถ้าพระผู้เป็นเจ้าต้องการข้าวสาลีอันมีสีแดงอันโอชารสเมื่อใด จงไปบอกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะบอกกล่าวแก่ญาติของข้าพเจ้า ซึ่งนับจำนวนมากหลายแสนตัว ให้ช่วยกันคาบเอารวงข้าวสาลีมาถวายพระผู้เป็นเจ้า กล่าวดังนี้แล้วก็ลาไป

ฝ่ายพระราชกุมารก็คิดว่า เราจักลวงฤๅษีนี้ไปสู่บ้านเมืองของเราแล้วก็จะฆ่าเสีย เพราะแค้นที่ดูหมิ่นตน เมื่อคิดดังนี้แล้วจึงกล่าวขึ้นว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า เมื่อข้าพเจ้าได้เสวยราชสมบัติแล้ว จะอุปถัมภ์พระผู้เป็นเจ้าด้วยปัจจัย ๔ ทุกประการ บอกดังนี้แล้วก็ลากลับเมือง

จากนั้นฤๅษีก็เดินทางไปยังกรุงพาราณสี เพื่อจะทดสอบพระราชกุมารว่า จะมีความกตัญญูกตเวทีหรือไม่ และได้แวะพักที่พระราชอุทยาน พอรุ่งเช้าก็เข้าไปบิณฑบาตในพระนคร พระราชกุมารเมื่อเดินทางกลับถึงพระนครแล้ว ก็ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ วันนั้นแสดจออกเลียบพระนครตอนเช้าก็ทอดพระเนตรเห็นพระฤๅษีแต่ไกล จึงดำริแค้นฤๅษี

พระราชกุมารจึงสั่งให้ราชบุรุษจับดาบฆ่าเสียเพราะเป็นคนโกง ถ้าจะเข้ามาขอสิ่งใดกะเราเป็นแน่ พวกเจ้าจงอย่าให้คนกาลกรรณีนี้มาพบเรา จงมัดมือไพล่หลังเฆี่ยนให้เต็มที่แล้วนำไปตัดศีรษะที่นอกพระนคร เอาหลาวเสียบประจานไว้ พวกราชบุรุษได้ฟังพระราชโองการดังนี้ ก็รีบลงมือทันทีกรูเข้าจับฤาษีมัดแล้วเฆี่ยนตี ขณะที่กำลังเฆี่ยนอยู่นั้นฤาษีได้กล่าวขึ้นว่า "เขากล่าวกันว่าเก็บท่อนไม้ที่ลอยน้ำมาดีกว่าเก็บคนบางคนขึ้นจากน้ำนี้เป็นคำจริง" ทุกครั้งที่ถูกเฆี่ยนฤาษีจะต้องพูดอย่างนี้ทุกครั้งไป จนราชบุรุษสงสัยจึงถามว่า เหตุใดท่านจึงพูดเช่นนั้น ฤาษีจึงเล่าความเป็นจริงให้ทราบตั้งแต่ต้นจนจบ ประชาชนชาวเมืองได้ทราบดังนั้นจึงพากันติเตียนพระราชกุมารอย่างมาก พร้อมใจกันจับราชกุมารฆ่า แล้วให้ฤาษีสึกออกเสวยราชย์ต่อไป เมื่อได้เสวยราชย์แล้วก็เดินทางไปหา งู หนู นกแขกเต้า สัตว์ทั้ง ๓ นั้นถวายทรัพย์ให้ทั้งหมด ท้าวเธอก็นำสัตว์ทั้ง ๓ ไปเลี้ยงไว้ในพระราชวังโปรดให้ทำทะนานทองให้งูอยู่ ทำโพรงแก้วให้หนูอยู่ ทำกรงทองให้นกแขกเต้าอยู่

ในชาดกเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ไม่รู้บุญคุณของคนอื่นต้องประสบผลร้ายดังพระกุมารนั้น ผู้ที่รู้คุณคนย่อมได้ประสบความสุขความเจริญดังสัตว์ทั้ง ๓ นั้น ส่วนผู้ที่มีเมตตากรุณาย่อมได้รับผลดีเช่นฤาษี เพราะฉะนั้นทุกคนควรเป็นผู้มีเมตตากรุณารู้จักบุญคุณของผู้อื่นที่กระทำไว้แก่ตน แล้วคิดตอบแทนคุณของผู้นั้นต่อไป

เครื่องหมายของคนดี

พระพุทธองค์ตรัสว่า คนที่มีคุณธรรมทั้งสองประการ คือกตัญญูกตเวที เป็นคนดี การที่จะดูว่าใครดีก็ให้ดูตรงนี้ มีภาษิตแสดงว่า

"นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา"

ความกตัญญูกตเวที เป็นนิมิตคือเครื่องหมายของคนดี

ฉะนั้นคนที่เราเรียกว่า "คนดี" นั้น จะต้องมีคุณธรรมทั้งสองประการนี้ คนอย่างนี้ไม่เป็นภัยแก่โลกไม่เป็นภัยแก่สังคมเป็นที่พึ่งแก่สัตว์ได้

โลกของเราที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีปกติสุขก็เพราะชาวโลกตั้งมั่นในกตัญญูและกตเวที คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ มีอุปการะแก่ทุกคน เพราะชั่วชีวิตของคนเราที่เกิดมานี้เราจะต้องอาศัยบุคคลอื่น ๆ อีกมาก ชีวิตของคนเราจึงเป็นไปได้ ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่นในเบื้องต้นแห่งชีวิตของเรา เราต้องอาศัยมารดาบิดา เรา

จึงมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ด้วยความสุขสบาย คนนั้นอยู่ต่อไปนาน ๆ เราเจริญเติบโตขึ้น มารดาบิดาก็แก่ชราลงทำอะไรไม่ไหว มารดาบิดาก็ต้องพึ่งพาอาศัยเราผู้เป็นลูกต่อไป ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่อย่างนี้

ทุกคนเกิดมาต้องเป็นผู้อาศัยคนอื่นมาก่อน แล้วจึงจะเป็นที่พึ่งอาศัยแก่ผู้อื่นในภายหลังต่อไป ชีวิตของคนที่ดีเป็นชีวิตที่ประเสริฐ ส่วนชีวิตของคนที่เอาแต่อาศัยผู้อื่นอย่างเดียว โดยที่ผู้อื่นมาอาศัยตนไม่ได้ ชีวิตอย่างนั้น เป็นชีวิตที่ไม่ประเสริฐ และบุคคลอย่างนี้หาความเจริญได้ยาก ทั้งในคดีโลกและคดีธรรม เพราะเป็นผู้เอาเปรียบโลก เป็นกาฝากของโลก

พระเถระผู้ตั้งมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวที

ในสมัยพุทธกาลนั้น แม้แต่พระเถระผู้เป็นอรหันต์ก็ยังต้องประพฤติธรรมทั้งสองข้อนี้ เช่น พระสารีบุตรเถระเป็นต้น ท่านเป็นอัครสาวกฝ่ายขวาของสมเด็จพระสัมมา

สัมพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์ ก่อนที่ท่านจะบวชในสำนักของพระพุทธเจ้านั้น ท่านได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิเถระในขณะที่พระอัสสชิกำลังออกบิณฑบาตตอนเช้า พระอัสสชิเถระได้แสดงถึงหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงย่อ ๆ ให้พระสารีบุตรฟังว่า

"เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุํ ตถาคโต (อาห)
เตสญฺจ โย นิโรโธ จ เอวํ วาที มหาสมโณติ."

"ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะทรงสั่งสอนอย่างนี้"

เมื่อพระอัสสชิแสดงธรรมจบลง พระสารีบุตรก็ได้ดวงตาเห็นธรรมทันที คือเห็นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนแต่มีการดับไปเป็นธรรมดาจากนั้นจึงได้ขอบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า เมื่อท่านบวชแล้วไม่นานก็สำเร็จพระอรหันต์ ท่านทราบว่าพระอัสสชิอยู่ในทางทิศใด ก่อนที่ท่านจะนอน ท่านจะต้องหันหน้าไปทางทิศนั้น แล้วก็กราบไปทางทิศที่พระอัสสชิพักอยู่

และได้นอนหันศรีษะไปทางทิศนั้นเสมอ เป็นการแสดงความเคารพ และระลึกถึงคุณที่พระอัสสชิได้แสดงธรรมให้แก่ตน

อยู่ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน นครสาวัตถี ครั้งนั้นได้มีพราหมณ์แก่ผู้ยากจนคนหนึ่งศรัทธาในพระศาสนามาก ได้มาอาศัยอยู่เพราะเป็นคนอนาถา พราหมณ์เฒ่าผู้นี้ชื่อท่านราธะ ท่านคอยปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์ทั่ววัด ด้วยการกวาดลานวัดบ้าง ถางหญ้าบ้าง กวาดกุฏิบ้าง แล้วก็อาศัยรับประทานข้าวก้นบาตรพระไปวันหนึ่ง ๆ วันหนึ่งราธะพราหมณ์มีศรัทธาอยากจะบวชมาก ก็ไปหาพระสงฆ์ในวัดขอให้บวชเป็นพระภิกษุแต่พระสงฆ์เหล่านั้นก็ไม่ยอมบวชให้ เพราะเห็นว่าแก่มากแล้วปรนนิบัติพระสงฆ์ไปอย่างนี้ก็ได้รับ ผลบุญถมเถไป

เช้าวันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรวจดูอินทรีย์ของสตว์ทั้งหลายว่ามีผู้ใดบ้างที่ควรแก่การบรรลุมรรคผลก็ปรากฏในข่ายแห่งพระญาณว่า ราธะผู้นี้มีอินทรีย์แก่กล้าควรแก่การ

ที่จะบรรลุอรหันต์ผล จึงได้เสด็จไปโปรดตอนเช้า ในขณะนั้นราธะพราหมณ์ กำลังกวาดลานวัด ถางหญ้าอยู่ พระพุทธองค์จึงตรัสถามว่า

พราหมณ์ "เธอเที่ยวทำอะไรอยู่"

ราธะกราบทูลว่า "ข้าพระองค์กำลังทำวัตรปฏิบัติแก่พระภิษุทั้งหลายอยู่ พระเจ้าข้า"

พระพุทธองค์ตรัสถามต่อไปว่า "แล้วเธอได้รับการสงเคราะห์จากพระภิกษุเหล่านั้นบ้างหรือ"

ราธะพราหมณ์กราบทูลว่า "ได้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ได้แต่เพียงอาหารเท่านั้น แต่ท่านไม่ให้ข้าพระองค์ได้บวช"

จากนั้นพระพุทธองค์จึงได้เรียกประชุมสงฆ์ แล้วตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลายใครระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้บ้าง มีบ้างหรือ"

ในขณะนั้น พระสารีบุตรกราบทูลว่า "พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ระลึกได้ เมื่อข้าพระองค์ออกบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์นี้ได้ให้คนถวายภิกษาหนึ่งทัพพีที่

เขานำมาเพื่อตน ข้าพระองค์ระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้"

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "สารีบุตร ก็การที่เธอเปลื้องพราหมณ์ผู้มีอุปการะที่ได้กระทำมาแล้วอย่างนี้ให้พ้นทุกข์ไม่ควรหรือ"

พระสารีบุตรกราบทูลว่า "ควรแท้พระเจ้า ข้าพระ-องค์จักให้เขาบวช" แล้วพระสารีบุตรก็บวชให้ นี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของพระสารีบุตร ที่ไม่ลืมคุณของผู้อื่นที่มีต่อท่าน แม้ว่าจะเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ยังคิดตอบแทน

นิทานเรื่องผลแห่งความกตัญญู

มีนิทานจีนอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นนิทานที่สอนถึงเรื่องความกตัญญูไว้ได้ดีมาก เป็นนิทานเก่าแก่ คิดว่านำมาเล่าสู่กันฟังคงจะเป็นประโยชน์ และเป็นตัวอย่างอันดีแก่บรรดาผู้เป็นลูกทุกคนที่กำลังทอดทิ้งพ่อแม่

ในประเทศจีน ที่เมืองซัวไซไถ่หงวนฮู มีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่ง ในครอบครัวนี้มีเพียงสามคนเท่านั้น คือ มีพ่อ แม่ และลูกชายซึ่งเติบโตเป็นหนุ่มเต็มตัว ลูกชายชื่อฮู แซ่เอีย รวมเรียกชื่อเด็กหนุ่มผู้นี้ว่าเอียฮู อยู่ต่อมาพ่อบ้านคือบิดาของเอียฮูก็ตายลง ทิ้งภรรยาและลูกไว้เผชิญหน้ากับชะตาชีวิตตามลำพังเท่านั้น

มารดาของเอียฮูเป็นคนชราอายุมากแล้ว ทำงานอะไรก็ไม่ไหวครอบครัวนี้มีอาชีพในทางทำนา มีนาอยู่ทั้งหมด ๕๐ ไร่ เมื่อพ่อตายลง เอียฮู เด็กหนุ่มก็ต้องทำนาแทนพ่อต่อไป ส่วนนางผู้เป็นมารดานั้นเล่า ก็แก่เฒ่า ทำนาไม่ไหวเสียแล้ว นางจึงอยู่เฝ้าบ้านทำงานในบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปตามประสาคนแก่ เอียฮูเด็กหนุ่มผู้นี้หาได้มีความกตัญญูต่อแม่ของตนไม่ เอาแต่เที่ยวเตร่เฮฮา มารดาว่ากล่าวไม่ได้ ทำอะไรก็เอาแต่ใจตัวเอง

นางมีความคับแค้นใจเป็นอันมาก เพราะนางมีบุตรชายคนเดียว ก็หวังที่จะฝากผีฝากไข้ แต่ลูกชายมีความประพฤติตนไม่ดี การทำนาหรือก็ไม่เกิดผลเต็มเม็ดเต็ม

หน่วยบางปีฝนก็แล้ง บางปีฝนก็มาก จน น้ำท่วม นาเกิดความเสียหาย นางก็ไม่ปริปาก พูดอะไรให้ลูกต้องกระทบกระเทือนใจ เมื่อนางคิดถึงบุตรก็ได้แต่นั่งร้องไห้เพียงคนเดียวสามีผู้เป็นคู่ชีวิตก็จากนางไปเสียแล้ว นางมีความว้าเหว่และทุกข์ใจมากแต่ก็สู้อดทนเพราะความรักลูก

เอียฮูผู้ทำนาได้ข้าวปลาไม่สมบูรณ์ เหมือนคนอื่นเขาทั้ง ๆ ที่นาก็มีถึง ๕๐ ไร่ แต่ผลที่ได้รับกลับไม่พอกินเด็กหนุ่มผู้นี้ก็หาได้คิดเฉลียวใจไม่ว่า เป็นเพราะเหตุใดเขาคิดแต่เพียงว่า เป็นคราวเคราะห์ของเราเองจึงทำให้ได้ผลไม่บริบูรณ์ หาได้คิดไม่ว่าเป็นเพราะตัวเองขาดความกตัญญูกตเวทีต่อแม่ผู้มีพระคุณ

ณ เมืองเสฉวน ได้มีพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อ **บ่อจี่ไต้เสือ** เป็นผู้สำเร็จฌานอภิญญาเจริญอิทธิบาทภาวนาเป็นผู้มีอายุยืน เพราะสำเร็จวิชาที่เรียกว่า อภิญญา คนสมัยนั้นเรียกว่าวิชาอายุวัฒนะ เอียฮูเด็กหนุ่มเมื่อได้ทราบข่าว ก็อยากจะไปเรียนวิชาอายุวัฒนะกับท่าน "บ่อจี่ไต้เสือ" วันหนึ่งจึงเข้าไปลาแม่ และเรียนให้แม่ทราบว่าตนเองจะเดิน

ทางไปเรียนวิชาอายุวัฒนะ ยังเมืองเสฉวนกับพระชื่อบ่อจี่ได้เสือ

มารดาจึงเตือนลูกว่า การเรียนวิชาอายุวัฒนะนั้นมาก ไม่ใช่เรียนได้ง่าย ๆ เวลานี้แม่ก็แก่มากแล้ว ถ้าลูกเดินทางไปเมืองเสฉวนเสีย แม่จะอยู่กับใคร และใครเล่าเขาจะเลี้ยงดูแม่ ตามโบราณประเพณีนั้นเมื่อพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่และแก่เฒ่ามาก ลูกนั้นไม่ควรจะเดินทางไกลควรจะอยู่คอยดูแลแม่ ทั้งเวลานี้บิดาของลูกก็สิ้นชีวิตไปแล้ว ตัวของลูกเองก็ไม่มีสามพี่สี่น้อง ตัวคนเดียวเท่านั้น ก็หวังจะพึ่งพิงไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ถ้าลูกไปเสียแล้ว แม่จะได้ใครมาเป็นเพื่อนเล่า

การไปของลูกครั้งนี้ จะสำเร็จสมความปรารถนาหรือไม่ ลูกก็ยังไม่ทราบ ลูกไม่คิดดูบ้างว่า ตั้งแต่โบราณกาลผู้ที่เรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้น ก็เพราะเอาคุณธรรมคือความกตัญญูเป็นที่พึ่ง จึงสามารถเรียนวิชาได้สำเร็จ แม้แต่ผู้ที่ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านก็ต้องอาศัยความกตัญญูเป็นที่ตั้ง

ลูกจะทิ้งแม่ไปอย่างนี้ ลูกไม่คิดกตัญญูบ้างหรือ นางก็ได้แต่อ้อนวอนลูกชายอย่างนี้ แต่เอียฮูผู้เป็นลูกหาได้เชื่อฟังไม่ คิดจะเดินทางไปให้ได้ เสร็จแล้วก็จัดแจงเก็บเครื่องเสบียงในการเดินทาง พร้อมทั้งเงินตราสำหรับใช้จ่าย ออกเดินจากบ้าน นางผู้เป็นแม่ก็ได้แต่นั่งมองลูกเก็บข้าวของแล้วน้ำตาก็เอ่อท้นออกมาด้วยความเสียใจ พอลูกเดินทางออกจากบ้านลับตาไปเท่านั้น นางก็เป็นสลบแน่นิ่งไปด้วยความเสียใจ และห่วงใยลูก คนข้างบ้านเห็นเหตุการณ์ก็พากันมาช่วยแก้ไข จนกระทั่งนางรู้สึกตัวฟื้นขึ้น แล้วนางก็นั่งร่ำไห้บ่นถึงลูกอยู่ร่ำไป

พระเถระปลอมมาเทศน์

เอียฮู เมื่อเดินทางออกจากบ้าน ก็มุ่งหน้าตรงไปยังเมืองเสฉวน โดยมิได้ห่วงใยในมารดาเลยแม้แต่น้อย หวังจะเรียนวิชาอายุวัฒนะให้สำเร็จลงจงได้ เมื่อเดินไปประมาณครึ่งทาง ก็เห็นพระเถระองค์หนึ่งนั่งเทศนาโปรด

สัตว์อยู่ข้างถนน เอียฮู เดินทางไปถึงที่แสดงธรรมนั้น จึงยืนหยุดฟังด้วยความสนใจ

พระเถระรูปนั้นเทศน์ว่า เมื่อมาพิจารณาดูโลกเราในปัจจุบันนี้แล้ว รู้สึกสังเวชใจ มนุษย์ในโลกปัจจุบันนี้ประกอบแต่กรรมชั่ว มีใจบาปหยาบช้ามาก ไม่รู้จักบุญคุณของมารดาบิดาครูอาจารย์และผู้มีอุปการะคุณ ทอดทิ้งมารดาบิดาที่แก่เฒ่า แล้วบุคคลเหล่านี้จะหาความเป็นสิริมงคลได้แต่ที่ไหนมีแต่อัปมงคล คิดแต่อาฆาตมาดร้ายต่อกันจิตใจเมตตาต่อสัตว์ เป็นผู้หญิงก็คิดแต่จะแต่งตัวเที่ยวเตร่ดูมหรสพ การบ้านการเรือนก็ไม่เอาใจใส่ บ้านช่องปล่อยสกปรกรกรุงรังเอาแต่แต่งตัวเท่านั้น พ่อแม่สร้างหลักทรัพย์เอาไว้ให้แล้วก็ไม่รู้จักรักษาไว้ให้ดี ครั้นสิ้นบุญของพ่อแม่ ลูก ๆ ก็แย่งทรัพย์มรดกถึงกับต้องฟ้องร้องทางศาลเป็นความกัน จนกระทั่งทรัพย์สินเหล่านั้นต้องตกไปเป็นของคนอื่น จน หมดสิ้น พี่น้องก็ต้องแตก ความ สามัคคีต่อกัน

เขามิได้คิดเลยว่า เมื่อตายไปแล้วนำเอาไปไม่ได้ ต้องทอดทิ้งไว้เป็นสมบัติประจำโลก ที่คนเหล่านั้นไม่มี

ความอารีต่อกัน คิดประทุษร้ายต่อกัน ในขณะที่ยังไม่ประสบต่อความพิบัตินั้น ก็เพราะบุญแต่ปางก่อนสนับสนุนอยู่ ความพิบัติจึงไม่ปรากฏให้เห็นโดยเร็ว แต่ถึงกระนั้นความพิบัติเหล่านี้ ก็ต้องตกไปถึงลูกหลานจนได้ในวันหนึ่ง ซึ่งมีหลักฐานให้เห็นอยู่มากมาย บางครอบครัวนั้นพ่อแม่ร่ำรวยสร้างหลักทรัพย์ไว้ให้แก่ลูกหลาน ครั้นคนเหล่านั้นตายลงไม่ช้าลูกหลานก็ต้องตกระกำลำบาก เพราะพ่อแม่หาทรัพย์มาด้วยความไม่ยุติธรรม ไม่สุจริต

คำปริศนาของพระเถระ

เอียฮู เมื่อได้ฟังไปก็เกิดความสนใจ เลื่อมใสในคำเทศนาสั่งสอนของพระเถระนั้น เมื่อเทศน์จบลง เอียฮูจึงไปกราบแล้วถามพระเถระว่า พระคุณเจ้าเดินทางมาจากไหน ?

พระเถระก็ตอบว่า "เรามาเมื่อน้ำจืด"

เอียฮู ก็ถามต่อไปว่า "แล้วพระคุณเจ้าจะเดินทางต่อไปที่ไหนอีก"

พระเถระตอบว่า "เราไปแล้วไม่มีใจ"

เอียฮู จึงถามต่อไปด้วยความสนใจว่า พระคุณเจ้าอายุพรรษาสักเท่าไรแล้ว?

พระเถระตอบว่า "เราเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จแล้ว อายุของเราจึงประมาณไม่ได้ว่าเท่าไร"

เอียฮู จึงถามว่า พระคุณเจ้ามีอายุยืนเพื่อที่จะคอยใครหรือ ?

พระเถระจึงตอบว่า "เรามีอายุอยู่เพื่อที่จะคอยคนที่ไม่มีความรู้สึกตัวว่าชั่ว"

เอียฮูได้ฟังเช่นนั้นก็สงสัยว่า เอ ! ท่านสมณะรูปนี้พูดเป็นปริศนาชอบกลอยู่ แล้วจึงถามท่านพระเถระต่อไปว่า "ก็ท่านเรียนวิชาอายุวัฒนะสำเร็จแล้ว ท่านรู้จักพระเถระที่ชื่อ *บ่อจี่ไต้เสือที่เมืองเสฉวน* หรือไม่"

พระเถระย้อนถามว่า เธอถามถึงท่านสมณะบ่อจี่ไต้เสือทำไม ?

เอียฮู ตอบว่า "กระผมประสงค์จะเดินทางไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะ กับท่านบ่อจี่ไต้เสือ"

พระเถระตอบว่า "การที่จะเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้นจะต้องเรียนโดยตรงกับพระพุทธเจ้า เธอไม่ต้องเดินทางไปยังนครเสฉวนให้เหนื่อยอยากดอก"

เอียฮู จึงพูดกับพระเถระว่า "บัดนี้พระพุทธเจ้าท่านก็เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ทำอย่างไรเราจึงจะพบท่านได้เล่า"

พระเถระจึงบอกว่า "การที่จะพบพระอรหันต์นั้นไม่ยากดอก เธอจะเดินกลับไปบ้านของเธอเถิด ท่านที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละคือพระอรหันต์ของท่าน เธอจงอย่าลืมคำที่เราบอกนะ"

เอียฮู ได้ยินพระเถระพูดเป็นอัศจรรย์เช่นนั้น จึงหันหน้ากลับเพื่อเอาของที่สะพายไปวางไว้ เพื่อที่จะซักไซร้ให้แน่นอนจะแจ้งลงไป เมื่อวางของลงแล้วก็หันหน้ากลับมาเพื่อสนทนากับพระเถระ แต่ปรากฏว่าพระเถระหายตัวไปเสียแล้ว เอียฮูจึงคิดว่า พระเถระองค์นี้จะต้องเป็นผู้วิเศษสำเร็จวิชาชั้นสูง คือ อภิญญาเป็นแน่แล้วมาชี้แจงตัวเรา อย่ากระนั้นเลย เราจะรีบเดินทางกลับบ้านดีกว่า

จึงจัดแจงยกเสบียงกรังขึ้นสะพานแล้วหันหน้าเดินทางกลับมาทางเก่า

ในระหว่างเดินทางกลับบ้าน ก็คิดถึงคำของพระเถระรูปนั้นอยู่เสมอ จนกระทั่งถึงบ้าน เวลานั้นเป็นเวลาเที่ยงคืน ผู้คนหลับหมดแล้ว พอถึงหน้าบ้านจึงเคาะประตูเรียกแม่... แม่จ๋า...แม่...เปิดประตูรับด้วย มารดาของเอียฮู เมื่อลูกเดินทางออกจากบ้าน นางก็เฝ้าแต่คิดถึง ห่วงใยลูก กินไม่ได้ นอนไม่หลับ ร่างกายผ่ายผอมลง เมื่อนางได้ยินเสียงใครมาเรียกแม่ แม่จ๋า...แม่ ที่ประตู ฟังคล้ายเสียงของลูกมาร้องเรียก นางก็ยังไม่เชื่อหู คิดว่าคงจะเป็นเพราะความผูกพันในลูก จึงทำให้ได้ยินเสียงลูกมาเรียก

แต่เสียงเรียก แม่ แม่จ๋า...แม่ ก็ยังดังอยู่ นางจึงคิดว่า เราไม่ได้ฝันไปนี่ เรายังไม่หลับ เสียงลูกมาร้องเรียกให้เปิดประตู นางก็ดีใจว่าลูกกลับมาแล้ว ด้วยความรีบร้อนจึงหยิบเสื้อมาสวมใส่ หยิบรองเท้ามาใส่โดยมิได้พิจารณาดูเสียก่อน จึงใส่กลับกันหมดรีบกระวีกระวาดลุกไปถอดกลอน

พอเปิดกลอนก็พบว่า เอียฮูลูกรักของนางนั่นเอง นางดีใจจนพูดไม่ออก ตื้นตันใจอย่างบอกไม่ถูก

เอียฮู เมื่อเห็นแม่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับ ตรงตามที่ท่านสมณะบอกไว้ ว่าผู้ที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละ เป็นพระอรหันต์ของท่าน เอียฮู เกิดความสำนึกผิดก้มลงกราบที่เท้าของผู้เป็นมารดา แล้วหลั่งน้ำตาด้วยความเสียใจในการกระทำของตน แล้วขอโทษต่อผู้เป็นมารดาที่ตนเองได้ทอดทิ้งไปว่า "ต่อแต่นี้ไปตนจะประพฤติตนเป็นลูกที่ดีของแม่ตลอดไป จะไม่ทอดทิ้งแม่อีก แม่เป็นอรหันต์ของลูก"

มารดาจึงถามว่า มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นหรือลูก จึงได้ร้องห่มร้องไห้อย่างนี้ เอียฮูแหงนหน้าขึ้นมองหน้าผู้บังเกิดเกล้าด้วยน้ำตานองหน้า แล้วเล่าให้แม่ฟังว่า ในระหว่างทางที่เดินทางไปเมืองเสฉวนนั้น ได้พบพระเถระท่านแสดงธรรมอบรมพุทธบริษัทอยู่ ตนจึงเข้าไปหยุดฟังและเกิดความเลื่อมใส จนกระทั่งพระเถระให้ลูกเดินทางกลับบ้านแล้วจะพบพระอรหันต์ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ของลูก

ก็คือ ผู้ที่ใส่เสื้อกลับ รองเท้ากลับ บัดนี้ลูกพบพระอรหันต์ในดวงใจของลูกแล้ว ต่อจากนี้ไปลูกจะบูชาพระอรหันต์ของลูกตลอดชีวิต

นางจึงก้มหน้าดูตัวของนาง ก็รู้ว่าได้ใส่เสื้อกลับรองเท้ากลับ ผู้เป็นมารดาจึงพูดปลอบใจลูกว่า ดีแล้วลูกรักอย่าเสียใจไปเลย แม่อภัยให้ลูกทุกอย่าง ขอให้ลูกจงตั้งมั่นไว้ในกตัญญูเถิด แล้วลูกของแม่จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองเพราะคุณธรรมข้อนี้ เป็นสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติมาก

ผลแห่งความกตัญญู

ตั้งแต่นั้นมา เอียฮูก็ตั้งหน้าทำนาด้วยความขยันขันแข็งต่อไป โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ดูแลปรนนิบัติแม่มิให้เดือดร้อนใจ ให้อยู่อย่างสุขสบาย ปรากฏว่าข้าวกล้าในนาปีนั้นอุดมสมบูรณ์อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งเดิมทีเดียว เอียฮูทำนา ๕๐ ไร่ ได้ผลเกือบไม่พอกินพอใช้แต่ก่อนที่ข้าวกล้าในนาจะได้รับการเก็บเกี่ยว มารดาของ

เอียฮูก็ล้มเจ็บลงอย่างหนัก เอียฮูเที่ยวตามหาหมอมารักษาจนสุดความสามารถ แต่ก็ไม่สามารถจะรักษาหญิงชราผู้เป็นมารดาของตนให้หายได้ ผลสุดท้ายเวลาแห่งความวิปโยคก็มาถึง นางลืมตามองดูบุตรครั้งสุดท้าย แล้วพูดขึ้นอย่างแผ่วเบาว่า ลูกรักของแม่เจ้าจงตั้งใจในความกตัญญูกตเวทีตลอดไปเถิด แล้วเจ้าจะเจริญ จงจำคำของแม่ไว้ แม่ลาก่อนนะ แล้วเปลือกตาของผู้เป็นแม่ก็หรี่ดับ วิญญาณดับสิ้นลงด้วยความสงบ

เอียฮู เด็กหนุ่มซึ่งเฝ้าพยาบาลแม่อยู่อย่างใกล้ชิดด้วยความเป็นห่วง เห็นแม่สงบแน่นิ่งไปเช่นนั้นก็ตกใจเขย่ากายร้องเรียกแม่ แม่จ๋า แม่ แม่เป็นอะไรไป โธ่ ! แม่ถึงจะเขย่าเท่าไร ร่างของหญิงชราผู้บังเกิดเกล้าก็หาไหวติงไม่คงนอนสงบแน่นิ่งอยู่ตามเดิม เอียฮูเอาสำลีไปวางที่ปลายจมูกเพื่อจะดูว่า ลมหายใจของผู้เป็นมารดายังมีอยู่หรือไม่ สำลีไม่ไหวติงเด็กหนุ่มฟุบหน้าลงบนทรวงอกของผู้บังเกิดเกล้า ที่ตนเองเคยซบมาเมื่อตอนเยาว์ และได้ทอดทิ้งเหินห่างจากทรวงอกของแม่ ที่เคยให้ความอบอุ่น

มาเป็นเวลาช้านานคร่ำครวญร้องเรียกหาแม่ให้กลับคืนมา แต่อนิจจาใครเล่าจะนำเอาดวงวิญญาณของแม่กลับคืนมาได้

เอียยูเพ้อรำพันว่า แม่มีพระคุณต่อลูกเหลือเกิน ได้ให้กำเนิดและเลี้ยงชีวิตลูกมาจนเติบใหญ่ ลูกหาได้คิดถึงคุณของแม่ไม่ ลูกผิดไปแล้วที่ลูกไม่มีความกตัญญูต่อแม่ แต่เมื่อลูกนึกถึงคุณของแม่ ลูกมีความสำนึกผิดคิดกลับตัวใหม่ ตั้งต้นเป็นลูกที่ดีของแม่ คิดว่าจะเลี้ยงแม่ให้มีความสุขสบายให้มากกว่าที่แม่จะต้องเป็นทุกข์เฝ้าห่วงใยในตัวลูก แต่ลูกมีบุญน้อย แม่ต้องมาด่วนจากลูกไปเสียก่อนที่จะชดใช้หนี้พระคุณของแม่ โธ่...แม่จ๋า ชาติหน้าขอให้ลูกได้เกิดเป็นลูกของแม่อีก และขอให้ลูกจงอย่าเป็นลูกชั่วช้าเหมือนชาตินี้เลยเอียยูเด็กหนุ่มคร่ำครวญด้วยความทุกข์โศกอย่างแสนสาหัสจนกระทั่งเป็นลมสลบแน่นิ่งไปดุจดังเมื่อตอนที่ตนหนีแม่ออกจากบ้าน ทำให้แม่ต้องเสียใจร้องไห้จนสลบไปในครั้งนั้น นี่แหละกรรมย่อมสนองแก่ผู้กระทำเสมอจะช้าหรือเร็วเท่านั้นชาวบ้านผู้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็พากันมาช่วยแก้ไขจนเอียยูฟื้นคืนความรู้สึกขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง

เมื่อเอียฮูฟื้นขึ้นมาแล้วก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงแม่อยู่ต่อไป ชาวบ้านก็พากันมาช่วยปลอบใจ จนกระทั่งเอียฮูคลายความเศร้าโศกลงบ้าง จึงจัดแจงปลงศพมารดาแล้วนำเอาไปฝังตามธรรมเนียมจีน

เอียฮูไปเยี่ยมมารดาที่หลุมฝังศพเป็นประจำทุกวันถึงมารดาจะตายไปแล้วหลายวัน แต่เขาก็หาได้คลายความเศร้าโศกลงไปได้ไม่ อยู่มาวันหนึ่ง บ้านที่อยู่ใกล้เคียงมีงิ้วอันเป็นมหรสพประจำปี เอียฮูจึงคิดที่จะไปดูงิ้วให้หายคลายทุกข์ไปบ้างชั่วขณะหนึ่ง จึงเดินทางออกจากบ้านไปดูงิ้วเผอิญงิ้วคืนนั้นก็แสดงถึงเรื่องลูกที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ในเนื้อเรื่องนั้น มีอยู่ตอนหนึ่ง ที่ลูกผู้ตั้งมั่นในกตัญญูเมื่อแม่ตายไปแล้ว ก็เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ เอาไปตั้งไว้บนหิ้งบูชาเซ่นไหว้เป็นประจำ

สาเหตุที่เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ไว้บูชานี้มีอยู่ว่า เด็กหนุ่มผู้นี้มีอาชีพเลี้ยงแกะ เช้าขึ้นก็ไล่แกะไปกลางทุ่ง เย็นลงก็ไล่แกะกลับบ้าน เด็กหนุ่มผู้นี้เป็นคนโหดร้ายมากไม่มีความเคารพบิดามารดาของตน เป็นคนอกตัญญู อยู่

ต่อมาพ่อก็ตายลง ทิ้งให้ผู้เป็นแม่อยู่กับตนสองคนเท่านั้น ถ้าวันใดมารดาหุงหาอาหารไปส่งกลางทุ่งช้าไป ก็เกิดโทสะ ด่าว่าผู้เป็นแม่ต่าง ๆ นานา บางครั้งก็ตบตีแม่ผู้แก่เฒ่านั้น อย่างไม่ปรานี เด็กหนุ่มผู้นี้ประพฤติตนอย่างนี้เป็นอาจิณ ผู้เป็นแม่ก็ร้องห่มร้องไห้เสียใจอยู่เสมอ จะว่ากล่าวสั่งสอนลูกก็ไม่ได้ ลูกก็ใช้กำลังตบตีเอา

อยู่มาวันหนึ่ง ในขณะที่เด็กหนุ่มผู้นี้ไล่แกะไปเลี้ยงกลางทุ่งเมื่อฝูงแกะกำลังเล็มหญ้าอยู่ ด้วยความร้อนจึงหลบมานั่งในร่มไม้ใกล้ฝูงแกะนั้น ได้มีแกะแม่ลูกอ่อนตัวหนึ่งกำลังให้ลูกกินนม ลูกแกะตัวนั้นกำลังคุกเข่าลงดูดนมด้วยความเคารพ เด็กหนุ่มผู้นี้ก็นั่งดูแกะแม่ลูกสองตัวนั้น ด้วยความสนใจ จึงนั่งเรื่อยเปื่อยคิดไปว่า ลูกแกะในระยะที่ยังเล็กอยู่นี้ ต้องอาศัยนมของแม่แกะกินเป็นอาหารจึงเติบโตขึ้นมาได้ และลูกแกะก็กินนมแม่ของมันด้วยความเคารพ แม่แกะก็เอาลิ้นเลียขนลูกของมันด้วยความรักความเอ็นดู

เด็กหนุ่มผู้นั้นก็นึกย้อนมาถึงตัวเองว่า เราเมื่อตอน

เป็นเด็ก ก็คงจะต้องกินนมแม่มาอย่างนี้ แม่ก็คงจะรักเรา เอ็นดูเราเหมือนแม่แกะตัวนี้เป็นแน่ แต่ว่าเมื่อตอนเป็นเด็กนั้น เรารับประทานนมแม่อย่างนี้หรือเปล่าก็ทราบไม่ได้ทราบ แต่ว่า เดี๋ยวนี้ถ้าวันใดแม่หุงอาหารมาส่งเราช้าไป หรือรสอาหารไม่ถูกปากเรา เราก็ด่าว่าแม่ตบตีแม่ เราทำอย่างนี้ไม่ถูกนี่ เราเป็นมนุษย์ แม้แต่สัตว์เดียรัจฉาน มันก็ยังมีความเคารพแม่บังเกิดเกล้าของมัน เราเป็นมนุษย์แท้ ๆ ไม่เคารพในมารดาบิดา

เมื่อคิดไปถึง การกระทำอันโหดร้ายของตนต่อมารดาผู้บังเกิดเกล้าเช่นนั้น จึงเกิดสำนึกผิดขึ้นมา สงสารมารดาผู้แก่เฒ่า ต้องลำบากยากเข็ญเพราะตนผู้เป็นลูก แทนที่จะเลี้ยงดูท่านให้สบายแต่ก็ต้องมาทรมานให้ลำบาก ต้องหุงอาหารให้แก่ตนแต่เช้าตรู่ เมื่อหุงเสร็จแล้วยังต้องหิ้วมาส่งกลางทุ่งอีกด้วยระยะทางไกล ๆ เมื่อนั่งคิดไปน้ำตาคลอออกมาด้วยความสำนึกบาป จึงคิดว่าวันนี้เราจะไปเอาอาหารมารับประทานเอง ไม่ต้องให้แม่หิ้วมาส่งลำบาก ขณะนั้นก็ พอดีได้เวลาที่หญิงชราจะต้องนำอาหารมาส่งลูกชายเด็กหนุ่มผู้นี้ก็เหลียวไปดูต้นทางเห็นแม่เดิน ลัดทุ่งมาด้วย

ความรีบร้อน จึงรีบลุกขึ้นวิ่งไปหาแม่อย่างรวดเร็ว เพื่อไปรับอาหารจากแม่

ในขณะที่วิ่งไปนั้น หญิงชราผู้เป็นแม่เห็นลูกชายวิ่งมาฝุ่นตลบอย่างไม่คิดชีวิตชีวาเช่นนั้น ก็ตกใจกลัวตัวสั่น คิดว่าตายแน่แล้ว วันนี้ลูกคงตีเราตายแน่ ดูซิ ลูกวิ่งมาด้วยความโกรธ ลูกคงจะหิว นางจึงหยุดคิดด้วยความลังเลใจว่าจะทำอย่างไรดี จะไม่วิ่งหนีหรือลูกก็จะตีเอาด้วยแผ่นกระดานที่ถืออยู่เป็นประจำ เมื่อปล่อยให้ลูกตี ลูกก็จะบาปหนัก ความเจ็บปวดรวดร้าวนั้นนางพอทนได้เพราะรักลูกสงสาร ลูกนางทนได้ทุกอย่าง

นางคิดเช่นนั้นจึงตัดสินใจวิ่งหนีดีกว่า แต่จะวิ่งเร็วก็ไม่ได้เกรงว่าอาหารจะหกลูกจะไม่ได้รับประทาน เมื่อเด็กหนุ่มเห็นแม่กลับหลังวิ่งหนี เพราะความเข้าใจผิดเช่นนั้นก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าหนี แต่เสียงที่ตะโกนไปนั้นเหมือนกับไปยุให้แม่ต้องวิ่งเร็วยิ่งขึ้น ด้วยคิดว่าตายแน่แล้ววันนี้ ลูกคงจะหิวมาก จึงโกรธแม่มากมายเพียงนี้ นางวิ่งไป น้ำตาก็ไหลรินออกมาด้วยความระทมทุกข์ คิดไปว่านางช่างมี

กรรมเหลือเกิน มีลูกชายคนหนึ่งหวังจะพึ่งพาอาศัยด้วยความสุขเมื่อแก่เฒ่า ก็พึ่งพาอาศัยไม่ได้ นางต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมานทุกวัน ก็พอดีเบื้องหน้าของนางนั้น มีสระใหญ่ขวางหน้าอยู่นางจึงตัดสินใจว่ากระโดดน้ำตายดีกว่า อยู่ต่อไปก็เป็นทุกข์ ลูกจะต้องบาปกรรมมากขึ้น เพราะนางเป็นแม่ ก็พอดีนางวิ่งไปถึงขอบสระ จึงเอาหม้อใส่อาหารวางลงแล้วบอกลูกว่าให้กินข้าวเสีย แม่ลาละ แล้วนางก็ทำท่าจะกระโดดลงน้ำ ลูกก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าโดด แม่อย่าโดด แต่สายไปเสียแล้ว ร่างของนางผู้เป็นแม่ลอยลงสู่กลางสระใหญ่จมหายไปใต้น้ำ เด็กหนุ่มเมื่อวิ่งมาถึงก็กระโดดตามลงไปหวังจะช่วยชีวิตแม่ แต่ก็สายไปเสียแล้ว ร่างของผู้เป็นแม่จมหายไปอย่างอัศจรรย์ งมเท่าไร ๆ ก็ไม่พบศพแม่ จึงขึ้นมานั่งร้องไห้ที่ขอบสระ จนกระทั่งดวงตะวันจะลับขอบฟ้าเด็กหนุ่มจึงเอาแผ่นกระดานที่เคยตีแม่อยู่เสมอ ๆ นั้นมาแกะเป็นรูปแม่และสถานที่ตาย เวลาตาย แล้วเอาไปบูชาไว้ที่บ้านด้วยความระลึกถึงคุณของผู้บังเกิดเกล้า

เอี๋ยฮู จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า อันโบราณประเพณีนั้น เขาตั้งมั่นในกตัญญูกตเวทีอย่างมั่นคง เขาจึงมีความสุขความเจริญ อย่ากระนั้นเลย เราควรจะไปหาซื้อคนชราที่อนาถาไร้ญาติขาดมิตรที่มีรูปร่างเหมือนแม่เอามาทำแม่ของเรา เราจะได้มีโอกาสปรนนิบัติแม่ได้อย่างเต็มที่ เราจะเลี้ยงให้เหมือนมารดาของเรา

หาซื้อแม่

เมื่อคิดดังนั้นแล้ว ก็กลับบ้านรวบรวมทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่ออกเดินทางตระเวณไปตามสถานที่ต่าง ๆ แล้วสอดส่องดูว่า ใครมีรูปร่างเหมือนแม่บ้าง เดินทางไปหลายหัวเมืองแต่ก็ไม่พบ จนกระทั่งเงินทองที่นำติดตัวไปนั้นหมดก็ไม่พบผู้ที่มีรูปร่างเหมือนแม่ เขาเกิดการท้อแท้ใจ ครั้นจะเดินทางกลับบ้านเดิมเงินทองก็หมดเสียแล้ว ไม่มีเสบียงสำหรับเดินทาง เอี๋ยฮูจึงต้องลงทุนด้วยการขอทานเลี้ยงชีวิตในต่างเมือง แล้วก็เก็บหอมรอมริบ จนกระทั่งได้เงิน

ทองพอเป็นค่าเดินทาง เขาก็เดินทางกลับบ้านด้วยการขอทานมาตามลำดับ จนกระทั่งบรรลุถึงบ้านของตน เขาก็ไม่หายเศร้าโศกอุตส่าห์เดินทางไปตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายหัวเมือง เพื่อหาซื้อคนมาทำแม่ แต่ก็ไม่พบ เอียฮูตรอมใจเศร้าโศกคิดถึงแม่อยู่เสมอ จนร่างกายผอมซูบซีดไปมาก

อยู่มาวันหนึ่ง เอียฮู นั่งอยู่หน้าบ้านคอยเฝ้าดูผู้คนที่เดินทางไปมาว่ามีใครเหมือนกับแม่เราบ้าง ก็พอดีเหลียวไปเห็นหญิงชราคนหนึ่งมาขอทาน มีรูปร่างเหมือนเหมือนแม่เหลือเกิน เอียฮูดีใจรีบลุกขึ้นเดินเข้าไปหา แล้วโค้งตามธรรมเนียมจีน แล้วร้องเรียก แม่จ๋า ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีเต็ม ๆ แล้ว จนกระทั่งทรัพย์สินเงินทองที่ติดตัวไปหมดครั้งนี้เป็นบุญของลูกที่แม่อุตส่าห์เดินทางมาถึงบ้าน ว่าแล้วก็ก้มลงกอดเท้าคนชรานั้นไว้แน่น เหมือนกับเกรงว่านางจะเดินหนีไป

หญิงชราผู้ขอทาน จึงทำหน้าฉงนด้วยความแปลกใจว่า นี่อะไรกัน เรามิใช่เป็นมารดาของเจ้า จะมาเรียกเราเป็นแม่นั้นไม่ถูกธรรมเนียม

เอียยฮูจึงเล่าให้หญิงชราขอทานนั้นได้ทราบว่า ตนได้สูญเสียแม่ไปตั้งแต่ต้น จนกระทั่งเที่ยวตามหาซื้อแม่มาทำแม่ตั้งแต่ต้นจนจบ ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีแล้ว เอียยฮูก็อ้อนวอน หญิงขอทานนั้นให้มาอยู่เป็นแม่ของตน

หญิงชราบอกว่า เราอยู่คนเดียวเที่ยวขอทานก็พอกินพอใช้ เราไม่อยากเป็นแม่ใคร เราอยู่คนเดียวอย่างนี้มีความสุขกว่า ทั้งเราก็เป็นคนที่มีโทสะมาก เราอยู่กับใครไม่ได้ดอก

เอียยฮู ก็เฝ้าอ้อนวอนอยู่อย่างนั้น จนกระทั่งหญิงชราอ่อนใจ หญิงชราจึงถามว่า เธอจะให้เราเป็นแม่ของเธอนั้นเธอจะปฏิบัติตนต่อผู้ที่เป็นแม่ของเธออย่างไร จงเล่าให้เราฟังก่อน ถ้าเราพอใจเราก็จะอยู่เป็นแม่ของเธอ

เอียยฮูก็บอกว่า ถ้าคุณแม่ยินดีมาอยู่กับลูก ลูกจะมีความยินดีมาก ลูกจะปรนนิบัติคุณแม่ดุจดังมารดาผู้บังเกิดเกล้าของลูก การสิ่งใดก็จะมิให้คุณแม่ต้องร้อนใจ

หญิงชราจึงว่า การเหล่านี้เป็นธรรมเนียมอยู่แล้วที่ผู้เป็นลูกทุกคนจะต้องปฏิบัติเช่นนั้น

เงื่อนไขของผู้ที่จะรับเป็นแม่

แล้วหญิงชราก็ถามว่า "ตามธรรมดาคนแก่นั้น เมื่อถึงฤดูหนาวก็มักจะหนาว เธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่าง"

เอียฮูจึงตอบว่า "เมื่อถึงฤดูหนาว ลูกก็จะหาผ้านวมมาให้คุณแม่ห่มให้อบอุ่น และก่อไฟให้คุณแม่ผิง เวลาคุณแม่จะนอนที่นอนนั้นเย็น ลูกก็จะขึ้นนอนก่อนเพื่อให้ที่นอนอบอุ่น แล้วจึงจะเชิญให้คุณแม่ขึ้นนอนต่อไป เสร็จแล้วก็จะห่มผ้าให้คุณแม่ ปิดประตูหน้าต่างให้มิดชิด ไม่ให้ลมเข้าได้คุณแม่จึงจะไม่หนาว"

หญิงชราจึงพูดว่า "หน้าหนาวเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่ว่าเมื่อถึงฤดูร้อน เธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "เมื่อถึงฤดูร้อน ลูกก็จะนั่งพัดลมให้คุณแม่มิให้คุณแม่ร้อน แล้วหาผ้าแพรมาให้คุณแม่นุ่งห่มเมื่อถึงวันหนึ่งก็เปลี่ยนใหม่ทีหนึ่ง แล้วลูกก็นำไปซักน้ำให้สะอาดตากแดดให้แห้ง พอถึงเวลาเย็นลูกก็เอาน้ำมา

ให้คุณแม่ชำระกาย แล้วเชิญแม่ไปนั่งเล่นในที่เย็น ๆ ลมพัดผ่านแล้วลูกก็เข้าไปในห้องนอนของคุณแม่ ปัดกวาดที่นอนให้เรียบร้อย แล้วก็ปูผ้านอน เสร็จแล้วลูกก็มาเชิญให้คุณแม่เข้านอน ในระหว่างที่คุณแม่เข้านอน ลูกก็จะคอยพัดโบกมิให้คุณแม่ร้อนจนกว่าคุณแม่จะหลับ"

หญิงชราพูดว่า "หน้าร้อนเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลากลางคืนล่ะเธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "ธรรมดาแม่แก่แล้ว กลางคืนมักนอนไม่ค่อยหลับ ลูกก็ต้องหาผลไม้หรือของที่คุณแม่ชอบรับประทานมาเก็บเอาไว้ เผื่อว่าคุณแม่จะหิว เมื่อตื่นขึ้นจะได้รับประทาน แล้วลูกก็จะเก็บกวาดห้องให้เรียบร้อย ไม่ให้มีสิ่งกีดขวาง เพราะคุณแม่แก่แล้วตาไม่ค่อยดี เดี๋ยวจะเดินไปสะดุดหกล้มได้รับอันตราย"

หญิงชราพูดว่า "กลางคืนเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลาเช้าเธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "เวลาเช้าขึ้นลูกก็จะต้องตื่นก่อนคุณแม่แต่เช้าตรู่ แล้วลูกก็จะเดินไปหาคุณแม่ที่เตียงแล้วถามคุณ

แม่ว่า เมื่อคืนคุณแม่หลับสบายดีหรือ คุณแม่นอนต่อไปเถอะ ยังเช้าอยู่ ลูกจะไปต้มน้ำสำหรับให้คุณแม่ล้างหน้า และเตรียมอาหารเช้าสำหรับให้คุณแม่รับประทาน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลูกก็มาบอกกับคุณแม่ให้ลุกขึ้นได้แล้ว ลูกก็ประคองคุณแม่ให้ลงจากเตียงนอน ประคองคุณแม่ไปล้างหน้า แล้วพาคุณแม่ไปนั่งที่โต๊ะอาหาร"

หญิงชราพูดว่า "เวลาเช้าเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลากินอยู่จะปฏิบัติกับคุณแม่เธออย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "การกินอยู่ของคุณแม่นั้น ลูกก็จะหาอาหารที่คุณแม่ชอบรับประทาน มาให้คุณแม่รับประทาน และระวังมิให้คุณแม่รับประทานอาหารผิดเวลา เพราะจะทำให้ลมกำเริบ"

หญิงชราก็พูดว่า "การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอในเรื่องอาหารการกินก็ดีแล้ว แต่เวลาคุณแม่ของเธอเจ็บไข้เล่า เธอจะปฏิบัติอย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "ถ้าคุณแม่เจ็บไข้ ลูกก็ไม่นิ่งนอนใจลูกเป็นทุกข์ห่วงใยคุณแม่และรีบไปหาหมอมารักษาคุณแม่ให้หาย

ในเร็ววัน ก่อนที่คุณแม่จะทานยา ลูกก็จะชิมยาดูก่อนว่าร้อนหรือเปล่า หรือเย็นเกินไปแล้ว ลูกจึงให้คุณแม่รับประทาน ถ้าคุณแม่รับประทานยาไม่หาย ลูกก็จะบนบานเทพยดาอารักษ์ ให้คอยคุ้มครองแม่ ช่วยขจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้หายไป ถ้าคุณแม่มีอายุเพียงเท่านี้ ลูกก็จะขอให้เทพยดาอารักษ์มาตัดทอนเอาอายุของลูกไปต่ออายุของคุณแม่ให้ยืนยาวต่อไป''

หญิงชราพูดว่า ''เธอปฏิบัติต่อแม่ของเธอในยามเจ็บไข้ก็ดีแล้ว ทีนี้เมื่อคุณแม่ของเธอตายไปแล้วล่ะ เธอจะปฏิบัติอย่างไร''

เอี๋ยฮูตอบว่า ถ้าคุณแม่ตายก็เหมือนกับลูกถูกใครมาควักเอาดวงใจของลูกไป ลูกก็มีความทุกข์โศกเสียใจ ลูกคงกินไม่ได้ นอนไม่หลับเป็นแน่ ครั้นลูกคลายความเศร้าโศกไปได้บ้างแล้ว ลูกก็จะจัดการปลงศพคุณแม่ ทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศลให้คุณแม่ และไว้ทุกข์ให้คุณแม่สามปีเป็นอย่างน้อย ในระหว่างไว้ทุกให้คุณแม่ ลูกจะไม่ทำบาปจะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลูกจะกินเจ คือกินแต่ของที่ไม่มีชีวิต

แล้วทำป้ายชื่อของคุณแม่ไว้บูชาเซ่นไหว้จนตลอดชีวิตของลูก''

หญิงชราพูดว่า ''การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอเมื่อตอนตายก็ดีแล้ว และดีทุกอย่างตั้งแต่ต้นมาไม่บกพร่อง แต่การที่เธอจะรับเรามาเป็นคุณแม่เธอนั้น เธอจะต้องเชื่อฟังคุณแม่และตามใจคุณแม่ทุกอย่าง ทั้งต้องเชื่อถ้อยคำของคุณแม่ ถ้าเธอปฏิบัติได้เราก็จะอยู่กับเธอ ถ้าเธอไม่ปฏิบัติตามนี้ เราก็จะไม่อยู่เป็นคุณแม่เธอต่อไป เธอจะรับได้หรือไม่ได้''

เอียฮูดีใจรับปฏิบัติตามทุกอย่าง แล้วก็รับเอาหญิงชราขอทานนั้นมาเลี้ยงเป็นแม่ของตน เอียฮูปฏิบัติตามคำพูดที่ให้ไว้แก่หญิงชราทุกอย่าง โดยไม่บกพร่อง เหมือนกับมารดาบังเกิดเกล้าของตน ก่อนที่เขาจะทำอะไร เอียฮูจะต้องมาปรึกษากับคุณแม่ทุกครั้ง ไม่ทำไปโดยพลการ

อยู่ต่อมาถึงฤดูทำนา เอียฮูก็ไปปรึกษากับคุณแม่ว่า ''แม่จ๋า ถึงฤดูทำนาแล้วนะชาวบ้านเขาลงมือทำนากันแล้ว

เพราะฝนก็ตกลงมาแผ่นดินนองไปด้วยน้ำฝน สะดวกแก่การเพาะปลูก เราควรจะลงมือทำนาหรือยัง"

หญิงชราผู้เป็นมารดาก็ห้ามลูกว่า "อย่าพึ่งลงมือทำในเดือนนี้เลยลูก เราไปลงมือทำเอาเดือนเจ็ดเถอะ ใครเขาจะทำก็ให้เขาทำไปก่อน"

เอียฮูก็ปฏิบัติตามคำของแม่ทุกประการ ปรากฏว่าชาวนาที่ลงมือทำเมื่อเดือนห้านั้น พอข้าวกล้าในนางอกฝนก็แล้งทำให้ต้นข้าวเหี่ยวแห้งตายไปหมด พอถึงเดือนเจ็ดฝนตก เอียฮูก็ลงมือทำ เมื่อหว่านลงไปแล้ว ฝนก็ตกมาอยู่เสมอ ข้าวกล้าในนาก็เกิดผลเต็มที่กว่าปีก่อน ๆ ทั้งปีนั้นข้าวในนาของเอียฮูยังออกรวงแปลกอีกด้วย คือต้นหนึ่งมีสองรวง

สมัยนั้น เป็นสมัยที่พระเจ้าซ่งเจ็งได้ขึ้นเสวยราชย์ใหม่ ๆ พระองค์จึงตริกตรองในพระหฤทัย ประสงค์จะทอดพระเนตรชมของที่แปลกประหลาด ที่มีอยู่ในพระราช-อาณาจักรของพระองค์ จึงมีพระบรมราชโองการให้ออกหมายประกาศไปทั่วราชอาณาจักรว่า ถ้าบ้านใดมีของแปลก

ประหลาด ขอให้ทูลเกล้าถวายทอดพระเนตร มารดาของเอียยูจึงเรียกเอียยูมาบอกว่า "บ้านเราปีนี้ปลูกข้าวออกต้นละสองรวง ไปทูลเกล้าถวายให้พระเจ้าซ่งเจ็งทอดพระเนตรเถิด"

เอียยูก็เชื่อแม่นำข้าวสองรวงขึ้นทูลเกล้าถวายพระเจ้าซ่งเจ็ง เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรแล้ว ก็เห็นเป็นอัศจรรย์และมีความพอพระทัยมาก จึงตรัสถามขุนนางทั้งหลายว่า "ข้าวสองรวงนี้จะดีหรือไม่" ขุนนางทั้งหลายจึงกราบทูลว่า อันต้นข้าวที่ออกเป็นสองรวงนี้ เป็นชัยมงคลมาก บ้านเมืองและไพร่ฟ้าประชาราษฎร์จะอยู่เย็นเป็นสุข"

เมื่อขุนนางทั้งหลายกราบทูลเช่นนั้น พระเจ้าซ่งเจ็งก็หันพระพักตร์ไปถามเอียยูผู้เป็นเจ้าของว่า "เธอได้ประพฤติธรรมอันประเสริฐอย่างใดหรือ ข้าวในนาจึงได้ผลสมบูรณ์ออกเป็นสองรวงเป็นของแปลกประหลาดอย่างนี้"

เอียยู จึงกราบทูลเล่าเรื่องแห่งความจริง ที่ตนปฏิบัติอยู่ ว่าตนเองเป็นผู้ตั้งมั่นในกตัญญูต่อพ่อแม่ ครั้น

ต่อมาแม่ตายลง ตนก็ไปหาซื้อคนมาทำเป็นแม่ ให้ทรงทราบทุกประการ

พระเจ้าซ่งเจ็งมีพระทัยยินดีมาก จึงตรัสว่า คนที่มีกตัญญูอย่างนี้ ถ้าแต่งตั้งให้เป็นขุนนางคงจะซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรม พระเจ้าซ่งเจ็งจึงทรงแต่งตั้งให้เอียฮูเป็นขุนนางชั้นฮั่มหลิม คือ ขุนนางฝ่ายพลเรือน แล้วประทานข้าวของเงินทองเป็นจำนวนมาก เมื่อเอียฮูได้รับพระราชทานเรียบร้อยแล้ว ก็ทูลลาเดินทางกลับบ้านด้วยความดีใจ และจะนำข่าวดีนี้ไปบอกให้แม่ทราบด้วย

แต่อนิจจา... เมื่อเอียฮูเดินทางมาถึงบ้าน เปิดประตูบ้านเข้าไปแล้วร้องเรียกหาแม่ แต่ก็ไม่มีเสียงขานรับ เอียฮูก็เที่ยวค้นหาแม่จนทั่วบ้าน แต่ก็ไม่พบแม้แต่เงา ครั้นไปถามคนข้างเคียงว่า มีใครเห็นแม่เขาบ้าง คนข้างบ้านก็ปฏิเสธว่าไม่เห็น เอียฮูเมื่อค้นหาแม่ไม่พบก็เสียใจร้องไห้โศกเศร้าถึงมารดา และนึกเสียใจว่าเราคงจะกระทำผิดให้คุณแม่ต้องเสียใจแล้วหนีเราไป แม่ไปแห่งหนตำบลใดเราก็ไม่ทราบ อย่ากระนั้นเลย เราจะต้องออกเดินทางตามหา

แม่ให้พบจงได้ เอี่ยฮูก็เก็บข้าวของเงินทองใส่ถุงเรียบร้อย แล้วเดินออกจากบ้าน พอโผล่ออกจากประตู ก็พบพระเถระองค์หนึ่ง มีรูปร่างสง่างาม ผิวพรรณผุดผ่องมากยืนขวางประตูอยู่

พระเถระรูปนั้นถามเอี่ยฮูว่า "เธอจะเดินทางไปไหน" เอี่ยฮูก็ตอบว่า "กระผมจะเดินทางไปตามหามารดาของกระผมที่หายไปจากบ้าน"

พระเถระรูปนั้นจึงถามเอี่ยฮูว่า เธอจำฉันได้ไหม รู้จักฉันไหม ?

เอี่ยฮูจึงพิจารณาดูรูปร่างพระเถระ ซึ่งงดงามมาก จึงตอบไปว่า ไม่รู้จักท่าน จำท่านไม่ได้ดอก

พระเถระรูปนั้นจึงตอบว่า เรามิใช่ใครอื่นไกลที่ไหนดอก เราคือบ่อจี่ไต้เสือแห่งเมืองเสฉวนนั่นเอง แต่ก่อนเธอได้ทอดทิ้งมารดาของเธอ แล้วเดินทางเพื่อจะไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะกับท่านบ่อจี่ไต้เสือที่เมืองเสฉวน เราเห็นว่าเธอประพฤติผิดต่อมารดาของเธอโดยทอดทิ้งให้มารดาอยู่บ้านคนเดียว เราจึงได้ปลอมแปลงเป็นพระเถระมาคอยเธอ

ระหว่างทาง เทศนาให้เธอเดินทางกลับบ้าน รู้จักกตัญญูกตเวทีต่อมารดาของเธอ เมื่อเธอเดินทางกลับมาไม่นาน มารดาของเธอก็ถึงอนิจกรรมลง เธอมีความเศร้าโศกมาก ต้องเที่ยวเดินทางหาคนมาทำแม่แต่ก็ไม่ได้ จนเงินทองหมดเนื้อหมดตัว ต้องขอทานเดินทางกลับบ้าน ครั้นถึงบ้านแล้วเธอก็ยังมีความเศร้าโศกมาก จนร่างกายซูบผอมล้มเจ็บลง เราสงสารเธอจึงได้แปลงกายมาเป็นคนแก่ให้มีรูปร่างเหมือนกับมารดาของเธอ แล้วมาขอทาน จนกระทั่งเธอพบหญิงที่ฉันแปลงกายมาและรับซื้อทำแม่ เราจึงมาอยู่กับเธอด้วย เธอมีความกตัญญูรู้คุณคน ซื่อสัตย์สุจริตต่อเรา เราจึงช่วยให้เธอสร้างความดีจนกระทั่งได้รับความเจริญมาก แล้วด้วยการได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนนางในราชสำนัก

เอียฮู เมื่อได้ทราบดังนั้นก็ดีใจ ก้มลงกราบพระอาจารย์ด้วยความซาบซึ้งในพระคุณของท่านอาจารย์ ที่ช่วยเหลือตน ให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี มีความสุขความเจริญ

พระเถระจึงสอนเอียฮูว่า เธอควรแสวงหาตัวของเธอเองดีกว่า อย่าไปแสวงหาสิ่งอื่นเลย เมื่อพบตัวเธอแล้วเธอย่อมจะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในไม่ช้า แล้วพระเถระก็สอนกรรมฐานให้แก่เอียฮู ให้เอียฮูปฏิบัติธรรม เพื่อทำลายอาสวะกิเลศ อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้หมดไป เมื่อบอกมนต์คาถาพอสมควรแล้ว ก็หายวับไป

ต่อแต่นั้น เอียฮูก็มุ่งหน้าปฏิบัติธรรมตามที่พระ-อาจารย์สั่งสอนทุกประการ ด้วยการเข้าฌานภาวนาจนกระทั่งอายุถึงแปดสิบปี ก็นั่งทำสมาธิและตายลง พอตายแล้ว ปรากฏว่าศพไม่เน่า พระเจ้าซ่งเจ็งทรงทราบเรื่องจึงมีพระราชดำรัสสั่งให้เอารูปของเอียฮูมาปิดทองสร้างศาลาบรรจุไว้ แล้วจารึกอักษรไว้เป็นสำคัญว่า

"ถ้ามาตรแม้นผู้ใด ไม่มีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดาและกับผู้ที่มีพระคุณทั้งหลายแล้ว ถึงจะประพฤติการสิ่งใด ก็ย่อมจะไม่สมดังความปรารถนา"

นี่เป็นนิทานจีนที่เล่าสอนศีลธรรมอันดีงามมาเป็นเวลาช้านาน เราจึงสังเกตได้ว่า ชาวจีนนั้นมักถือความ

กตัญญูเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเขาถือว่า ถ้าเขาขาดคุณธรรมสองข้อนี้แล้ว เขาทำมาหากินไม่เจริญรุ่งเรืองได้ คนจีนจึงมีประเพณีเซ่นสรวงไหว้บรรพบุรุษเป็นประจำ นี่เป็นยุคที่คนในประเทศจีนยังมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งใจอยู่ แต่ต่อมาในยุคนี้ลัทธิคอมมิวนิสต์เกิดขึ้น ทราบว่าลัทธินี้สอนให้คนไม่เคารพพ่อแม่ และผู้มีอุปการะคุณ คุณธรรมทั้งสองนี้จึงเสื่อมไปตามลำดับ

คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ เป็นเรื่องที่อัศจรรย์มาก ข้าพเจ้าผู้เขียนเคยทดสอบธรรมข้อนี้อยู่หลายครั้ง แม้แต่ชีวิตของคนเราที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันออกไปนั้น ก็อยู่ที่คุณธรรมทั้งสองข้อนี้เอง บางคนต้องตกระกำลำบากเมื่อตอนชรา ไร้ญาติขาดมิตร พึ่งพิงลูกหลานไม่ได้ เมื่อสืบประวัติคนๆ นั้นดูแล้ว เขาบกพร่องต่อคุณธรรมทั้งสองประการ คือ กตัญญูกตเวที

ส่วนบุคคลบางคน มีอนาคตรุ่งโรจน์ มีชื่อเสียงโด่งดังมีคนเคารพนับถือ สืบประวัติทราบว่า เขาประพฤติธรรมทั้งสองประการนี้ บางครั้งผู้ที่ประพฤติธรรมสองข้อนี้ต้อง

เผชิญต่ออันตราย แต่ก็รอดพ้นมาได้ คนโบราณในสมัยก่อนเชื่ออย่างมั่นคงว่า ในขณะที่กระแสจิตของคนใดกำลังนึกถึงคุณของมารดา บิดา ของครูอาจารย์ในขณะนั้นใครมาทำอันตรายไม่ได้ เรื่องธรรมะนี้แปลกมากทีเดียว

มีท่านผู้สูงอายุผู้หนึ่งเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ในสมัยสงครามอินโดจีน มีทหารคนหนึ่งถูกเกณฑ์ไปรบ พลทหารผู้นี้มีมารดามาคนเดียว ทั้งยังแก่เฒ่าด้วย มารดาของเขามีบุตรเพียงคนเดียว ครั้นเมื่อตนถูกเกณฑ์ไปรับใช้ประเทศชาติเช่นนี้ ใจหนึ่งก็ยังห่วงใยคุณแม่ซึ่งอยู่ทางบ้าน ใจหนึ่งก็คิดถึงประเทศชาติ ชีวิตในสมรภูมินั้นไม่แน่นอน เมื่อตอนออกสู่สมรภูมิแล้ว จะมีโอกาสกลับมาได้เห็นหน้าแม่หรือไม่ก็ยังไม่ทราบ ถ้าเขาตายในสนามรบแม่จะอยู่กับใคร เขาครุ่นคิด คิดอยู่อย่างนี้ตลอดเวลา ด้วยความกตัญญูและกตเวที แต่ผลสุดท้ายวันเวลาที่เขาต้องเดินทางก็มาถึงก่อนที่เขาจะเดินทางไปรับใช้ชาติ ได้เข้าไปกราบลาแม่ผู้บังเกิดเกล้า แม่ก็เป็นห่วงลูก สงสารลูก แต่เมื่อนึกถึงประเทศชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์แล้ว ผู้เป็น

แม่จึงต้องตัดสินใจแล้วปลอบใจลูกด้วยการอวยพร ให้ลูกได้แคล้วคลาดจากอันตรายได้รับชัยชนะในสงคราม ก่อนที่ลูกจะออกเดินทาง จึงขอของเป็นที่ระลึกจากผู้เป็นแม่ แต่ผู้เป็นแม่ก็ยากจน ลูกจึงขอผ้านุ่ง โพกศีรษะไปเป็นที่ระลึกในสนามรบด้วย

ในระหว่างที่ออกปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบ ก็ระลึกถึงคุณแม่ตลอดเวลา ขออำนาจคุณแห่งมารดาคุ้มครองป้องกันอันตราย ปรากฏว่าลูกปืนของข้าศึก ไม่สามารถระคายผิวเลย เขารอดตายมาได้ นี้ก็เป็นเพราะอำนาจคุณของมารดาคุ้มครอง และจิตของลูกผู้เต็มเปี่ยมด้วยความกตัญญูกตเวทีนั่นเอง จึงรอดพ้นจากอันตรายมาได้อย่างอัศจรรย์

ฉะนั้น ทุกคนที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรือง ทั้งชาตินี้ชาติหน้า ก็จงปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้เถิด

ประการต้นพึงปฏิบัติธรรมเหล่านี้ ต่อมารดาเสียก่อนด้วยการเลี้ยงดูท่าน เพราะท่านเคยเลี้ยงเรามาช่วยเหลือกระทำกิจของท่านอย่าเฉยเมยทอดทิ้ง และพยายามรักษาวงศ์ตระกูลเอาไว้อย่าให้เสื่อมเสีย ประพฤติตนให้เป็นคนดี

เป็นผู้ควรแก่การสืบสกุลวงศ์ เป็นผู้ควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่านทั้งสองได้ตายไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน คนที่ปฏิบัติต่อพ่อแม่อย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นผู้ตอบแทนคุณของมารดาบิดาอย่างหนึ่ง

ประการต่อไปก็คือ ครูอาจารย์ ทุกคนเกิดมาเป็นคนครั้งแรกไม่รู้อะไรเลย ที่เราอ่านหนังสือออก มีวิชาอาชีพอยู่อย่างนี้ ก็เพราะคุณครูอาจารย์ได้พร่ำสอนเรามาด้วยความเหนื่อยยาก ทุกคนจึงควรแสดงความเคารพคารวะด้วยการยกมือไหว้หรือคำนับ หรือยืนขึ้นต้อนรับ และควรหาโอกาสไปคอยรับใช้บ้าง ช่วยเหลือคุณครูอาจารย์กระทำกิจการต่าง ๆ เพื่อสนองคุณท่าน ครั้งใดที่ครูอาจารย์แนะนำพร่ำสอน ก็จงเชื่อฟัง หาโอกาสไปปรนนิบัติท่าน จะเป็นการนวดเฟ้นให้หายปวดเมื่อย หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะพึงปฏิบัติได้แล้วก็ควร แลอดจนการเคารพในหลักวิชาการที่ครูอาจารย์ได้สอนไว้อย่างนี้ก็จัดเป็นกตเวที คือตอบแทนคุณท่าน

คนที่จะมีกตเวที คือตอบแทนคุณแก่ผู้มีคุณนั้น ก็ต่อเมื่อเขาเหล่านั้นเป็นผู้รู้คุณ เห็นคุณเสียก่อน ฉะนั้นปัญหาที่สำคัญในการที่เราจะสอนให้คนทุกคน มีธรรมทั้งสองประการนี้ เราจะต้องสอนให้เขารู้เสียก่อน และที่ว่ารู้ในข้อนี้หมายถึงรู้คุณไม่ใช่รู้โทษ คนที่อกตัญญูนั้น ก็เพราะเขาไม่รู้คุณและเห็นคุณ ก็เลยตอบแทนคุณได้ เรื่องของการรู้คุณจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ข้าพเจ้าจะขอยกตัวอย่างมาสักเรื่องหนึ่ง เช่น ในกรณีที่บุตร มีบิดามารดาเป็นคนไม่ดีเป็นคนขี้เหล้า เมาเช้า เมาเย็น เล่นการพนัน เป็นนักเลงเจ้าชู้ ตบตีลูกเมียให้เดือดร้อน บิดาอย่างนี้ลูกจะต้องกตัญญูด้วยไหม

เรื่องนี้ขอตอบว่า ลูกจะต้องกตัญญูและกตเวทีเพราะท่านมีคุณต่อเรา ในฐานะที่เป็นบิดา แต่เรามิได้ไปมองคุณของบิดา เราไปมองโทษของบิดาที่ท่านประพฤติตนไม่ดี เราก็เลยกลายเป็นคนอกตัญญู เพราะไปเอาโทษของท่านเพียงเล็กน้อย มาทำลายพระคุณอันมากของท่านเสีย ฉะนั้นผู้ที่ปฏิบัติธรรมสองข้อนี้ จะต้องเป็นคนดูคุณของ

คนที่มีคุณอย่างเดียว อย่าไปดูโทษเป็นอันขาด มิฉะนั้นโทษอันเล็กน้อย จะบิดบังพระคุณของอื่นจนเรามองไม่เห็น

สิ่งที่มีคุณต่อเรานอกเหนือไปจาก มารดาบิดาและอาจารย์ ก็มีประเทศชาติ พระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณแก่ชาติ ด้วยการรับใช้ชาติ ป้องกันชาติของเราให้ดำรงความเป็นไทยอย่างนี้ตลอดไป

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระศาสนา ด้วยการทำนุบำรุงด้วยการศึกษา ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระมหากษัตริย์ อันเป็นพระประมุขของชาติ ด้วยความจงรักภักดี

คนใดที่มีคุณธรรมเหล่านี้โดยสมบูรณ์ คนนั้นท่านกล่าวว่าเป็นคนดี ดังนี้ ฯ

วันไหว้ครู

ขอเจริญสุขคณะอาจารย์และนิสิตทั้งหลาย

วันนี้ อาตมาภาพรู้สึกยินดีที่ได้มีโอกาสนำหลักธรรม ทางพระ พุทธ ศาสนามามอบให้แก่บรรดาคณะ อาจารย์ และ นิสิต ก่อนที่เราจะได้ศึกษาถึงเรื่องพุทธ ปรัชญาเกี่ยวกับ การศึกษาวิชาแพทย์ จะได้กล่าว ถึงกิจ กรรมอัน สำคัญ ของนักศึกษาไว้ในเบื้องต้นนี้สักเล็กน้อย

ด้วยเหตุ ที่ว่าพิธีไหว้ครู นั้นเป็นพิธีสำคัญ พิธีหนึ่งใน ทางพุทธศาสนา และพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงความสำคัญ ของพิธีนี้

เพราะคำว่าครูย่อมมีความหมายลึกซึ้งต่อ บรรดาคณะ ศิษย์เป็นอย่างมาก คำว่าครูนี้เป็นคำสูง แม้แต่พระพุทธองค์ ก็ได้ทรงพระนามว่าเป็นครู ควรยกย่องในฐานะแห่งความ เป็นครู นัยหนึ่งเราเรียกว่าพระศาสดาหรือพระบรมศาสดา ซึ่งในบาลีใช้คำว่า สัตฺถา ซึ่งก็แปลว่า พระศาสดา

คำว่า ศาสดา หรือคำว่า ครู โดยความหมายทางด้านปฏิบัตินั้น ท่านบ่งชี้ไปถึงคุณธรรมของบุคคลผู้เป็นครูว่าเสมือนหนึ่งเป็นผู้ที่นำหมู่ ในที่นี้หมายถึงนำหมู่สัตว์ให้ข้ามพ้นความกันดารต่าง ๆ ที่เรายกย่องสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า เป็นพระบรมครู ก็เพราะว่าพระพุทธองค์ได้ทรงทำหน้าที่นำหมู่สัตว์ข้ามพ้นความกันดารของชีวิต

ความกันดารของชีวิตในโลกนี้ก็คือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ถือว่าชีวิตของสัตว์ทุกจำพวกที่เกิดขึ้นในโลกนี้จะต้องประสบต่อความกันดารเหล่านี้ทั้งสิ้น

เราจะพ้นความกันดารนี้ได้อย่างไร

เราจะพ้นความกันดารนี้ก็ต้องอาศัยผู้นำหมู่

คือพระบรมศาสดา

พระพุทธองค์เป็นผู้ชี้แนวทางแห่งความพ้นทุกข์ หรือเป็นผู้นำหมู่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ข้ามพ้นความกันดาร

เพราะฉะนั้นเราจึงยกย่องว่าเป็นครูของโลกหรือเป็นบรมครู

นักศึกษาทั้งหลายได้ทำพิธีไหว้ครูในวันนี้ เป็นการน้อมจิตนึกถึงคุณของครู ครูทุกคนนั้นมีหน้าที่นำหมู่ คือเป็นผู้นำพวกเราให้บรรลุถึงฟากฝั่งคือความสำเร็จในหลักวิชาต่าง ๆ เราศึกษากันอยู่ ธรรมดานั้นการที่หมู่คณะจะบรรลุถึงจุดหมายใดจุดหมายหนึ่ง เราต้องมีผู้นำหมู่ที่ดี ผู้ที่จะนำหมู่เราก็คือครู เพราะว่าครูนั้นย่อมเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ดีกว่า เป็นผู้มีประสบการณ์ดีกว่า ครูจึงอยู่ในฐานะเป็นผู้นำของหมู่ศิษย์โดยทั่วไป

แต่ปัจจุบันนี้จะเป็นเพราะเนื่องมาจากการศึกษาที่ผิดพลาดหรือจะเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมในทางสังคมมีอิทธิพลต่อสิ่งอันเป็นบุญเป็นกุศลอย่างไรไม่อาจทราบได้ ซึ่งทำให้ศิษย์มักคิดล้างครูหรือคุณของครู และก็มักจะปรากฏขึ้นบ่อยครั้งด้วยกัน

เราจะทราบได้จากสถาบันการศึกษาถึงขั้นอุดมศึกษาเป็นต้นไปได้ เคยมีปฏิกิริยาระหว่างศิษย์กับครูบ่อย ๆ

ยิ่งในประเทศที่เจริญแล้ว เช่น ในสหรัฐอเมริกา เราถือว่าเป็นประเทศที่ให้เสรีภาพอย่างกว้างขวางแก่ประชาชน ก็รู้สึกว่านักศึกษาทั้งหลายจะลืมคุณธรรมเหล่านี้กันไป

ในประเทศไทยเราก็เคยมีบ่อยครั้งที่นิสิตสไตร์ค์หรือขับไล่ครูบาอาจารย์

หรือใช้อิทธิพลของหมู่คณะ บีบคั้นให้คณะอาจารย์ทำอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่ตนเองต้องการ

สิ่งทั้งหลายเหล่านี้แม้จะเป็นเสรีภาพของบุคคล จะพึงแสดงออกได้ก็จริง แต่ถ้าพิจารณาในด้านของคุณธรรมแล้วก็ผิดพลาดอยู่มาก

เพราะโดยปกติแล้วหมู่ชนทุกหมู่จะต้องมีหัวหน้า เราต้องเลือกเฟ้นผู้ที่เป็นผู้นำที่ดีขึ้นมาเป็นหัวหน้า และในฐานะที่เรามีหัวหน้าเราจะต้องเป็นผู้ตามที่ดีด้วย

ในปริหานิยธรรมนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงธรรมอันเป็นเหตุแห่งความเจริญ ไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อมอยู่ข้อหนึ่ง ก็คือการเชื่อผู้นำ หมายถึงว่าผู้ตามนั้นจะต้อง

เป็นผู้ตามที่ดีด้วย การเชื่อผู้นำเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้หมู่คณะนั้นบรรลุถึงซึ่งความสวัสดีได้

ถ้าหากว่าทุกคนจะมีความรู้สึกนึกคิดว่าเราเป็นผู้นำเหมือน ๆ กันหมดแล้ว ความวุ่นวายหรือหมู่คณะก็จะไปไม่รอด

อย่างที่เราได้ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอเมริกาที่นิสิตนักศึกษาทั้งหลายเดินขบวนประท้วงประธานาธิบดีที่ส่งทหารเข้าไปสู่กัมพูชา ในความรู้สึกของนักศึกษาโดยทั่วไปนั้น อาจจะคิดว่าเป็นการกระทำที่ดี แต่แท้ที่จริงแล้ว การกระทำเช่นนั้นและ จะพาให้หมู่คณะนี้ไปสู่ความวิบัติและหายนะ

เพราะว่าบุคคลที่เป็นผู้นำของหมู่คณะอันใหญ่โตเช่นนั้น เขาจะต้องมีความรู้มีความคิดลึกซึ้งและเข้าใจต่อสถานการณ์ได้อย่างดี ถ้าหากว่านิสิตนักศึกษาทุกคนที่อยู่ในวัยศึกษา จะมีความรู้ดีกว่าผู้นำแล้ว ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีประธานาธิบดีหรือมีผู้นำในหมู่ในคณะ ทุกคนก็คงจะเป็นผู้นำได้

แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่

ผู้นำย่อมมีความเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งดีกว่า

แต่การแสดงออกเช่นนั้น เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้หมู่คณะนี้เกิดความอ่อนแอ เกิดความแตกแยก และผลสุดท้ายก็จะไม่รอด

ในสถาบันทุกแห่งก็เช่นเดียวกัน เรามีหัวหน้ามีผู้นำ ผู้ที่อยู่ในหมู่คณะต้องมีความเชื่อมั่นในหัวหน้าและผู้นำ เพราะถึงอย่างไรหัวหน้าหรือผู้นำนั้น ย่อมจะนำหมู่คณะนี้ไปสู่ความสวัสดีได้

ฉะนั้นการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่าง ๆ บางครั้งก็เป็นเหตุหนึ่งที่ทำลายคุณธรรมภายในจิตนี้ให้เสื่อมลงตามลำดับ ซึ่งเราก็เคยได้ทราบบ่อย ๆ

แม้แต่ในประเทศของเราก็เคยมีเหตุการณ์เช่นนี้

ซึ่งเป็นเรื่องสลดใจและน่าเป็นห่วงใยอย่างยิ่ง

เพราะว่าบุคคลที่อยู่ในฐานะแห่งความเป็นครูนั้น โบราณถือว่าบุคคลเช่นนี้แม้ว่าจะมีความผิดพลาดหรือความ

ประพฤติในทางส่วนตัวไม่ดี ศิษย์ทั้งหลายก็ไม่พึงไปก้าวก่ายหรือพึงตำหนิติเตียนได้

เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณธรรมในใจเราเสื่อมลง และไม่เป็นเหตุแห่งความเจริญ

ศิษย์ทุกคนต้องมีความเคารพในครู

และต้องเป็นผู้ที่รู้จักหน้าที่ของตนเอง ที่จะพึงปฏิบัติต่อครู

หน้าที่ของศิษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่อครูนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสวางไว้ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติสำหรับหมู่ชนหรือสังคมโดยทั่วไป เช่นที่มีปรากฏอยู่ในสิงคาลสูตรในคัมภีร์พระสุตันตปิฎก พระพุทธองค์ได้ตรัสหน้าที่ของศิษย์ที่พึงมีต่อครูว่า

ประการที่ ๑ ศิษย์จะต้องลุกขึ้นยืนต้อนรับครู

คำว่าลุกขึ้นยืนรับนั้นหมายความถึงว่า เราจะนั่งอยู่ในสถานที่ใดก็ตาม เมื่อครูเดินผ่านไป ศิษย์จะต้องลุกขึ้นยืนแสดงความเคารพ มิใช่เมินเฉยหรือทำเป็นมองไม่เห็น อันนั้นเป็นการแสดงออกถึงความอ่อนน้อมต่อครูบาอาจารย์

ประการที่ ๒ คอยรับใช้

คอยรับใช้ในที่นี้คือมีกิจธุระอันใดที่อาจารย์จะใช้เรา เราจะต้องทำหน้าที่คอยรับใช้ครูบาอาจารย์

ประการที่ ๓ ก็คือการเชื่อฟัง

เชื่อฟังในที่นี้คืออยู่ในโอวาทของครูบาอาจารย์ไม่เป็นคนผ่าฝืนโอวาท

ประการที่ ๔ คอยอุปัฏฐาก

อุปัฏฐากในที่นี้หมายถึงการคอยรับใช้ในยามที่ครูบาอาจารย์เกิดความจำเป็น หรือเกิดความลำบากเช่นในยามเจ็บป่วยหรือในยามที่อยู่ในภาวะที่เราจะต้องเข้าไปช่วยเหลืออุปัฏฐาก

ประการที่ ๕ เราจะต้องศึกษาศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ด้วยความเคารพ

ข้อนี้เป็นเรื่องสำคัญที่พระพุทธองค์ได้ตรัสย้ำไว้เป็นข้อสุดท้าย นอกจากศิษย์จะพึงปฏิบัติต่อคณะครูบาอาจารย์แล้ว ท่านก็ตรัสให้ครูบาอาจารย์พึงปฏิบัติตนต่อศิษย์ให้ถูกต้องด้วย เช่น

ประการที่ ๑ ครูบาอาจารย์ทุกคนต้องแนะนำศิษย์ในทางที่ดี คือไม่ยุยงไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือไม่ใช้ศิษย์เป็นเครื่องมือในการที่จะแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง

ประการที่ ๒ จะต้องให้นิสิตนักศึกษาทุกคนได้ศึกษาเล่าเรียนดี เอาใจใส่ต่อการสั่งสอน

ประการที่ ๓ จะต้องบอกศิลปะวิทยาการด้วยความเคารพ ไม่ปิดบังอำพรางวิชาความรู้ที่ตนเองจะพึงถ่ายทอดให้แก่ศิษย์

ประการที่ ๔ จะต้องยกย่องศิษย์ของตนเองให้ปรากฏอยู่ในหมู่ชนหรือเพื่อนฝูง เช่นศิษย์คนใดประพฤติตนดี มีการศึกษาดี ครูบาอาจารย์ทุกคนจะต้องยกย่องว่าศิษย์ของตนคนนี้ดี มีการศึกษาดี มีความประพฤติดี มีความรู้ดี

ประการที่ ๕ จะต้องทำการป้องกันในทิศทั้งหลาย หมายความว่าศิษย์ของตนจะไปสู่ทิศทางใดก็ตาม ครูบาอาจารย์จะต้องป้องกันทิศทางเหล่านั้นให้แก่ศิษย์ ก็คือป้องกันภัยหรือเป็นผู้ที่แนะแนวทางให้แก่ศิษย์ เช่นในกรณีที่ศิษย์จะไปทำงานต่างจังหวัดเป็นต้นว่า ครูบาอาจารย์

ที่รู้จักใครในต่างจังหวัดจะต้องฝากฝั่งว่าลูกศิษย์ของผมจะมาอยู่ที่นี่ จะมาอยู่โรงพยาบาลนี้ จะมาเป็นหมอที่นี่ ขอฝากฝั่งด้วยนะ มีอะไรพอจะใช้ให้ว่านก็ช่วยเหลือด้วย

อย่างนี้เรียกว่าป้องกันศิษย์ในทิศทั้งหลาย ศิษย์จะไปสู่ทิศทางใดก็ตาม ครูบาอาจารย์จะต้องพยายามสนใจและเอาใจใส่ในเรื่องนี้

ข้อนี้ถ้าหากว่านิสิตทั้งหลายได้ศึกษาถึงหมอคนหนึ่งที่สำคัญในสมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นแพทย์ประจำองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือหมอชีวกโกมารภัจแล้วเราจะทราบว่าท่านผู้นี้เป็นหมอที่เพียบพร้อมด้วยความรู้และจรรยาแพทย์อย่างสมบูรณ์

หมอโกมารภัจนี้กว่าจะสำเร็จวิชาแพทย์ได้ ก็ต้องฝ่าฟันต่ออุปสรรคมากมายทีเดียว เพราะตนเองนั้นเกิดในตระกูลที่ต่ำ เป็นลูกของหญิงแพศยาซึ่งอภัยราชกุมารได้เก็บมาชุบเลี้ยงไว้ในพระราชวัง จึงคิดที่จะแสวงหาวิชาความรู้ใส่ตน แต่ก็ขัดข้องในเรื่องทรัพย์สินเงินทอง

ผลสุดท้ายก็หลบหนีออกจากวัง อาศัยเกาะท้ายเกวียนของพ่อค้า เดินทางไปสู่ตักกศิลาแล้วก็เข้าไปยังสำนักของอาจารย์ทิศาปาโมกข์ เพื่อศึกษาวิชาแพทย์ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ไม่มีเงินทองอะไรจะไปเสียค่าวิชาความรู้ แต่ก็อาศัยแรงกายซึ่งเป็นทุนอันหนึ่งว่าตนเองจะขอทำงานรับใช้ ใช้หนี้วิชาความรู้ที่ศึกษาในสำนักของท่านทิศาปาโมกข์

ผลสุดท้ายท่านอาจารย์ทิศาปาโมกข์ก็ให้ศึกษาอยู่โดยโกมารภัจนี้เอากำลังแรงเป็นทุนในการศึกษา เพราะกำลังแรงนั้นก็คือทุนซึ่งมีความสำคัญกว่าทรัพย์สินเงินทองด้วยซ้ำไป

เมื่อศึกษาสำเร็จแล้ว มีความรอบรู้ในวิชาการต่าง ๆ สามารถผ่าตัดสมองได้ ซึ่งความจริงแล้วการผ่าตัดสมองมีมาตั้งสองพันกว่าปีแล้ว และในสมัยนั้นก็ปรากฏว่าได้ใช้เภสัชประเภทสมุนไพรซึ่งยังไม่มีตัวยาที่ทันสมัยเหมือนอย่างในปัจจุบันนี้ แต่หมอโกมารภัจก็เป็นผู้ผ่าตัดสมองได้

ตอนที่หมอโกมารภัจสำเร็จวิชาความรู้แล้ว อาจารย์คำนึงถึงเรื่องนี้เหมือนกัน ธรรมดาศิษย์ที่ได้ศึกษาวิชา

ความรู้สำเร็จไปแล้วนั้น มักจะลืมคุณครูบาอาจารย์แต่เพื่อที่จะให้ศิษย์เห็นความสำคัญของตนเองว่าวิชาความรู้ที่ครูบาอาจารย์ถ่ายทอดให้นี้มีความสำคัญต่อชีวิตของเธออย่างไร อาจารย์ก็ส่งโกมารภัจกลับ แต่ให้เงินเดินทางเพียงเล็กน้อย กะว่าเงินนี้จะต้องไปหมดในระหว่างทาง ไม่ให้ถึงจุดหมายปลายทาง เมื่อหมดในระหว่างทางแล้วศิษย์จะต้องดิ้นรนหาเงินทอง

ตอนนี้แหละจะต้องใช้ความรู้ที่มีอยู่ในตนเพื่อแสวงหาเงินทองเป็นเครื่องเดินทางต่อไป

ปรากฏว่าโกมารภัจเดินทางมาไม่ไกล เงินทองที่ใช้จ่ายหมด ผลสุดท้ายเดินทางต่อไปไม่ได้ ไม่ถึงกรุงราชคฤห์ ต้องไปเที่ยวรับจ้างรักษาใครเจ็บป่วยที่ไหนก็ไปรับอาสารักษาให้

ก็เผอิญมีเศรษฐีป่วยเป็นโรคปวดศรีษะ รักษาเท่าไรก็ไม่หาย โกมารภัจก็ไปอาสารักษาให้ และก็ได้ค่ารักษาเป็นเครื่องเดินทาง

ระหว่างที่ไปรักษาได้เงินได้ทองมานี้แหละ ได้คิดถึงครูบาอาจารย์ทันทีว่า วิชาความรู้ที่ครูบาอาจารย์ประสิทธิ์ประสาทให้นี้มีความสำคัญต่อชีวิตของเราเหลือเกิน ถ้าเราไม่มีความรู้เช่นนี้แล้ว เราเห็นถ้าจะอดตายแน่ และเราก็คงจะเดินทางไปไม่ถึงบ้านเกิดเมืองนอนอย่างแน่นอน

นี่แหละเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้หมอโกมารภัจต้องนึกถึงอาจารย์ทิศาปาโมกข์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ตนเองตลอดเวลา

ซึ่งเรื่องนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าศิษย์จะเห็นคุณของครูก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นเกิดขึ้น ถ้าหากว่าความจำเป็นไม่เกิดขึ้นแล้ว เราอาจจะไม่เห็นความสำคัญเช่นนี้

เพราะฉะนั้นเนื่องในโอกาสที่นักศึกษาทั้งหลายได้ทำพิธีไหว้ครู ขอให้เราทุกคนทำจิตให้ผ่องใสและศึกษาศิลปะวิทยาการอันนี้จากครูบาอาจารย์ด้วยความเคารพ เราจะมีแต่ความเจริญและมีความสำเร็จในอนาคตทุกประการ เพราะบุคคลที่ตั้งมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวทีแล้ว พระพุทธองค์ตรัสว่าย่อมมีแต่ความเจริญ

วันนี้ซึ่งเป็นวันที่นิสิตทำพิธีไหว้ครู จึงขออนุโมทนาด้วย และขอให้กิจกรรมนี้จะเป็นผลสำเร็จในด้านจิตใจ โดยเราทุกคนมีความเคารพในครูบาอาจารย์ และมีความกตัญญูกตเวทีเช่นนี้อยู่ตลอดไป เรื่องการศึกษาวิชาแพทย์นั้น ในด้านของพุทธปรัชญาเกี่ยวกับเรื่องของแพทย์นี้มีอยู่มากมายหลายแห่งด้วยกัน

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้น เกี่ยวกับวิชาแพทย์ พระพุทธองค์ได้ตรัสเทศนาไว้หลายแห่งหลายเรื่อง

โดยเฉพาะในเรื่องของสรีระวิทยาแล้ว ได้ตรัสแสดงไว้โดยละเอียด

ในเรื่องของจิตวิทยาก็ได้แสดงไว้โดยละเอียด

เรื่องของสรีระศาสตร์นั้นพระพุทธองค์แสดงไว้ละเอียดกว่าศาสตร์ที่เราศึกษากันอยู่ในปัจจุบัน

เช่นในเรื่องของ **รูปขันธ์** หรือสรีระร่างกายที่เราได้ศึกษากันอยู่นี้ พระพุทธองค์ตรัสละเอียดมาก แยกรูปออกไปโดยประเภทละเอียดถึง **อนุ** ปรมาณู ชี้ประเภทของรูป

ต่าง ๆ และชี้ถึงเหตุแห่งความเกิดของรูปเหล่านี้ว่ารูปอะไรเกิดก่อน เกิดหลัง

แม้แต่ความดับไปของรูป ก็ได้ตรัสว่ารูปอะไรดับก่อน รูปอะไรดับหลัง รูปชนิดนี้เกิดมาจากอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย

ได้ตรัสถึงสมุฏฐานของรูปบางประเภทว่าเกิดมาจากกรรม

รูปบางประเภทเกิดจากอุตุ

รูปบางประเภทเกิดจากอาหารอย่างนี้เป็นต้น

ฉะนั้นเรื่องเกี่ยวกับ วิชาแพทย์นี้มีอยู่แล้วในพระไตรปิฎกตลอดจนเกี่ยวกับเรื่องของสมุนไพรต่าง ๆ ที่สำหรับรักษาโรคก็ได้ตรัสไว้ในพระวินัยปิฎก เช่นอย่างใน เภสัชชะขันธกะ เราจะทราบตัวยาสมัยพุทธกาลหลายขนานที่ใช้แก้โรคต่าง ๆ นี่เป็นเรื่องของวิชาแพทย์ที่มีอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ยิ่งในเรื่องของจิตด้วยแล้ว ท่านตรัสไว้โดยละเอียด

ฉะนั้นจิตแพทย์ในปัจจุบันนี้ถ้าได้ศึกษาในเรื่องของจิตทางพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะได้เหตุผลหรือสมุฏฐานของโรคทางจิตนี้ได้อย่างละเอียดละออ ว่าโรคชนิดนี้เกิดมาจากอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย และจะดับโรคนี้ได้อย่างไร

สำหรับปรัชญาในด้านของการศึกษาวิชานี้ นักศึกษาทั้งหลายจะเห็นความสำคัญของหน้าที่และวิชาชีพที่เราศึกษากันอยู่ว่ามีความสำคัญต่อมนุษย์ชาติอย่างไร

ชีวิตของมนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ทุกคน จะหลีกเลี่ยงความเจ็บไข้ได้ป่วยไม่พ้น

ความเจ็บนี้ถือเป็นความทุกข์ประการหนึ่งที่พระองค์ทรงตรัสไว้

แม้จะไม่เป็นทุกข์อริยสัจจ์

แม้จะไม่สาธารณะกับบุคคลโดยทั่วไปก็ตาม

แต่ก็ตรัสถึงพยาธินี้ว่าเป็นทุกข์ประการหนึ่งในชีวิตของคน

หน้าที่ของแพทย์ก็คือบำบัดทุกข์ในเรื่องนี้

หน้าที่ของแพทย์เป็นหน้าที่ที่สูงเหมือนกับหน้าที่ของ

พระ หรือเหมือนกับหน้าที่ของพระพุทธเจ้าเราเหมือนกัน เพราะเรามีหน้าที่ปลดเปลื้องทุกข์ให้แก่ผู้อื่น ย่อมจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมหลายอย่างจึงจะทำหน้าที่นี้ให้สมบูรณ์ได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยที่ทรงพระชนม์อยู่ได้ตรัสถึงเรื่องหน้าที่นี้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง แม้แต่พระพุทธองค์บางครั้งก็ต้องทำหน้าที่เป็นแพทย์ พยาบาล ภิกษุสาวก พยาบาลคนยากไร้อนาถา

เช่นสมัยหนึ่งได้ไปโปรดเวไนยสัตว์ ทอดพระเนตรวณิพกผู้หนึ่งนอนเกลือกกลิ้งอยู่ใน กองมูตร คูถเนื้อตัวเน่าเหม็น พระพุทธองค์ทรงก้มลงช้อนศีรษะพาดไว้บนตัก แล้วชำระร่างกายให้โดยปราศจากความรังเกียจ

ครั้งหนึ่งพระสงฆ์รูปหนึ่งป่วยมาก ท้องร่วงอย่างแรงจนกระทั่งเพื่อนภิกษุด้วยกันไม่เอาใจใส่

พระพุทธองค์ทอดพระเนตรเห็นก็นำ ภิกษุรูปนั้นมาชำระร่างกายจนสะอาด พยาบาลให้แล้วก็ได้เรียก ประชุม

สงฆ์ตรัสให้พระสงฆ์ได้ทราบถึงความสำคัญที่เราจะพึงช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

โดยตรัสว่าพวกเราทุกคนนี้สละเหย้าเรือน ออก บวชเป็นบรรพชิตแล้ว เราเป็นคนไม่มีพ่อ ไม่มีแม่เสมือนหนึ่งกับคนกำพร้า ในยามที่เราเจ็บป่วยนี้เราพึ่งใครไม่ได้ ไม่มีใครที่จะมาพยาบาลให้นอกจากพวกเราเอง ถ้าเราไม่พยาบาลซึ่งกันและกันแล้ว ใครเล่าจะพยาบาลเรา เพราะฉะนั้นผู้ใดก็ตาม ที่ปรารถนาจะพยาบาลเราแล้ว จงพยาบาลเพื่อนภิกษุผู้อาพาธนั้นเถิด

ตรัสให้เห็นว่าการพยาบาลภิกษุผู้อาพาธ นั้นเสมือนหนึ่งกับได้พยาบาลพระองค์เอง

อันนี้แสดงให้เห็นว่าพระ พุทธองค์ได้ทรงมีเมตตาธรรมต่อสาวกว่า ชีวิตของสาวกก็เหมือนกับชีวิตของพระองค์

แสดงให้เห็นว่าหน้าที่ของผู้ที่จะเป็นแพทย์นั้นจะต้องเอาชีวิตของตนเข้าเปรียบเทียบกับชีวิตของผู้อื่น เห็นชีวิต

ของคนไข้เหมือนกับเป็นชีวิตของเราด้วย อย่าเห็นชีวิตของคนไข้นั้นไม่มีความสำคัญ

เหมือนกับที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนแก่พระสงฆ์ว่า ชีวิตของพระสงฆ์กับชีวิตของเรานั้นอันเดียวกัน ฉะนั้นผู้ใดพยาบาลภิกษุไข้จึงเสมือนหนึ่งกับได้พยาบาลพระพุทธองค์ด้วย

ทำให้เราได้ข้อคิดประการหนึ่งว่าหน้าที่ของแพทย์จะต้องมีคุณธรรม เห็นชีวิตของคนไข้เหมือนกับชีวิตของตน ไม่ใช่เห็นชีวิตของคนไข้เหมือนผักปลาหรือปราศจากการเอาใจใส่

พระสุตตันตปิฎกในคัมภีร์อังคุตรนิกายปัญจกนิบาต พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงลักษณะของคนไข้ไว้อยู่ ๒ ประเภท และได้ตรัสถึงลักษณะคุณธรรมของบุคคลที่จะเป็นแพทย์หรือเป็นผู้พยาบาลคนไข้นั้นไว้ด้วยว่า จะต้องประกอบด้วยคุณธรรมอะไรบ้าง

คนไข้ ๒ ประเภทนั้นคือคนไข้ที่พยาบาลง่ายประเภทหนึ่ง กับคนไข้ที่พยาบาลยากประเภทหนึ่ง

ผู้ที่เป็นแพทย์ต้องเข้าใจว่าคนไข้ชนิดไหนพยาบาลง่าย คนไข้ชนิดไหนพยาบาลยาก

พระพุทธองค์ตรัสว่าคนไข้ที่พยาบาลง่ายนั้นคือ

๑. คนไข้ที่ทำความสบายให้แก่ตน

๒. รู้จักประมาณในของแสลง

๓. เป็นผู้หมั่นเสพเภสัช หรือเป็นผู้หมั่นกินยา

๔. เป็นคนหมั่นบอกอาการไข้ที่แท้จริงแก่ผู้พยาบาล

๕. มีความอดกลั้นอดทนต่อทุกข์เวทนาต่าง ๆ แล้วก็ตรัสว่าคนไข้ที่พยาบาลยากนี้คือ

๑. ไม่ทำความสบายให้แก่ตนในที่นี้คือ ที่มักจะทำอะไรตามใจของตัวเอง เช่นหมอสั่งว่าอย่าเดินนะ ต้องนอนอยู่เฉย ๆ คนไข้ก็ฝืนคำสั่งแพทย์ชอบไปเดิน คนไข้ประเภทนี้คือคนไข้ที่ไม่ทำความสบายแก่ตน ถ้าโดยความรู้สึกแล้ว เราอาจจะคิดว่าคนไข้ที่ฝืนคำสั่งแพทย์ เพราะทนทรมานไม่ไหว เขากำลังแสวงหาความสบาย ความจริงแล้วการกระทำเช่นนั้นเป็นการไม่ทำความสบายให้แก่

ตน เพราะเมื่อฝืนคำสั่งแพทย์แล้วก็จะทำให้เกิดการเจ็บป่วย พยาบาลยาก รักษายากมากขึ้น นี่ประเภทหนึ่ง

๒. ไม่รู้จักประมาณในของแสลง แพทย์สั่งห้ามรับประทานอาหารแสลง คนไข้ก็ฝืนรับประทานลงไป อาการไข้ก็ไม่หาย ทำให้เกิดการพยาบาลยากขึ้น

๓. ไม่หมั่นกินยา

๔. ไม่บอกอาการไข้ที่เป็นจริงที่หนักขึ้นหรือทุเลาลงหรือทรงอยู่แก่ผู้พยาบาลคือไม่บอกอาการเหล่านี้ให้ทั้งแพทย์ก็ทราบไม่ได้ เพราะว่าทุกข์ที่เกิดจากไข้นี้เป็นทุกข์ประเภทปกปิด เช่นอย่างปวดฟัน ถ้าคนไข้ไม่บอกว่าปวดฟัน หมอจะรู้ไม่ได้ว่าคนไข้ปวดฟัน ทันตแพทย์ก็คงจะไม่ทราบถ้าคนไข้ไม่บอก หรือคนไข้ปวดศีรษะแพทย์ก็คงจะรู้ไม่ได้ ถ้าคนไข้ไม่บอกว่ากำลังปวดศีรษะอยู่ ฉะนั้นคนไข้ที่พยาบาลยาก คือคนไข้ที่ไม่ยอมบอกอาการ นี่เป็นคนไข้ที่รักษายาก หมอทุกคนจะต้องหนักใจในเรื่องนี้

๕. คือคนไข้ที่ไม่มีความอดทนต่อทุกขเวทนาทางกายที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นทุกข์ที่เผ็ดร้อนแรงกล้า เป็นทุกข์

ที่สามารถจะคร่าชีวิตของคนไข้นี้ให้ตายลงได้ คนไข้ที่ขาดความอดทนนี้ก็พยาบาลยาก

พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงลักษณะคนไข้นี้ไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์นั้นได้ทำหน้าที่แพทย์ใกล้ชิดกับคนไข้มาโดยตลอด จึงรู้ว่าคนไข้ชนิดไหนพยาบาลง่ายและคนไข้ชนิดไหนพยาบาลยาก พร้อมกันนี้ก็ได้ตรัสถึงคุณธรรมของบุคคลที่จะเป็นแพทย์หรือพยาบาลว่าผู้ที่ทำหน้าที่ของความเป็นแพทย์และพยาบาลนั้น จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติอะไรบ้าง

ท่านตรัสว่าผู้ที่จะทำหน้าที่พยาบาลนั้น ประการหนึ่งจะต้องเป็นผู้ประกอบเภสัชได้ ซึ่งเรื่องนี้เรามาพิจารณาถึงการศึกษาในปัจจุบันนี้ ถ้าหากว่าแพทย์ไม่ได้เรียนทางเภสัชมา ก็ประกอบเภสัชไม่ได้ ผู้ที่ประกอบเภสัชนั้นต้องเป็นเภสัชกร ต้องเป็นผู้เรียนเภสัชมาโดยเฉพาะ

แต่ในที่นี้ท่านตรัสไว้กว้างขวาง ไม่ได้หมายถึงว่าแพทย์ทุกคนจะต้องเป็นเภสัชกร แพทย์ทุกคนนั้นจะต้องมีความรู้ ถึงตัวเองจะประกอบเภสัชไม่ได้ แต่ต้องออก

ใบสั่งยาได้ว่า คนไข้ควรรับประทานยาขนานนั้น ควรรับประทานยาขนานนี้ จะต้องมีความรู้ในเรื่องการสั่งยาให้แก่คนไข้เป็น คือรู้ว่ายาชนิดนี้รักษาโรคอย่างนี้ได้ นี่ประการหนึ่ง

ประการที่ ๒ จะต้องรู้จักของแสลงและไม่แสลงคือของอะไรที่แสลงแก่โรค เป็นภัยต่ออาการของโรคหมอจะต้องรู้อีกเช่นกัน นี่เป็นคุณธรรมข้อที่ ๒

ประการที่ ๓ จะต้องมีเมตตาต่อคนไข้ ไม่เห็นแก่อามิส ซึ่งเรื่องนี้สำคัญมาก หมอจะต้องมีจิตเมตตาเป็นเครื่องกำกับจิต โดยอย่าเห็นแก่อามิสหรือประโยชน์ของตนเองเพียงถ่ายเดียว เพราะว่าคนไข้ที่บากหน้ามาหาหมอนั้นย่อมอยู่ในอาการที่เป็นทุกข์ หมอจะต้องช่วยบำบัดทุกข์ให้โดยไม่คำนึงถึงในเรื่องอามิสสินจ้างรางวัล เพราะถ้าหากว่าหมอขาดเมตตาแล้ว เราจะพบแต่เรื่องที่น่าสลดใจบ่อย ๆ

เพราะว่าบางครั้งมนุษย์ อาจจะต้องประสบต่อโรคภัยไข้เจ็บเหล่านี้ บางครั้งแพทย์อาจจะต้องโกลาหลอาจจะต้อง

ทำงานเหน็ดเหนื่อย ในยุคที่วิชาแพทย์ยังไม่เจริญในสมัยก่อนที่มีโรคระบาด เช่นโรคอหิวาต์ เราจะเห็นว่าผู้คนล้มตายเป็นใบไม้ร่วง นอกจากล้มตายแล้วข้าวของในตัวคนไข้ก็หายด้วยแพทย์ไม่ได้เอาใจใส่ในเรื่องนี้ บางคนทอดทิ้งคนไข้ บางทีก็มุ่งต่ออามิส ถ้าไม่ให้เงินก็ไม่รักษา อย่างนี้เพราะว่าขาดเมตตาธรรม แพทย์ทุกคนต้องมีเมตตา จะต้องช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ส่วนเรื่องอามิสจะได้หรือไม่ได้ เราไม่ต้องคำนึงถึง เราจะต้องคำนึงอยู่อย่างเดียวว่าจะต้องช่วยเหลือคนไข้ให้พ้นจากภัยให้ได้ นี่เป็นคุณธรรมประการที่ ๓

ประการที่ ๔ จะต้องไม่รังเกียจที่จะชำระอุจจาระปัสสาวะ ราก เขฬะของคนไข้ หมอทุกคนจะต้องมีความรู้สึกว่าจะเป็นของยาจกวณิพก หรือจะเป็นของราชา มหาเศรษฐีก็ตาม เหมือนกันหมด อย่ารังเกียจเขฬะของคนยากจน อย่ารังเกียจอุจจาระของคนอนาถายากไร้เพราะว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เหมือนกันหมด จะเกิดเป็นมนุษย์ชั้นไหนก็ตาม ก็

อยู่ในฐานะที่เป็นปฏิกูลทั้งสิ้นต้องมีจิตอันมั่นคง ไม่รังเกียจในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ทำได้โดยปราศจากความรังเกียจ

อาตมาเคยเห็นบ่อยครั้ง คนไข้ที่เคยเป็นวรรณโรคพอไอโครกขึ้นมา หมอวิ่งออกจากห้องทันที

อย่างนี้แสดงว่าหมอรังเกียจเขาคนไข้และจะเป็นหมอที่ดีไม่ได้ หมอจะต้องไม่รังเกียจ จะต้องเห็นว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เหมือนกัน จะเป็นใครก็ตาม จะอยู่ในฐานะเช่นไหนก็ตาม ถ้าเป็นของคนไข้แล้ว เราต้องทำได้ ต้องพยายามทำให้เพื่อปลดทุกข์ให้แก่เขา

ประการที่ ๕ เป็นเรื่องสำคัญมาก ท่านตรัสว่าผู้เป็นแพทย์นั้นจะต้องสามารถแสดงธรรมกถาให้คนไข้ฟังได้ สามารถพูดให้คนไข้นี้มีจิตสมาทาน อาจหาญร่าเริงมีกำลังใจดีขึ้น

แพทย์ทุกคนควรจะต้องรู้จักธรรมะ มีธรรมะและสามารถที่จะแสดงธรรมะให้แก่คนฟังได้

ธรรมะนั้นเป็นโอสถขนานหนึ่งต่างจากโอสถทั่วไปที่เราใช้พยาบาลคนไข้ ถ้าหากว่าแพทย์มีธรรมะอยู่ในใจแล้ว

แพทย์นี้จะสอนธรรมะได้ดีกว่าพระ เพราะว่าคนที่อยู่ในอาการที่เจ็บป่วย แม้เราจะให้อะไรก็ตามไม่มีทางที่คนไข้จะบริโภคได้เหมือนกับธรรมะ

เราจะเห็นว่าเวลาเราไปเยี่ยมคนไข้นี้ เอาอาหารดี ๆ ไปให้ผลไม้ดี ๆ ไปให้คนไข้ได้แต่มองของเหล่านั้นตาปริบ ๆ รับประทานไม่ได้

แต่ถ้าเราพูดธรรมะให้คนไข้เกิดความชุ่มชื่นใจเกิดความรู้สึกร่าเริงใจ คนไข้จะรู้สึกอิ่มเอิบดีกว่าบริโภคอาหารภายนอกเสียอีก รถของธรรมะสามารถดื่มด่ำลงสู่จิตใจได้และคนไข้ก็จะเกิดกำลังใจ ทำให้อาการไข้นี้ดีขึ้น

หมอบางคนขาดคุณธรรม บางทีก็ไปขู่ตะคอกคนไข้แทนที่จะหายก็เลยพาลจะตายเอาเสียเลยก็มี เราควรจะมีธรรมิกถาปลอบใจจะดีกว่า

เพราะฉะนั้นอาตมาจึงได้พูดบ่อยครั้งว่าหมอควรที่จะได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย

เมื่อเดือนที่แล้ว ทางคณบดี คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลคือศาสตราจารย์อุดม โปษะกฤษณะ ได้นิมนต์ไป

อภิปรายกันที่คณะ เกี่ยวกับเรื่องการเสริมสร้างจรรยาแพทย์ ว่ามีวิธีการอันใดบ้าง ที่จะเสริมสร้างให้เกิดขึ้น

อาตมาได้เสนอในที่ประชุมนั้นว่า การเสริมสร้างจรรยาแพทย์ หรือคุณธรรมให้แก่แพทย์ที่สำเร็จออกไปนั้นเป็นเรื่องสำคัญ เพราะปรากฏว่าปัจจุบันนี้จรรยาแพทย์เสื่อมลง จะเป็นเพราะเหตุว่าทางอาจารย์ให้แต่วิชาความรู้และเทคนิคเพียงอย่างเดียวก็ไม่ทราบ จึงทำให้จรรยาแพทย์เสื่อมลงตามลำดับ

เมื่อนิสิตมีความรู้แต่ขาดคุณธรรม กิเลสก็จะเป็นเหตุพาให้วิชาความรู้นั้นเสื่อมไปด้วย จึงหาทางว่าควรจะใช้วิธีการอย่างไรให้แพทย์ทั้งหลายมีคุณธรรมดีขึ้น

สำหรับวิธีการที่จะเกณฑ์มา ฟังเทศน์ ฟังธรรมนั้น หรือฟังอภิปรายนั้น อาตมาว่าไม่ได้ผล และไม่เกิดประโยชน์อะไร จะเข้าหูซ้ายทะลุหูขวา มิหนำซ้ำนิสิตจะนั่งด่าในใจว่าพระนี่เทศน์นานจริง จะไม่เกิดประโยชน์อะไรทั้งสิ้น

อาตมาได้เสนอว่าควรที่จะหาวิธีการอื่น คือการศึกษาให้เข้าใจ ถ้าผู้สอนเข้าใจการสอนแล้ว ผู้เรียนจะรู้สึกว่า

สนุกกว่าเรียนวิทยาศาสตร์เสียอีก เพราะเป็นศาสตร์ที่น่าศึกษา สนุกมาก และเป็นประโยชน์มากจริง ๆ

อาตมาว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ และแพทย์จะเป็นกำลังต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วย เช่นอย่างปัจจุบันนี้ถ้าหากว่าแพทย์มีธรรมะจะสอนคนไข้ได้มากเพราะคนจะเห็นทุกข์ก็ในยามป่วยไข้ คนชั่วจะกลับตัวได้ก็ตอนที่ตัวเองกำลังจะตาย กำลังป่วยไข้อยู่ เรารู้ว่าคนนี้เป็นคนชั่ว แต่ถ้าหมอมีธรรมะ สามารถจะกลับใจคนชั่วให้เป็นคนดีได้จะได้บุญกุศลอย่างมหาศาล หรือแม้แต่หมอจะเดินทางไปประกอบอาชีพในต่างประเทศ อาตมาก็สนับสนุนว่าควรจะส่งเสริม เพราะว่าจะได้ช่วยกันเผยแพร่ธรรมะ นอกจากนั้นยังจะช่วยอะไรได้อีกหลาย ๆ อย่าง ที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ไม่ควรจะกีดกันเพราะปัจจุบันมีการอภิปรายกันเรื่อยว่า จะแก้ปัญหาการขาดแพทย์ได้อย่างไร

อาตมาดีใจว่าแพทย์ไปหากินต่างประเทศได้ภาคภูมิใจว่า แหม คนไทยนี่คุณภาพดี คนต่างชาตินิยมและคนที่ออกไปในฐานะเป็นแพทย์ เป็นพยาบาลนี่ไปทำหน้าที่หรืออาชีพ

เกี่ยวกับมนุษย์ธรรมทั้งนั้น เป็นการเผยแพร่เกียรติคุณให้แก่ชาติอย่างที่สุด ควรจะส่งเสริม ไม่ควรกีดกัน ถ้าเราจะมองในด้านของเศรษฐกิจแล้ว ก็จะช่วยเศรษฐกิจได้มาก

มีประเทศทางยุโรปบางประเทศใช้วิธีนี้ คือหาทางส่งคนออกไปทำงานนอกประเทศและแก้ไขเงินตราที่ขาดแคลนเสียเปรียบต่างประเทศได้ คนไทยก็ควรทำอย่างนั้น เพราะอาตมาฟังดูปัญหาสังคมนี่น่าเวียนศรีษะ ฝ่ายหนึ่งบอกว่าควรคุมกำเนิด เพราะว่าคนเกิดมามากเหลือเกิน อีกฝ่ายหนึ่งก็บอกว่า แหม ขาดแคลนคนเหลือเกิน เช่นขาดแคลนแพทย์ ขาดแคลนพยาบาล

อาตมา มานั่งนึก ถ้าคนไทยมีคุณภาพดีอย่างนี้ต่างประเทศนิยม เรื่องอะไรจะต้องไปคุมกำเนิด ก็ควรจะสร้างคนให้มากขึ้น และก็ส่งไปต่างประเทศให้มาก ๆ เพราะว่าดีกว่าส่งวัวส่งควายไปขายอีก การส่งวัวส่งควายไปขายนี้ไม่เห็นมีประโยชน์อะไร ส่งแพทย์ออกไปนี้ยังจะมีประโยชน์กว่า เพราะว่าได้ไปทำหน้าที่ในด้านมนุษยธรรมทั้งแพทย์ที่ไปนั้นก็เป็นคนไทย ยังช่วยเหลือประเทศชาติได้ในทางเศรษฐกิจ ไปทำมาหากินได้เงินได้ทองก็ส่งกลับ

มาเมืองไทยบ้าง พ่อแม่พี่น้องก็อยู่เมืองไทย จะส่งไปไหน ก็ต้องส่งมาช่วยที่เมืองไทย และเมืองไทยนี้จะเป็นเมืองที่แผ่ไพศาลออกไปทั่วโลก

เราจะสังเกตได้ประเทศเล็ก ๆ เช่นอย่างอิสราเอลนี่มีพลเมืองเท่าไร ทำไมอาหรับตั้ง ๑๐ กว่าประเทศรุมกินโต๊ะไม่เห็นทำได้สำเร็จสักที ทั้ง ๆ ที่ประเทศอิสราเอลนั้นเต็มไปด้วยทะเลทราย เพราะอะไร เพราะว่าคนในประเทศของเขาไปทำมาหากินในต่างประเทศมาก เขาก็รวบรวมเงินทองช่วยประเทศเขาในยามคับขัน จะซื้อเครื่องบินจากอเมริกาสักกี่สิบเครื่อง เขาเต๊ยกันพักเดียวเขาก็ได้แล้วส่งกลับไปในประเทศของตน

ทำไมเราจึงกลัวจีนนัก ก็เพราะจีนโพ้นทะเลเต็มโลกไปหมด ชาวจีนไปหากินในโพ้นทะเลมากมาย หากินได้เท่าไรส่งกลับเมืองจีนหมด

เมืองจีนเป็นเมืองที่โลกกลัวมาก
ก็ไทยเราทำไมไม่ทำอย่างนั้นบ้าง
อาตมาส่งเสริมเต็มที่ว่าควรจะทำอย่างนั้น

และยิ่งปัจจุบันนี้บ่นๆ กันว่าเสียเปรียบเรื่องดุลย์การค้าด้วย อาตมาอยากเสนอว่าควรจะผลิตแพทย์ออกไปแก้ไขปัญหาดุลย์การค้า

คิดที่ว่าจะตั้งคอกวัวเลี้ยงควายไปขาย อาตมาไม่เห็นด้วย

ควรที่จะผลิตแพทย์ออกไปดีกว่า

เราลงทุนผลิตแพทย์ก็ควรจะลงทุนกันให้มากเพราะสร้างคนให้มีคุณภาพดีขึ้น และเชื่อว่าคนที่จะเป็นแพทย์ได้ยังมีอีกมากมายนัก

นี่ก็เป็นเรื่องความคิดส่วนตัวว่าได้เคยเสนอไปอย่างนั้น

ในที่ประชุมบางท่านก็เห็นด้วย หมอบางคนบอกแหม อาจารย์ ลงทุนมากเหลือเกินกว่าจะสำเร็จแต่ละคน

บอกว่าเราลงทุนในเรื่องอื่นทำไมกล้าลงทุน ลงทุนผลิตแพทย์ทำไมไม่กล้า เพราะว่าได้ผลมากมาย สร้างคนดีขึ้นมาคนหนึ่ง ทำความดีได้ตั้งหลายสิบปี และก็ทำประโยชน์ให้มากมาย ควรจะทุ่มเทลงทุนสร้างกัน และที่ว่าแพทย์สามารถจะเผยแพร่ธรรมะได้ก็เพราะว่า ถ้าแพทย์

มีการศึกษาในเรื่องพระพุทธศาสนาดีพอ แพทย์จะช่วยคนไข้ได้มาก สอนให้คนไข้รู้จักวางใจ แพทย์จะสอนได้ดีกว่าพระเสียอีก

พระพุทธองค์ได้ตรัสหลักธรรมไว้ว่าควรจะปฏิบัติอย่างใด เวลาไปพยาบาลคนไข้

ประการที่ ๑ เราจะต้องสอนคนไข้ให้พิจารณาถึงความไม่งามของร่างกายนี้อยู่เสมอ มีแต่ความปฏิกูลทั้งนั้น นิสิตทั้งหลายที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสรีระก็จะเห็นว่าความงามของคนนี้ไม่มีเลย

ในอรรถกถาท่านบอกว่าถ้าเราจะรวมเอาความงามในคนหนึ่งมารวมกันแล้วมีปริมาณเท่ากับเมล็ดพุดทรา

มีแค่นั้นความงามของคน
เพราะความงามของคนอยู่ที่ผิว
พอลอกจากผิวหนังไปแล้ว
จะเจอะเนื้อแดง
เจอะเลือด
เจอะกระดูก
ผ่าท้องลงไปก็เจอะตับไตไส้พุง

อาหารใหม่ อาหารเก่า

เหม็นหึ่งไปหมด

ถ้าไม่มีผิวหนังปิดบังอย่างนี้ เห็นจะปัดแมลงวันไม่ไหวแน่

ให้พิจารณาให้เห็นความไม่งามของร่างกายเช่นนี้อยู่เนือง ๆ

คนไข้บางรายที่ อาตมาเคยไปเยี่ยม เห็นคนไข้แล้วก็เกิดความสงสัยว่า เอ นี่คนป่วยหรือ แหม แต่งตัวเสียสวยทีเดียว ผัดแป้งเขียนคิ้ว ทาปาก บอกว่าป่วยทำไมแต่งตัวอย่างนี้เล่า

บอกว่าถึงอย่างไร ก็ขอให้ได้แต่งตัวก็แล้วกัน ป่วยอย่างไรก็ขอแต่งตัวก่อน อย่างนี้พยาบาลยาก คือไม่ยอมรับความจริงอย่างนี้ก็มี

ประการที่ ๒ เราจะต้องสอนคนไข้ให้กำหนดความเป็นปฏิกูลของอาหาร คืออาหารที่เราบริโภคลงไปนี้จะต้องพิจารณาว่าเป็นสิ่งปฏิกูลอยู่เสมอ

พระพุทธองค์ทรงสอนพระสงฆ์เวลาฉันภัตตาหารต้องพิจารณาเสียก่อนว่านี่เป็นปฏิกูล

อาหารจะดีสักแค่ไหน จะจัดไว้ในจานเรียบร้อยสักเพียงใดก็ตาม พอใส่ปากเคี้ยวแล้วก็หมดความงามแล้ว เราคายออกมาแล้วจะกลืนกลับเข้าไปอีกก็เห็นจะกลืนไม่ลง บางครั้งเราจะเห็นว่า แหม เวลารับประทานกัน เชิญกันมโหฬารทีเดียว บางทีก็ต้องออกการ์ดเชิญรับประทานอาหาร นั่งร่วมโต๊ะหัวร่อต่อกระซิกกันอย่างเอร็ดอร่อย

เวลารับประทานนำเข้าสู่ภายใน

แล้วเวลานำออก หายเงียบ

ต่างคนต่างไป ไม่ยักออกบัตรเชิญ

ความงามชนิดนี้นอกจากจะเห็นว่ามันอยู่ได้เพียง ๒๔ ชั่วโมงเท่านั้น นี่เราต้องสอนให้คนไข้เห็นความจริงส่วนนี้ว่าความจริงเป็นอย่างไร

ประการที่ ๓ จะต้องสอนคนไข้มิให้มีความยินดีในโลกทั้งปวง คือคนไข้ที่เจ็บป่วยมักจะมีความรู้สึกอยากให้คุณหมอช่วยให้หายเร็ว ๆ จะตายไหมนี่ เป็นห่วงว่าตัวเองจะตายท่าเดียว

ทำไมคนไข้จึงกลัวตาย

ก็เพราะคนไข้ยังเห็นว่าโลกนี้น่าอภิรมย์อยู่

ยังอยากจะสนุกสนานอยู่ในโลกนี้อีกต่อไป

ทั้ง ๆ ที่ความจริงก็มีอยู่ว่า ทุกคนเกิดมาต้องตายแต่ความรู้สึกของคนไข้อยากจะอยู่ในโลกนี้ หมอจะต้องสอนคนไข้ให้เข้าใจความจริงของโลกว่า อย่ายินดีในโลกเหล่านี้เลย เพราะว่าโลกคือทุกข์

สอนให้คนไข้เข้าใจความจริงของโลก ว่าโลกนี้เป็นทุกข์

แต่ไม่ใช่หมายความว่าสอนให้คนไข้ตายเร็ว ๆ เถิด ไม่ใช่อย่างนั้น สอนความจริงของโลกว่า เป็นอย่างนี้ เป็นทุกข์อย่างนี้ เราทุกคนก็เกิดมาชั่วคราวเท่านั้น แล้วเราก็ต้องจากโลกนี้ไป อย่าให้คนไข้นี้หลงโลก ซึ่งความจริงแล้วเราก็อยู่ในโลกนี้ไม่ได้ตลอดไปทุกคน ต้องตายทั้งสิ้น

ประการที่ ๔ ต้องให้คนไข้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวงอยู่เนือง ๆ ให้เห็นว่าสังขารนี้ไม่เที่ยง เกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วก็ดับไป เกิดแล้วก็แก่ แก่แล้ว

ก็เจ็บ เจ็บแล้วก็ตายไปในที่สุดไม่มีอะไรเป็นของเที่ยงอย่ายึดถือในสังขารเหล่านี้

ประการที่ ๕ ประการสุดท้าย คือการสอนให้คนไข้นี้หมั่นเจริญมรณะสัญญาอยู่เสมอ แต่ถ้าเราไปพูดตรง ๆ ว่าให้นึกถึงความตาย คนไข้ก็จะขวัญเสีย เราจะต้องหาวิธีให้คนไข้นี้เห็นว่า ความตายเป็นของธรรมดา ให้นึกถึงความตายอยู่เนือง ๆ คือให้เจริญมรณัสสติอยู่เสมอ จะเป็นประโยชน์ต่อการรักษามาก

พระพุทธองค์ตรัสว่าต้องให้พิจารณาใน ๕ สิ่งนี้อยู่เนือง ๆ ถ้าคนไข้พิจารณาเองได้ยิ่งดี แต่ถ้าพิจารณาไม่ได้ เราต้องหาทางพูดให้คนไข้นี้รู้จักยึดมั่นในความจริง และก็รับความจริงต่าง ๆ ในชีวิตของตนว่า เรานี้จะต้องประสบต่ออะไรบ้าง ให้เข้าใจความจริงส่วนนี้ ถ้าทำหน้าที่อย่างนี้ได้ การทำหน้าที่แห่งความเป็นแพทย์นั้นจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพราะฉะนั้นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องวิชาแพทย์ ถ้าจะพูดไปคือวิชาชีพนี่เอง เพราะว่าเราเรียนไปเพื่อประกอบ

อาชีพ แต่อาชีพเช่นนี้เป็นอาชีพที่ประกอบด้วยมนุษยชาติ แพทย์ทุกคนจะต้องสนใจในเรื่องของศีลธรรมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือเรื่อง **พุทธปรัชญา** เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ให้คติแก่เรา ว่าจะพึงใช้คำสอนนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อหน้าที่ ต่อการศึกษาอย่างไรและจะพึงใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อหน้าที่พยาบาลรักษาได้อย่างไร

นี้เป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะกว้างขวางมาก ที่อาตมานำมาในวันนี้ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในพระไตรปิฎก

เป็นที่น่าเสียดายว่าปัจจุบันนี้ในวงการศึกษาเรานั้น เรามองผ่านเพชรอันล้ำค่าที่มีอยู่ในประเทศของเรา คือมองผ่านพระไตรปิฎกหรือมองข้ามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับศาสตร์ต่าง ๆ เพราะว่าในพระไตรปิฎกนี้มีศาสตร์ที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้

เศรษฐศาสตร์ก็มี

สังคมศาสตร์ก็มี

รัฐศาสตร์ก็มี

นิติศาสตร์ก็มี

แพทยศาสตร์ก็มี

จิตตศาสตร์ก็มี

มนุษย์ศาสตร์ก็มี

เป็นคำสอนที่ประกอบด้วยสัจจธรรม ถ้าเรานำมาใช้แล้วต้องเกิดประโยชน์จริง ๆ

เวลานี้ทฤษฎีบางอย่างที่เราศึกษากันทางตะวันตก เป็นทฤษฎีที่เกิดจากปุถุชน ไม่ใช่เกิดจากพระอริยบุคคล

พระพุทธองค์นั้นเป็นอริยบุคคล เป็นผู้รู้แจ้งโลก เพราะฉะนั้นทฤษฎีอันใดพระพุทธองค์ตรัสสอนอันนั้นใช้ได้ และย่อมได้รับผลเป็นสัจจธรรม

เพราะฉะนั้นถ้าหากว่านิสิตทั้งหลายสนใจในเรื่องนี้และค้นคว้าแล้ว จะทำให้เกิดความรู้ในเรื่องวิชาแพทย์นี้กว้างยิ่งขึ้น และเราจะได้สมุฏฐานเกี่ยวกับเรื่องโรค ได้ความรู้หลายอย่างที่มีอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ไม่ใช่เป็นเรื่องโบร่ำโบราณหรือเป็นเรื่องคร่ำครึใช้ไม่ได้ แต่เป็นเรื่องของศาสตร์ที่ทันสมัยทุกกาลเวลา ควรสนใจอย่างยิ่ง อาตมาจึงขอฝากไว้ว่าเราควรจะค้นคว้าในเรื่องเหล่านี้

ด้วย ก็ควรที่จะได้ศึกษาพระพุทธศาสนาให้มากเป็นพิเศษ เราจะได้ทำหน้าที่พยาบาลทั้งทางกายและทั้งทางจิต ให้โอสถทั้งที่เป็นเภสัชและธรรมะโอสถด้วย คนไข้ก็จะหายวันหายคืน หายเร็นขึ้น คนไข้จะรักหมอ จะซาบซึ้งในคุณธรรมของหมอ ถ้าหากว่าหมอมีธรรมะให้แก่คนไข้

ในวันนี้การบรรยายก็เห็นถ้าจะพอสมควรแก่เวลา ต้องขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงนี้

ที่สุดนี้ขอขอบใจคณะนิสิตและครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ได้เปิดโอกาสให้อาตมานำธรรมะมาให้ในวันนี้ ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และบรรดาคุณอันประเสริฐของครูทุกคนที่มีต่อนักศึกษา ขออำนาจเหล่านี้จงปกปักษ์รักษาคณะอาจารย์และนิสิตนักศึกษาทุกท่านจงประสบแต่ความสุขสวัสดี มีความประสงค์สิ่งหนึ่งประการใดที่เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร ขอจงสำเร็จดังประสงค์ทุกประการ เทอญ

วันเข้าพรรษา

ท่านสาธุชนทั้งหลาย

วันอาทิตย์นี้ตรงกับวัน สำคัญในทางพระพุทธศาสนาพอดี คือตรงกับวันที่พระสงฆ์จะได้อธิษฐานจำพรรษาตามพระวินัยพอดีบัญญัติที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้ ฉะนั้น การบรรยายในวันนี้ จึงขอเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องการเข้าพรรษาของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานี้ว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างไร เพราะว่าสาธุชนหลาย ๆ ท่านด้วยกันยังไม่เข้าใจว่าการจำพรรษานี้คืออะไร เรามักจะใช้ศัพท์ทางพระพุทธศาสนานี้เป็นศัพท์ตลาดก็มีอยู่มาก บางศัพท์ก็ไม่สมควรจะใช้ แต่เราก็เอาไปใช้ เช่น คำว่า สวด ถ้าพูดถึงคำว่า "สวด" แล้วชาวบ้านก็ใจหาย

ถ้ามีใครมากระซิบบอกเราว่า แหม ถูกสวดใหญ่แล้ว ประชาชนเขาสวดคุณยับเยินหมด ชักใจไม่ดี

บางทีพระก็เหมือนกัน บอกว่า ท่านถูกสวดใหญ่แล้ว คำว่า "สวด" นั้นเลยกลายเป็นคำด่า คำติเตียน เป็นคำที่น่ากลัว

บางทีลูกก็ดี สามีก็ดี หนีพ่อแม่หนีภริยาไปเที่ยวก็บอกว่ากลับบ้านวันนี้ถูกสวดแน่ อย่างนี้เป็นต้น

ซึ่งคำว่าสวดนี้เป็นศัพท์ที่ใช้ในพิธีกรรมทางพระพุทธ-ศาสนา

อย่างพระเจริญพระพุทธมนต์ เราก็เรียกว่าท่านสวด-มนต์

พระเจริญอภิธรรมสาธยายอภิธรรมเราก็เรียกว่าพระ-สวดพระอภิธรรม

ซึ่งถ้าเราไปใช้ตามศัพท์ภาษาชาวบ้านทั่ว ๆ ไป พอพูดถึงการสวดเราก็ชักจะตกอกตกใจแล้ว ความจริงไม่น่าจะตกใจอะไร อย่างบุคคลที่ถูกประชาชนสวดหรือคนธรรม-ดา สวดก็ไม่น่าตกใจ

ที่น่าตกใจมากก็คือถูกพระสวด เพราะถ้าใครก็ตามถูกพระสวดก็แสดงว่าคนนั้นตายแล้วเอาไปวัด พระท่านก็สวดให้อะไรทำนองนี้

อย่างคำว่า **จำพรรษา** คนไหนหูตึง เรียก ๒ ครั้งแล้วก็ยังไม่ได้ยิน เราก็พูดกระแทกกระทั้นว่า แหม จำ

พรรษาหรืออย่างไร คำว่าจำพรรษาก็เลยกลายเป็นการไม่รับรู้อะไรทั้งหมด

ความจริงเรื่องการจำพรรษานั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติ เมื่อวานนี้โยมไปถามว่า

พระเณรที่วิทยาลัยจะจำพรรษากันที่ไหน

ก็บอกว่าจำพรรษที่วิทยาลัยนี่

ถามว่าได้หรือ ไม่มีโบสถ์อย่างนี้เป็นต้น

ไม่เข้าใจว่าจำพรรษานั้นจะต้องไปจำที่โบสถ์

ไม่เข้าใจว่าจำพรรษานั้นคืออะไร

ที่ไหนได้ และที่ไหนไม่ได้

เพราะฉะนั้นจึงจะขอพูดในเรื่องนี้ ถือเป็นความรู้ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

พระวินัย บัญญัติข้อนี้เดิมทีเดียวนั้นท่านไม่ได้บัญญัติขึ้น ที่ไม่บัญญัติก็เพราะเห็นว่ายังไม่มีเหตุผลอะไรที่สำคัญ

ที่พระพุทธองค์จะทรงบัญญัติวินัยข้อนี้ขึ้นมาคือ ในฤดูกาลของอินเดียกับของไทยนี้ก็มีอยู่ ๓ ฤดูตั้งแต่โบราณมาแล้ว ซึ่งเราจะทราบได้จากการสร้างพระตำหนักถวายให้แก่

เจ้าชายสิทธัตถะคือ พระพุทธเจ้าของเราพระเจ้าสุทโธทนะทรงพระเน้าพระนอมาก เอาพระทัยใส่ต่อพระโอรสพระองค์นี้มาก กลัวว่าจะออกบวชเสีย เพราะว่าพราหมณ์ได้พยากรณ์แล้วว่า พระโอรสพระองค์นี้มีคติเป็น ๒ ทาง คือ ถ้าออกบวชก็จะได้เป็นพระพุทธเจ้า ถ้าเป็นฆราวาสก็จะได้เป็นจักรพรรดิ์

เพราะฉะนั้นจึงพยายามปรนเปรอความสุขให้ทุก ๆ อย่างเท่าที่จะปรนเปรอได้ โดยเฉพาะปราสาทที่ประทับนี้ได้สร้างให้ถึง ๓ ฤดู มีอยู่ ๓ หลัง

ปราสาทหลังหนึ่งสำหรับประทับในฤดูร้อน

อีกหลังหนึ่งสำหรับประทับในฤดูฝน

และอีกหลังหนึ่งสำหรับประทับในฤดูหนาว

ระหว่างฤดูฝนนี้โดยปกติธรรมดาชาวนาทั้งหลายก็จะทำการหว่านกล้าปลูกข้าว ปลูกพืชไร่ในนา ทั้งฤดูนี้พวกแมลงที่เกิดในฤดูฝนก็มีมาก พอฝนตกเราจะได้ยินเสียงกบเสียงเขียดร้องระงมไปหมดตามท้องไร่ท้องนาตลอดจนแมลงอื่น ๆ ก็เกิดขึ้นมากมาย สัตว์เล็กสัตว์น้อยนี้มีมาก ชาวนาก็ลงข้าวกล้าในนาไว้

พอถึงฤดูฝน ในอินเดียเขาจะหยุดการเดินทางชั่วคราว

พ่อค้าเกวียนก็หยุดค้าขาย ที่ต้องหยุดค้าขายก็เพราะว่าเกวียนนั้นเดินทางฤดูฝนลำบาก

นักบวชก็หยุดจาริก

ใคร ๆ ก็หยุดหมด

ไม่ได้ใช้ฤดูฝนนี้เป็นฤดูของการสัญจรไปมา

แต่ปรากฏว่าพระสงฆ์ไม่ยอมหยุด

ท่านต้องจาริกไปเผยแพร่พระธรรมสั่งสอนธรรมะไม่สิ้นสุด

เพราะเป็นระยะของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

และเวลาพระท่านจะไปนี่ ท่านก็ไปเป็นหมู่ ในสมัยหลังนี้มีพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น ท่านจะจาริกไปตำบลใดก็ตาม ก็ไปเป็นหมู่ใหญ่ ๆ

การจาริกไปเป็นหมู่ใหญ่ ๆ นี้ เท้าก็ไปเหยียบย่ำข้าวกล้าในนาเขาเสียหายบ้าง ไปเหยียบสัตว์เลื้อยคลานบ้าง ไปเหยียบตัวแมลงต่าง ๆ บ้าง ล้มตายลง

ชาวบ้านก็ติเตียนเอาว่า สมณะศากยบุตรนี้ใช้ไม่ได้ ฤดูฝนก็ไม่ยอมหยุดพัก ทั้ง ๆ ที่แม้แต่ประชาชนที่ทำมาหากิน ทำมาค้าขายด้วยการใช้พาหนะเกวียนกันก็ยังมีการหยุด นักบวชในลัทธิอื่น พวกเดียร์ถีนิครนถ์ก็หยุด แต่ทำไมสมณะศากยบุตรนี้จึงไม่หยุด

เสียงนี้เมื่อทราบถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้า พระพุทธองค์ก็เลยทรงบัญญัติพระวินัยว่า ฤดูฝนนี้ขอให้พระสงฆ์ทั้งหลายจำพรรษาอยู่เป็นที่ อย่าได้เที่ยวจาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ เลย

ในสมัยพุทธกาลนั้น วัดก็มีไม่กี่วัด ส่วนมากแล้วพระสงฆ์ท่านอยู่ตามโคนต้นไม้ ตามถ้ำ ตามป่า หรือตามเรือนร้างต่าง ๆ

พระสงฆ์สมัยก่อนไม่อยู่เป็นที่เหมือนอย่างในปัจจุบันนี้ ซึ่งเมื่ออยู่วัดไหนก็อยู่วัดนั้น บางทีอยู่จนกระทั่งเป็นสมภาร จนกระทั่งตายไปเลยก็มี

บางองค์ก็ยึดวัดอย่างเหนียวแน่น

แต่พระในสมัยก่อนนี้ท่านไม่ติดวัด

แม้แต่ญาติโยมท่านก็ไม่ติด

ในสมัยนี้นอกจากติดวัดแล้ว บางทีก็ติดญาติโยม ญาติโยมนิมนต์เอาไว้ไม่ให้ไปจำพรรษาที่อื่น ไปไม่ได้หลอก ต้องอยู่ที่นี่อย่างนี้ แต่ในสมัยก่อนไม่มีเลย

แม้แต่พระพุทธองค์เอง ระยะเวลา ๔๕ พรรษา พระพุทธองค์จะเปลี่ยนที่จำพรรษาบ่อยที่สุด แต่ก็มีบางแห่งที่กลับไปประทับบ่อยครั้ง แต่ก็ต้องเปลี่ยนสถานที่จำพรรษานี้เกือบทั่วไป นี่แสดงให้เห็นว่าการจำพรรษานั้นบางทีก็จำพรรษาตามโคนต้นไม้ บางทีก็จำพรรษาในถ้ำในเขา ไม่จำเป็นต้องจำพรรษากันที่วัด จะเป็นที่ใดที่หนึ่งก็ได้

แต่ให้เป็นสถานที่มุงที่บังพอที่จะปกป้องฝนฟ้าลมหนาวได้

แม้แต่กระทั่งกองเกวียนก็อยู่จำพรรษาได้

เพราะฉะนั้นการจำพรรษานี้ เมื่อพระพุทธองค์ได้บัญญัติให้พระสงฆ์นี้อยู่เป็นที่ ไม่ให้จาริกไปสถานที่อื่น

แต่ก็มีอนุบัญญัติคือมีวินัยผ่อนผันไว้ว่า ถ้ามีเหตุจำเป็น หรือมีกรณียกิจอันใดที่พระสงฆ์จะพึงไปเพื่อประโยชน์แล้ว ก็ทรงอนุญาตให้ไม่เกิน ๗ วัน ต้องกลับมาสู่ที่พำนักเดิม แล้วจึงอธิษฐานสัตตาหะไปใหม่ การอธิษฐานไปอย่างนี้เรียกว่าสัตตาหะกรณียะ ไปเพื่อกิจธุระเช่นอนุญาตให้พระสงฆ์นั้นเดินทางไปค้างแรมได้ เมื่อทราบว่าโยมมารดาบิดาป่วย และไปเพื่อที่จะพยาบาลโยมมารดาบิดาอนุญาตให้ไปค้างแรมที่อื่นได้ แต่ไม่เกิน ๗ วัน

หรือถ้าทราบว่าเพื่อนสหธรรมิกหรือเกิดมีเหตุจำเป็น ญาติโยมจะทำบุญสุนทานจะนิมนต์ท่านไปแสดงธรรม นิมนต์ท่านไปรับไทยทานก็ให้จาริกไปได้ โดยใช้สัตตาหะ-กรณียะ บอกให้พระสงฆ์หรือประมุขในสถานที่นั้นได้ทราบเสียก่อนว่าตนเองจะจาริกไปเพื่อประโยชน์อะไร จะต้องไปค้างแรมกี่คน แล้วก็สัตตาหะกรณียไปอย่างไรนี้ ทรงอนุญาตให้

หรือถ้าได้ทราบข่าวว่าเพื่อนสหธรรมิกกระสันต์อยากจะสึก เกิดความห่วงใยว่าจะต้องไปพูดให้เพื่อนนี้ไม่สึก

พระพุทธองค์ก็อนุญาตให้ไม่เกิน ๗ วัน นี่เป็นการพระวินัยเพิ่มเติมเป็นพิเศษเพื่อการผ่อนผัน

ฉะนั้น เมื่อถึงฤดูกาลกลางเดือน ๘ ถือว่าเป็นวันที่พระสงฆ์หยุดจาริก จะต้องอยู่เป็นที่ เราเรียกการอยู่เป็นที่นี่แหละว่าจำพรรษา ก็คือจำวัสสานั่นเอง เพราะวันนี้เป็นวัสสูปนายิกา เป็นวันที่เราจะต้องอธิษฐานเพื่อที่จะอยู่เป็นที่หรือจำพรรษากัน

ฉะนั้น พระสงฆ์เมื่อถึงวันนี้แล้วจะเป็นวันอธิษฐานจำพรรษา เราจะจำพรรษาในสถานที่ใดก็ตาม สถานที่นั้นจะต้องเป็นสถานที่มุงที่บังก็ใช้ได้ อยู่ในถ้ำก็ได้โคนต้นไม้ก็ได้ ที่ซึ่งพระพุทธองค์ห้ามจำพรรษานั้นก็มีอยู่บ้างเช่น

๑. ห้ามจำพรรษาในตุ่ม ตุ่มใส่น้ำนี่พระสงฆ์จะไปจำพรรษาไม่ได้ในสมัยพุทธกาลมีพระท่านจำพรรษาในตุ่มอธิษฐานจำพรรษาแล้ว ท่านก็ลงไปนอนในตุ่มสบาย เช้าขึ้นก็โผล่ออกจากตุ่มไปบิณฑบาท

ชาวบ้านก็ตำหนิติเตียนว่า สมณศากยบุตรนี้อยู่ยังกับปีศาจ ทำไมไปอยู่ในตุ่ม พระพุทธองค์ก็เลยบัญญัติวินัยห้ามพระสงฆ์จำพรรษาในตุ่ม

๒. มีพระองค์หนึ่งท่านไปจำพรรษาในโพรงไม้มีต้นไม้ต้นหนึ่งเป็นที่โปร่งดี ท่านก็เห็นว่า ตรงนี้มุงบังฝนได้ดี เลยอธิษฐานจำพรรษาที่ในโพรงไม้

ชาวบ้านก็ติเตียนอีกว่า ทำไมสมณะศากยบุตรนี้จึงไปอยู่ในโพรงไม้เหมือนกับปีศาจ พระพุทธองค์ก็บัญญัติวินัยอีกห้ามพระภิกษุจำพรรษาในโพลงไม้

๓. มีอยู่องค์หนึ่งนั้นโลดโผนหน่อย ไปจำพรรษาบนกิ่งไม้ บนคาคบไม้เอาผ้าผูกเข้าเป็นเปลญวนอย่างนั้นแหละ บนคาคบท่านก็ห้าม กลัวจะตกลงคอหักตายเสีย ท่านก็บอกว่าห้ามไปจำพรรษาบนคาคบไม้ และก็ทรงบัญญัติให้พระสงฆ์จำพรรษาในสถานที่มุงที่บัง เช่นอย่างมีหลังคามุงก็จำพรรษาได้

เพราะฉะนั้นเรื่องจำพรรษานี้ก็โปรดได้เข้าใจว่าไม่ใช่หมายความว่าจะต้องจำพรรษาในวัดทั้งหมด

ภิกษุใดที่จะไปเจริญสมณธรรมในป่าก็ได้

จะไปเจริญสมณธรรมในถ้ำที่วิเวกก็ได้

โดยอธิษฐานในสถานที่จำพรรษา และการอธิษฐานนี้ก็ต้องมีมณฑล คือมีบริเวณ ว่าเราจะอยู่บริเวณไหนเป็นสถานที่จำพรรษา

เช่นอย่างที่วัดมหาธาตุนี่ ท่านเจ้าอาวาสซึ่งเป็นอธิบดีสงฆ์ท่านจะต้องชี้เขตของวัดให้พระในอารามนี้ทราบว่าเขตวัดมหาธาตุอยู่แค่ไหน ทิศเหนือจดอะไร ทิศใต้จดอะไร ทิศตะวันออก ทิศตะวันตกอยู่ที่ไหน นี่เป็นเขตที่เราจะอธิษฐานพรรษา

เพราะฉะนั้นถ้าเรามีกิจธุระอันใดจะต้องไปธุระนอกวัดก็ตาม กลางค่ำกลางคืน จะดึกดื่นแค่ไหนก็ตาม จะต้องเข้ามาก่อนอรุณขึ้น ถ้าหากว่าไม่เข้ามาถึงในเขตนี้ก่อนอรุณขึ้นแล้ว ถือว่าพรรษาขาดเป็นอาบัติ ถ้าเรามาถึงในเขตวัดตี ๔ พรรษาไม่ขาด

และนอกจากจะเข้ามาให้ทันอรุณขึ้นแล้ว

พระจะออกจากเขตวัดก่อนอรุณขึ้นก็ไม่ได้ พรรษาขาดอีกเหมือนกัน

เช้า ๆ นี่ พระจะออกบิณฑบาตก่อนอรุณขึ้นไม่ได้ ต้องให้ได้อรุณเสียก่อนจึงจะออกจากวัดได้ มิฉะนั้นพรรษาขาด

เรื่องนี้มีเล่าว่า พระกับเณรท่านเถียงกันที่ฝั่งธนนี่ หลวงตาเดินช้า ออกบิณฑบาตก็อยากจะออกเดินตอนมืด ๆ เพราะถ้าออกสายแล้วเดี๋ยวบิณฑบาตไม่ได้ ส่วนสามเณรนี้แกไม่มีพรรษาอะไรหรอก เพราะว่าพระวินัยไม่ได้บัญญัติคลุมไปถึงสามเณรด้วย

สามเณรออกบิณฑบาตออกเช้ามืด แม้อรุณยังไม่ขึ้นก็ออกได้ พรรษาไม่ขาด เณรไม่มีพรรษา เณรก็ออกบิณฑบาตไปเจอะหลวงตาออกบิณฑบาตก่อนอรุณขึ้น เณรก็ปากเปราะ ไปกระเซ้าหลวงตา บอกว่าหลวงตายังไม่ได้อรุณเลย หลวงตาออกบิณฑบาตแล้วไม่กลัวพรรษาขาดหรือ

หลวงตาท่านก็บอกว่า พรรษามันกินได้เมื่อไรเล่า

นี่เป็นเรื่องที่เราควรรู้ไว้ ไม่ว่าจะออกหรือจะเข้าต้องให้อรุณขึ้น

เว้นไว้แต่ว่าเราได้สัตตาหะแล้วก็ไปค้างที่อื่นได้ไม่เกิน ๗ วัน แล้วก็กลับมาจำพรรษาที่นี่ แล้วจึงสัตตาหะไปใหม่ อย่างนี้พรรษาไม่ขาด

อาตมาใช้วิธีนี้ เพราะมาอธิษฐานพรรษาที่นี่แล้วก็สัตตาหะไปที่วิทยาลัย ไปศาสนกิจแท้ ๆ เลย เพราะว่าต้องไปทำกิจทางโน้น วินัยให้กี่วันใช้หมดเลย แล้วก็กลับมานอนใหม่

นี่เป็นเรื่องของสัตตาหะกรณียะที่อยู่ในทางพระวินัยบัญญัติ ซึ่งสาธุชนทั้งหลายควรทราบไว้ด้วย

เพราะว่าที่วิทยาลัยนั้นไม่ได้เป็นวัด เป็นสถาบันการศึกษาของพระภิกษุสามเณร

เพราะฉะนั้นพระเณรที่วิทยาลัยก็อธิษฐานเข้าพรรษาที่วิทยาลัย โดยอยู่ในเขตที่อธิษฐานพรรษาไว้

พรรษานี้นอกจากเป็นเรื่องของพระแล้ว ก็ไปมีบทบาทเกี่ยวกับอุบาสก อุบาสิกาเข้าด้วย หมายถึงว่าอุบาสกอุบาสิกานั้นก็เกิดอยากจะจำพรรษาขึ้นมาบ้าง ความจริงเรื่องการอธิษฐานพรรษานี้เป็นเรื่องของพระ แต่อุบาสก

อุบาสิกานั้นหวังจะใช้พรรษานี้ให้เป็นประโยชน์ โดยอุบาสก อุบาสิกานั้นเล็งเห็นว่าเมื่อพระจำพรรษาแล้วท่านไม่ไปไหน ท่านอยู่ประจำที่ เป็นโอกาสดีที่เราจะได้ทำบุญสุนทาน หรือมีโอกาสได้ศึกษาธรรมวินัยสนทนากับพระสงฆ์บ้างก็เลยอธิษฐานจำพรรษาด้วย

มีโยมบางคนก็เตรียมอธิษฐานจำพรรษากันในวันนี้ หรือตั้งแต่เมื่อวานนี้แล้ว

บางคนก็ถามกันว่าพรรษานี้จะไปไหนเล่าปรึกษากัน บางคนก็บอกว่าพรรษานี้จะไปวัดมหาธาตุ

โยมบางคนก็บอกว่าพรรษานี้จะไปวัดพระแก้ว

บางคนบอกว่าพรรษานี้จะไปวัดบวร

วัดเทพศิรินทร์ ฯ

แล้วแต่พอใจจะไปวัดไหนแล้วก็อธิษฐานเพื่อที่จะไปถืออุโบสถในวัดนั้นตลอดพรรษานี้

อันนี้เป็นเรื่องของอุบาสก อุบาสิกาที่ใช้เทศกาลเข้าพรรษานี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตน

โยมผู้ชายบางคนพอถึงวันนี้ก็อธิษฐานอดเหล้า ไม่ดื่มเหล้าตลอดพรรษา

บางคนก็อธิษฐานอดบุหรี่ ไม่ยอมสูบบุหรี่ตลอดพรรษา

บางคนก็อธิษฐานไม่เล่นการพนันตลอดพรรษา

บางคนก็อธิษฐานที่จะทำประโยชน์ให้แก่ชีวิต เช่นอธิษฐานทำกัมมัฏฐานตลอดพรรษาอย่างนี้ก็มี

อันนี้เป็นเรื่องของอุบาสกอุบาสิกาที่ใช้เทศกาลเข้าพรรษานี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตน ความจริงแล้วเรื่องเข้าพรรษานั้นเป็นเรื่องที่สาธุชนควรจะได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตของตนเอง คือเราจะทำอะไรสักอย่างหนึ่งในตลอดเวลา ๓ เดือนนี้เราตั้งใจปฏิบัติ แต่ว่าความตั้งใจนั้นจะต้องเป็นไปด้วยความชอบธรรม ไม่ผิดต่อพระธรรมวินัยบัญญัติ

เช่นพระสงฆ์ พอถึงวันนี้พระจะตั้งใจแล้วว่า พรรษานี้เราจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์ตลอดไตรมาส

ในสมัยพุทธกาลนั้นมีพระสงฆ์หมู่หนึ่ง พอถึงฤดูกาลเข้าพรรษา ท่านก็อธิษฐานเหมือนกัน คือท่านอธิษฐาน

ทำกัมมัฏฐาน ระหว่างที่ทำกัมมัฏฐาน ๓ เดือนนี้ท่านอธิษฐานว่าเราจะไม่พูดกัน เมื่อถึงเวลาต่างคนก็เอาบาตรนี่ออกไปบิณฑบาต เสร็จแล้วองค์ไหนกลับก่อนก็ให้จัดเสนาสนะไว้ให้เรียบร้อย องค์กลับมาภายหลังก็เอาข้าวมาเทและก็ฉันรวมกัน

องค์ไหนฉันช้าองค์นั้นเป็นองค์เก็บ

ให้ถือสัญญาณเป็นที่ตั้ง พอสัญญาณเคาะขึ้นละก็จะต้องมาพร้อมกันที่ตรงนี้ และก็ไม่พูดกัน

แต่ก่อนอธิษฐานจำพรรษานี้ไม่ได้บอกญาติโยมให้รู้ว่าท่านอธิษฐานปฏิบัติธรรมโดยไม่พูดกัน

เวลาโยมเอาอาหารไปถวาย พระท่านก็เดินก้มหน้าเข้ามาหากัน พอนั่งแล้วท่านก็ไม่พูดกัน โยมก็สงสัยว่าพระท่านคงจะทะเลาะกัน หรือโกรธกัน ท่านไม่พูดกันนี่โยมสงสัย หาว่าพระโกรธกัน

ผลสุดท้ายโยมก็พลอยเกลียดพระไปด้วย

เอ พระนี่ทำไมทะเลาะกัน โกรธกัน ไม่เห็นพูดกันสักองค์ ต่างคนต่างฉันเสร็จแล้วก็กลับ ทั้ง ๆ ที่กินอยู่ด้วยกัน น่าจะพูดกันบ้าง

แล้วก็ไม่ได้ถามว่าทำไมถึงไม่พูดกัน

แต่ในใจนึกว่าพระนี่ต้องโกรธกันแน่ ๆ ต้องทะเลาะกัน

นี่ก็เป็นความเข้าใจผิดของโยมอีกข้อหนึ่ง

เมื่อพระจำพรรษา ตลอดพรรษาแล้ว ก็ออกไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ก็ตรัสถามว่าที่เธออยู่จำพรรษานี้สบายดีอยู่หรือ แต่ได้ทรงทราบด้วยพระญาณแล้วว่าอยู่กันอย่างไม่สบาย เพราะการอธิษฐานไม่พูดกันนั้นไม่ใช่ว่าเป็นความสบาย เพราะถ้าองค์หนึ่งเกิดปวดท้องขึ้นมา จะบอกองค์นี้ว่า แหม ผมปวดท้องเหลือเกิน แหม ผมปวดศีรษะเหลือเกิน ท่านช่วยหายาให้ผมหน่อยเถิดก็พูดไม่ได้ เพราะได้อธิษฐานกันแล้วว่าจะไม่พูดกัน

เพราะฉะนั้น ความเป็นอยู่ร่วมกันจึงอยู่กันอย่างเป็นทุกข์

พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วด้วยพระญาณ เมื่อพระสงฆ์คณะนี้ไปเฝ้า จึงได้ถามขึ้นเป็นพิธี

พระสงฆ์ได้กราบทูลว่าอยู่กันอย่างสบาย และยังได้ทูลว่าได้อธิษฐานไม่พูดกันอย่างนั้น อย่างนี้ พระพุทธองค์จึงทรงตำหนิติเตียนว่าโมฆะบุรุษ

การเป็นอยู่เช่นนั้นเป็นการเป็นอยู่ที่ไม่ชอบ

ติเตียนพระสงฆ์กลุ่มนี้ว่า เหมือนกับปศุสัตว์

คำว่าปศุสัตว์นี้ คือหมายถึงสัตว์ที่มันอยู่รวมกันซึ่งมันไม่พูดกัน อย่างวัวก็ดี ควายก็ดี มันอยู่ด้วยกัน ตัวไหนปวดท้องปวดหัวมันไม่บอกกันหรอกเพราะสัตว์มันไม่พูดกัน

ท่านก็ตำหนิติเตียนว่าการอธิษฐานเช่นนี้ไม่ดี ไม่ควร

เพราะฉะนั้นจึงบัญญัติวินัยไว้ว่า ถ้าพระสงฆ์อธิษฐานไม่พูดกันเป็นอาบัติทุกกฏ

เพราะว่าเวลาเราเจ็บ เราทุกข์อะไรขึ้นมาเราจะได้พูดให้ทราบได้ แล้วก็จะได้ช่วยเหลือกัน

การไม่พูดกันนี้มันเป็นทุกข์ทรมานเหลือเกิน

จึงบัญญัติไว้ว่าถ้าใครอธิษฐานอย่างนี้เป็นอาบัติผิดพระวินัยบัญญัติ ถึงแม้จะอธิษฐานบำเพ็ญกิจอย่างใดอย่าง

หนึ่งก็ตาม จะต้องไม่ผิดธรรมวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือการอธิษฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม

การพูดหรือไม่นั้น ความจริงไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะให้บรรลุมรรคผล

แต่ก็ได้ตรัสตำหนิถึงการคลุกคลีด้วยหมู่ด้วยคณะว่าการคลุกคลีด้วยหมู่ด้วยคณะนั้นไม่มีประโยชน์เช่นการมั่วสุมคุยกันสนทนากัน เป็นบ่อเกิดของอกุศลถ้าคุยมากก็โกหกมากมีส่วนผิดมาก และเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้จิตเกิดฟุ้งซ่านขึ้นท่านจึงไม่ส่งเสริมการที่เราจะนั่งประชุมคุยกันบ่อย ๆ เพราะฉะนั้น จึงติเตียนอย่างนี้

ฉะนั้นการอธิษฐานพรรษานี้เราจึงต้องพิจารณาให้รอบรอบว่าเราจะอธิษฐานอย่างไร และเราจะปฏิบัติอะไรบ้างให้เป็นประโยชน์ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน

อย่างท่านทั้งหลายที่ชอบดื่มสุรา จะอธิษฐานก็จะเป็นการดีมาก เพราะ ๓ เดือนนี้นอกจากจะไม่สิ้นค่าใช้จ่ายมากแล้วยังจะช่วยบำรุงสุขภาพพลานามัยให้ดีขึ้น

หรือเราจะอธิษฐานอดบุหรี่ก็ได้ มีประโยชน์มาก เพราะว่าไม่ต้องเปลืองสตางค์ และก็ทำให้ไม่เป็นโรคมะเร็งตายเร็วขึ้น

หรือใครจะอธิษฐานทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งถ้าการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ เป็นบุญเป็นกุศลก็ต้องอธิษฐานกันในวันนี้ เพราะถือเป็นวันสำคัญที่เราจะใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตของเราได้

อาตมาเชื่อว่าความตั้งใจดีที่เราตั้งไว้ในขณะแรกของจิตย่อมจะส่งผลดีตลอดไป ถ้าความตั้งใจนั้นยังไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ความตั้งใจดีเบื้องต้นถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะทำอะไรทั้งหมดเราต้องมีความตั้งใจดีเสียก่อนเป็นเบื้องต้น และความตั้งใจนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์หมดจด ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นในการกระทำ ถ้าตั้งใจไม่ดีเสียก่อนในเบื้องต้นแล้วการกระทำอะไรมันจะดีตลอดไปไม่ได้

ฉะนั้น ความตั้งใจด้วยความบริสุทธิ์ในขั้นแรก จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก แล้วก็รักษาความบริสุทธิ์ด้วยความตั้ง

ใจอันมั่นคงเช่นนั้นให้เป็นไปโดยสม่ำเสมอ แล้วทุกอย่างก็ย่อมจะสำเร็จได้

เช่นอย่างเราจะปฏิบัติธรรมหรือเราจะรักษาอุโบสถศีลทุก ๆ วันพระตลอดพรรษานี้ เราก็ควรจะได้ศึกษา ให้ถือว่าตลอดเวลา ๓ เดือนเป็นเวลาที่อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายควรเว้นจากการทำบาป

ทั่วประเทศไทยเรานี้ถ้าอธิษฐานว่า ๓ เดือนในระหว่างเข้าพรรษานี้เราจะไม่ทำบาป เราจะทำแต่สิ่งที่เป็นกุศลทั้งนั้น

เพียงแค่นี้ผืนแผ่นดินไทยก็ร่มเย็นไปอีกหลายสิบปี

ปีหนึ่งเอาเพียงแค่ ๓ เดือน จะร่มเย็นอย่างมากมาย ขอให้เราอธิษฐานพรรษาเพื่อที่เราจะได้ทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแก่ตัวเราแล้ว เชื่อแน่ว่าพรรษานี้จะเป็นพรรษาที่เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของท่าน

เพราะว่าพรรษาหนึ่ง ๆ นั้นเป็นเครื่องเตือนใจว่าอายุของเรามากขึ้นทุก ๆ ที

สมัยเมื่อพรรษาน้อย ๆ เวลานั่งอธิษฐานพรรษานี้ต้องนั่งแถวท้าย ๆ อาตมานั่งท้ายสุดโต่งเลย พอพรรษาที่ ๒ เขยิบขึ้นมานั่งแถวหนึ่ง พรรษาที่ ๓ เขยิบขึ้นมาอีกแถวหนึ่ง พรรษาที่ ๔ ก็เขยิบขึ้นไปอีก ใกล้พระประธานเข้าไปทุก ๆ ที

แล้วพรรษานี้สงสัยว่าจะเขยิบขึ้นมาอีกแถวหนึ่ง

เย็นนี้ลงโบสถ์คงจะรู้ว่าอยู่แถวไหน เพราะว่าเจ้าหน้าที่เขาจัดไว้หมด องค์ไหนนั่งแถวไหน

มานั่งนึกว่า แหม นี่เรานั่งใกล้พระประธานเข้าไปทุกที ตอนบวชใหม่ ๆ เรามองพระประธานไม่เห็นต้องชะเง้อคอมาก

พอพรรษามาก ๆ เข้า เวลาจะดูพระพักตรพระประธานต้องแหงนคอแล้ว

ถ้าพรรษามากเข้าถึงแถวหน้าเห็นถ้าจะแย่แน่

อายุมันมากขึ้นพรรษามากขึ้น และก็พรรษาหนึ่ง ๆ นี้เดี๋ยวเดียว ๙๐ วันเผลอแผล็บเดียวออกพรรษาอีกแล้ว

เวลาที่ผ่านพ้นไปนี่มันรวดเร็วเหลือเกิน
แสดงให้เห็นว่าอายุของเราก็น้อยลง
เวลาที่จะอยู่ในโลกนี้ก็น้อยลงตามลำดับ
เรามีโอกาสทำงานน้อยมาก

เพราะว่าชั่วพรรษาหนึ่ง ๆ รวดเร็วเหลือเกิน เราจะใช้เวลาทำงานให้เป็นประโยชน์ให้มากกว่านี้ เราก็ทำไม่ได้

เพราะว่าเวลาของชีวิตนี้เป็นเครื่องจำกัด เป็นกฎเกณฑ์ที่ตายตัว เขากะมาให้ทำแค่นี้ก็ทำได้ เพียงแค่นี้ เราจะขยายเวลาของชีวิตออกไปอีกไม่ได้ ใครจะไปต่อชีวิตก็ไม่ได้

ฉะนั้นตลอดระยะเวลาที่เราอยู่ในพรรษาหรืออยู่ในโลกนี้ชั่ว ๓ เดือนก็ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจให้ดีไว้เพราะว่าบางท่านอาจจะอยู่กันไม่ตลอดพรรษา เพราะไม่แน่ว่าจะตายเมื่อไร ก็ขอให้เราอธิษฐานไว้ให้มั่นคงก็แล้วกัน ถ้าไม่ตายเสียก่อนเราจะปฏิบัติให้ตลอดพรรษานี้ แล้วเราก็อธิษฐานจิตว่าพรรษานี้เราจะทำอะไร อย่าหยุดยั้งตลอดพรรษานี้เราก็จะทำอะไรได้สำเร็จ

ฉะนั้น วันเข้าพรรษาจึง ขอให้สาธุชนทั้งหลายเข้าใจว่าพระสงฆ์นั้นท่านหยุดจาริกแล้ว แม้ว่าวินัยข้อนี้ในปัจจุบันจะไม่ได้เป็นไปเหมือนอย่างสมัยพุทธกาลก็ตาม เพราะว่าปัจจุบันนี้ พระที่จาริกไปไม่ได้เหยียบย่ำท้องไร่ท้องนาก็มีไปบนถนนอย่างราบเรียบ ไม่ได้ไปเหยียบย่ำข้าวกล้าในนาให้เสียหายแต่อย่างใดเลย แต่เราก็ถือว่านี่เป็นพุทธบัญญัติไปตัดออกไม่ได้ และใครจะมาต่อเติมอีกก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน วินัยก็ต้องเป็นวินัย

และเป็นโอกาสดีที่พระสงฆ์ท่านอยู่กันพร้อมหน้า คือถ้าถึงในพรรษาละก็เป็นอันว่าพบปะกัน พระสงฆ์ที่เคยอยู่ในพระอารามเดียวกันก็มีโอกาสได้เห็นหน้าเห็นตากัน ถ้าหากว่าออกพรรษาแล้วต่างองค์ต่างก็จาริกไป บางองค์ก็จะต้องเดินธุดงค์ บางองค์ท่านก็จะต้องจาริกไปทำกิจนอกพรรษาในที่ใดที่หนึ่ง แต่พอถึงวันเข้าพรรษาแล้วท่านก็กลับมา เมื่อกลับมาแล้วก็จะใช้เวลาที่อยู่ ๓ เดือนนี้ให้เป็นประโยชน์แก่ท่านด้วยการศึกษาพระธรรมวินัย

๓ เดือนนี้พระท่านศึกษาธรรมะ พระที่บวชใหม่ก็มีโอกาสได้ศึกษาธรรมะกับพระอาจารย์ที่บวชมาเก่า ๆ ที่มีความรู้พอจะพร่ำสอนกันได้ พระที่บวชมานานท่านก็พร่ำสอนให้ เป็นครูอาจารย์ช่วยแนะนำหลักธรรมวินัยให้ อันนี้เป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างพระนวกะกับพระที่บวชเก่า

การจำพรรษานั้นจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างนี้ทั้งฤดูนี้เป็นฤดูฝน ถึงจะนั่งรถไปไหนมันก็ไม่สบายหรอก ดีไม่ดีมันก็อาจจะลื่นไปลงข้างถนนคูคลองเสียก็ได้เพราะถนนมันลื่น อาตมาว่าอันตรายมากกว่าเดินเสียอีก เดินอย่างมากก็หกล้มบนคันนา แต่ว่านั่งรถนี่ดีไม่ดีก็ต้องไปตีลังกาบนกลางถนน ถ้าถนนลื่นอันตรายมาก

เพราะฉะนั้น พระที่ไม่ได้ไปไหนละก็นับว่าบุญแล้วอยู่ที่กุฏิเฉย ๆ ก็สบายดี ไม่มีอันตรายมาก

การจำพรรษาในปัจจุบันนี้จึงมีประโยชน์อยู่ แม้ว่ากาลเวลานั้นจะล่วงเลยมาตั้ง ๒๕๐๐ ปีแล้วก็ตาม เราก็ยังถือเป็นหลักปฏิบัติกันอยู่

อันนี้แหละที่ทำให้ประเทศไทยเราได้รักษาพระธรรมวินัย หรือ หลักพระพุทธศาสนาไว้ได้ด้วยความบริสุทธิ์ผุดผ่องมากกว่าประเทศใดๆ ในโลกที่นับถือ พระพุทธศาสนา

การไม่แก้ไขนั้นนับว่าเป็นความดี เพราะทำให้พระวินัยนี้ไม่เลือนลางต่อไป ถ้าหากว่าปล่อยให้แก้ไขกันได้แล้วต่อไปนาน ๆ เข้าเราก็จะไม่รู้ว่าเดิมนั้นได้บัญญัติไว้อย่างไร ก็จะทำให้การพระศาสนานี้เลอะเลือนมากยิ่งขึ้น

ฉะนั้นการถือธรรมถือวินัย อย่าไปดัดแปลงของท่าน พยายามรักษาความดีส่วนนี้ให้คงอยู่ ก็จะช่วยให้พระพุทธ-ศาสนานี้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

ส่วนเราจะปฏิบัติได้ หรือ ไม่ได้ นั้นเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละบุคคล แต่หลักการใหญ่ซึ่งเป็นคำสั่งสอนนั้นต้องยืนไว้ ต้องรักษาไว้ด้วยความบริสุทธิ์

คนรุ่นหลังที่เกิดมาก็จะพบพระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์อย่างนี้ และเป็นพุทธวจนะที่แท้จริง ซึ่งเวลานี้ก็เหลือแต่เฉพาะในประเทศไทยเราเท่านั้น

ขอให้เรานี้ภาคภูมิใจและช่วยกันรักษาไว้

ในฐานะที่ท่านทั้งหลายเป็น อุบาสก อุบาสิกา การอธิษฐานพรรษานั้นก็ทำประโยชน์ได้เฉพาะฐานะของอุบาสก อุบาสิกาก็ขอให้เราได้ทำฐานะอันนี้เต็มที่

ถ้าท่านจะใส่บาตรตลอดพรรษา อาตมาว่าเป็นโอกาสดีแล้วสำหรับท่านทั้งหลาย เพราะว่าพระสงฆ์ท่านอยู่กันเป็นจำนวนมาก ยิ่งจะเป็นบุญเป็นกุศลมากขึ้น

เพราะตอนเข้าพรรษานี้ พระเณรมาก แต่ละวัด ๆ นี่มากขึ้น ถ้าหากว่าเราไม่มีการใส่บาตรกันบ้าง พระเณรที่อยู่ตามวัดต่าง ๆ นั้นท่านจะเดือดร้อน ที่อาหารบิณฑบาตไม่พอฉัน ขอให้อธิษฐานใส่บาตรกันมาก ๆ ก็แล้วกัน พระเณรท่านจะได้ไม่อดไม่อยาก

จะใส่องค์สององค์อะไรก็แล้วแต่กำลังที่เราจะทำได้ เคยตื่นสายก็ขอให้ตื่นเช้าหน่อย ถือโอกาสหุงข้าวใส่บาตรสักถ้วยหนึ่งก็ยังดี และยังเป็นบุญเป็นกุศลแก่ตัวเราตลอด ๓ เดือนด้วย

เวลานี้ญาติโยมใส่บาตรน้อยลง

พระท่านก็ลำบากไม่ว่าจะจำพรรษาที่ไหน ขอให้เราได้พยายามดูแลพระเณรที่อยู่ตามพระอารามต่าง ๆ บ้าง การช่วยส่งเสริมพระเณรในด้านปัจจัย ๔ นั้นก็คือการช่วยพระศาสนาให้บริสุทธิ์นั่นเอง

ถ้าเราไม่ใส่บาตรไม่ให้ความสะดวกในเรื่องปัจจัย ๔ แล้ว ก็จะทำให้ความเป็นอยู่ของพระเณรเลอะเลือนมากขึ้น

เดี๋ยวท่านก็จะต้องไปตั้งตนเป็นผู้วิเศษนั่งทางในบอกใบ้หวยเบอร์ ยิ่งหนักขึ้นไปอีก หรือเที่ยวนั่งดูนั่งเดาดวงชะตาก็ยิ่งจะหนักขึ้นไปอีก

เพราะฉะนั้นก็อย่าให้ท่านต้องถึงกับไปทำอย่างนั้นโดยเราช่วยกันส่งเสริมให้ท่านไม่ขัดข้องเรื่องปัจจัย ๔ แล้วท่านก็จะได้ใช้เวลาของท่านนี้ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้นโดยไม่ต้องมานั่งห่วงลาภสักการะหรือห่วงเรื่องปัจจัย ๔ ในการที่จะหล่อเลี้ยงชีวิตท่าน เท่ากับเราได้ช่วยส่งเสริมพระพุทธศาสนานี้ทางหนึ่ง

พระสงฆ์นี้ถือว่าเป็นกำลังของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ถ้าเราปล่อยให้ท่านขัดสนในเรื่องนี้แล้วก็เป็นเรื่องที่น่าห่วงใยอยู่ว่าการพระศาสนานั้นก็จะเลอะเลือนมากขึ้น

และเราก็จะไม่ได้พระที่ท่านมุ่งมาหาธรรมวินัย หรือศึกษาเพื่อจะสร้างพระศาสนาไว้ หรือทำประโยชน์ให้แก่พระศาสนา

เราก็จะพบแต่ลาภสักการะ ลาภยศต่าง ๆ ซึ่งอันนี้ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับธรรมวินัยเลย

ฉะนั้นก็ขอให้ญาติโยมทั้งหลายได้ส่งเสริมในทางที่ถูกที่ควร สิ่งใดดีก็ช่วยกันส่งเสริม สิ่งใดไม่ดีก็อย่าไปส่งเสริม สิ่งใดที่เราไม่รู้ก็ขอให้ศึกษาให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เมื่อเราศึกษารู้ว่าอะไรเป็นอะไรแล้ว เราก็จะได้ปฏิบัติตนได้ถูกในฐานะเป็นอุบาสกและอุบาสิกา โดยที่เรารู้หน้าที่ว่าเราจะพึงสงเคราะห์ท่านอย่างไร

ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ถ้าจะกล่าวว่าธรรมะนี้เป็นกองทัพ พระสงฆ์ท่านก็เป็นทหารในการที่จะนำ กองทัพธรรม นี้ให้แพร่หลายเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น ญาติโยมทั้งหลายก็เหมือนกับฝ่ายสนับสนุนให้กองทัพธรรมอันนี้ได้แผ่กระจายออกไป สันติสุขก็จะเกิดขึ้นแก่สังคมมนุษย์มากยิ่งขึ้น

เวลานี้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน จากการที่สังคมมนุษย์ขาดศีลธรรม

สังคมมากกลุ่มเต็มไปด้วยความวุ่นวาย

เต็มไปด้วยความเบียดเบียน ล้างผลาญ ซึ่งกันและกัน

เราเห็นภัยแล้ว

เพราะฉะนั้นขอให้เราช่วยกันส่งเสริมกำลังของธรรมะให้มีมากขึ้นเพื่อจะได้ต่อต้านอธรรมที่มีอยู่ในโลกนี้ให้หมดไปในที่สุด

ถ้าหากว่าธรรมะมีกำลังอ่อนแอ อธรรมมีกำลังแก่กล้าขึ้นเมื่อใด โลกของเราก็เดือดร้อนเมื่อนั้น สังคมก็จะวุ่นวาย

ขอให้เราส่งเสริมธรรมะกันให้มาก ถ้าผู้ใดขาดธรรมะแล้วเราก็ไม่สนับสนุน ผู้ใดไม่ใช้ธรรมะ เราก็ไม่สนับสนุน เราสนับสนุนผู้ใช้ธรรมะหรือผู้ปฏิบัติตามธรรมะตามวินัย

อันนี้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมมนุษย์ทั่วไป

พระสงฆ์ท่านเหมือนกับอยู่แนวหน้า

โยมก็อยู่ข้างหลัง คอยเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมไว้

งานพระพุทธศาสนาก็คงจะไม่หยุดยั้ง คงจะเจริญก้าวหน้าต่อไป

แต่ถ้าขาดปัจจัยอันเป็นส่วนสนับสนุนแล้วก็เป็นเรื่องที่น่าวิตกว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นอย่างไร จะต้องอ่อนเปลี้ยลงและผลสุดท้ายเมื่อพระพุทธศาสนามาอ่อนเปลี้ยลงแสดงว่าธรรมะได้อ่อนกำลังลงแล้ว อธรรมก็จะมีอำนาจขึ้นมาแทนที่ ความเดือดร้อนก็เข้าครอบงำทันที แล้วความเดือดร้อนอันนี้ก็จะแผ่กระจายทั่วไปหมดทุกรูปทุกนามเราจะต้องได้รับความเดือดร้อนเหล่านี้ด้วย

ฉะนั้นจึงขอให้เรามุ่งต่อความสุขส่วนใหญ่ ช่วยกันส่งเสริมสัจจธรรมเข้าไว้ ผลสะท้อนอันนี้ก็จะเกิดขึ้นแก่พวกเรา ทำให้ทุก ๆ คนได้รับสันติสุขโดยทั่วกัน

ขอให้ญาติโยมทั้งหลายพึงตั้งจิตอธิษฐานไว้ในพรรษานี้ ให้เราได้ช่วยกันผนึกกำลังของสัจจธรรม ให้ธรรมะนี้

ได้แผ่กระจายไปในสังคมทุกซอกทุกมุมให้มากขึ้นเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขจะได้เกิดขึ้นโดยทั่วไป

นี่เป็นเรื่องที่เราควรจะได้ปฏิบัติกันในฤดูกาลเข้าพรรษาปีนี้ เพราะว่าเมื่อเราได้ฝึกกำลังกันแล้ว แม้แต่ชั่วระยะเวลาอันสั้นเพียง ๓ เดือนแค่นี้ก็จะเป็นผลให้เกิดความสงบสุขต่อไปได้อีกนาน

แต่ถ้าสังคมมนุษย์เริ่มต้นด้วยความวุ่นวาย ความวุ่นวายนั้นจะมีอยู่ไม่สิ้นสุด จะต้องวุ่นวายอย่างนั้น ตลอดไปเป็นเรื่องของความทุกข์ เป็นเรื่องของความเดือดร้อน ซึ่งคิดว่าทุก ๆ คนที่เกิดมาในโลกนี้ คงไม่ปรารถนาอย่างนั้น

ฉะนั้น ก็ขอให้เราได้ใช้ธรรมะ เพราะอย่างอื่นมองไม่เห็น นอกจากจะต้องใช้ธรรมะเท่านั้น และวิธีใช้ธรรมะก็คือเราจะต้องปฏิบัติ พร้อมใจกัน การปฏิบัติธรรมะนั้นแหละคือการที่เราได้รับประโยชน์จากธรรมโดยสมบูรณ์ ถ้าเราไม่ปฏิบัติแล้ว ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ถึงจะพร่ำสอนกันอยู่ ศึกษากันอยู่ แต่ผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามธรรม ธรรมะก็ช่วยอะไรไม่ได้

ธรรมะจะเป็นผลก็ต่อเมื่อเรานำเอามาปฏิบัติ ศึกษาอย่างเดียวยังไม่พอต้องปฏิบัติด้วย เราจึงจะได้รับผลจากธรรมะ

ฉะนั้น จึงขอให้สาธุชนทั้งหลายเป็นนักปฏิบัติ ประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาอย่างมาก ในฤดูกาลเข้าพรรษา ปีนี้อาตมาขอฝากข้อคิดสำหรับให้ท่านทั้งหลายได้ใช้ให้เป็นประโยชน์

วันนี้เวลาของการบรรยายพอสมควร อาตมาขอยุติการบรรยายไว้เพียงนี้

หัวอกพ่อแม่

ของ

ท. เลียงพิบูลย์

หัวอกพ่อแม่

เด็กวัยรุ่นในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนมากเห็นความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่นั้นไม่สำคัญ น้อยนักที่จะรู้ซึ้งถึงจิตใจของพ่อแม่ ซ่อนความรู้สึกในส่วนลึกซึ่งมีต่อเลือดเนื้อเชื้อไขของตัวได้มอบความรักและความตามใจลูก มีไม่น้อยที่ลูกเคี่ยวเข็ญพ่อแม่ เมื่อต้องการสิ่งใดก็จะเอาให้ได้อย่างใจ หากพ่อแม่ขัดใจก็โกรธ ทำกิริยาดุด่าพ่อแม่เหมือนทาส เพราะจะต้องการสิ่งใดก็จะพ่อแม่หามาให้ได้อย่างใจ ท่านได้พบเห็นลูกชนิดนี้แล้วก็ต้องเศร้าใจ ผู้ใหญ่สมัยก่อนยกมือท่วมหัวพลางอธิษฐานในจิตว่าเกิดมาชาติใดฉันใดก็ขออย่าให้พบลูกชนิดนี้เลย ขอให้ห่างไกลออกไปร้อยประโยชน์แสนโยชน์ ทำบุญกรวดน้ำคว่ำกะลาขออย่ามาเกิดเป็นลูกเป็นเต้ากันเลย และพ่อแม่บางคนก็รักลูกจนหลงถูกลูกดุก็งก ๆ เงิ่น ๆ เพราะตามใจลูกจนเคยตัว เคราะห์ดีที่ลูกพวกนี้ไม่ค่อยจะมีมากนัก นาน ๆ ก็เคยพบเคยเห็นสักครั้งหนึ่ง ทำให้คิดว่ามนุษย์เรานี้มีนิสัยแปลกแตกต่างกันไป เห็น

พ่อแม่เป็นขี้ข้าก็มี แต่พวกนี้ไม่มีสิริมงคลและไม่เจริญ ส่วนพวกที่เห็นพ่อแม่เป็นพระที่ควรยกย่องบูชาก็มี พวกนี้จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง พระความกตัญญูกตเวทีก็เห็นจะเป็นกุศลและอกุศลกรรมในอดีตที่ติดตามมาสนอง แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าเคยเห็นในยุคนี้เป็นตัวอย่างมากราย คนทำชั่วหนีไม่พ้นอกุศลกรรมอันนี้

หากลูกคนใดใจชั่วด่าพ่อแม่ คนสมัยก่อนมักกล่าวว่าใช้พ่อแม่เหมือนทาสในเรือนเบี้ย ซึ่งเป็นมาแต่ครั้งโบราณตลอดมาจนถึงยุคปัจจุบันนี้ ทั้งได้เห็นเองและผู้ใหญ่เล่าให้ฟังคนที่ด่าพ่อแม่ คนผู้นั้นหากมีลูกต่อไปก็ถูกลูกดุด่าสืบสันดานชั่วเช่นเดียวกัน หนีไม่พ้น

เมื่อพูดถึงความกตัญญูแล้ว ข้าพเจ้าก็อดคิดถึงประวัติของท่านธมมวิตกโก หรือท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิตซึ่งข้าพเจ้าอยากจะยกท่านว่า "ยอดแห่งความกตัญญู" ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงจดหมายฉบับหนึ่งแม้จะไม่ลงนามมาก็ดี แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วเห็นว่าควรจะหยิบยกบางตอนขึ้นมาให้

รู้ว่าพระคุณหัวอกของพ่อแม่นั้น คนในยุคนี้มักจะมองข้ามหัวไปไม่ใยดีที่จะนำมาพิจารณาหาเหตุผล เรื่องนี้แม้ข้าพเจ้าเองเมื่ออ่านแล้วก็ไม่แน่ใจว่าท่านผู้เป็นเจ้าของเรื่องนี้เป็นหญิงหรือชายไม่กล้าเดาชี้ขาดลงไป แต่ก็เห็นจะไม่สำคัญอะไร เพราะเราเพียงต้องการตัวอย่างผู้ที่หูตาสว่างขึ้นจากการหลงผิด คำว่าข้าพเจ้าต่อไปนี้โปรดอย่าเข้าใจว่าผู้เขียนขอให้ทราบว่าเป็นคำแทนตัวผู้เป็นเจ้าของจดหมาย หรือบันทึกฉบับหนึ่งในจำนวนมากมาย ตอนหนึ่งมีใจความว่า

ข้าพเจ้ารู้ตัวภายหลังเมื่อหูตาสว่างแล้วว่า เป็นคนที่มีความทะเยอทะยานที่ผิดทาง ความจริงเรากำลังศึกษาชั้นสูงของมหาวิทยาลัย แต่เพื่อนข้าพเจ้าส่วนมากพ่อแม่เขาส่งไปชุบตัวเมืองนอก จะมีความรู้ติดตัวมามากน้อยเพียงใดมากน้อยไม่ต้องพูดถึง เพราะบางคนก็ไม่ได้ดีกรีอะไรกลับมาเลย บางคนก็ได้ปริญญาชั้นสูงแล้วแต่บุคคลความประพฤติและสติปัญญา แต่เมื่อกลับมาถึงเมืองไทยแล้วก็รู้สึกว่าออกจะแสดงตัวว่าสูงกว่าพวกเรา เพราะได้ผ่านเมืองนอกมาสำหรับข้าพเจ้าเห็นพ่อแม่เขาส่งลูก ๆ ซึ่งเป็นเพื่อนไปหลาย

คน ตนเองก็เกิดอยากจะไปเมืองนอกกับเขาบ้างจึงรบเร้าผู้ปกครองขอให้จัดส่งไปเรียนเมืองนอกเพื่อจะได้ชุบตัวเหมือนอย่างเพื่อน ๆ บ้าง ข้าพเจ้าได้พยายามอ้อนวอนพ่อแม่ขอให้จัดส่งข้าพเจ้าไปศึกษาต่างประเทศ โดยได้ติดต่อทางมหาวิทยาลัยต่างประเทศเตรียมไว้ก่อน ด้วยการแนะนำของเพื่อนที่เคยผ่านต่างประเทศมาแล้ว ความจริงฐานะทางบ้านข้าพเจ้าเมื่อทราบภายหลังก็ไม่ได้มีเงินทองมากนัก เพียงแต่พอมีพอใช้ แต่ความทะเยอทะยาน ความอยากมุ่งมั่นใจจะไปให้ได้มิได้พิจารณาความลำบากทางผู้ปกครองจะมีเพียงใดไม่เคยคิดและยังนึกอยู่เสมอว่าพ่อแม่เรามีเงินพอที่จะส่งให้ไปศึกษาต่อเมืองนอกได้ ความอยากความเห็นแก่ตัวตามอารมณ์เป็นใหญ่เพราะพ่อแม่ตามใจจนเคยตัว จึงอยากหาทางไปชุบตัวให้เดินไปไหนตัวคงสูงเด่นกว่าธรรมดา เพราะเขาคงเรียกว่า "หัวนอก" ดูเป็นเรื่องของความรู้สึกอย่างคิดไปตามอารมณ์เหมือนเด็กไม่เดียงสาในเวลานั้น เอาอะไรก็จะเอาให้ได้อย่างใจไม่ยอมให้ขัดใจ เพราะพ่อแม่รักและตามใจจนเคยตัวนิสัยเสีย จะพูดให้ถูก

ก็คิดว่าเวลานั้นเป็นโรคอยากไปนอกขึ้นสมอง เมื่อจบทางเมืองไทยแล้วข้าพเจ้าก็เคี่ยวเข็ญขอเงินพ่อแม่เป็นค่าเครื่องบินค่าใช้จ่ายการกินอยู่ศึกษาในต่างประเทศคิดแล้วเป็นเงินไม่น้อยต่อปี รู้สึกว่าพ่อแม่เคยตามใจข้าพเจ้าก่อนแล้วคงไม่ขัด แรก ๆ ก็บอกว่าลูกเรียนจบในนี้ก็พอแล้วอย่าไปเรียนนอกเลย เรียนนอกไม่วิเศษมาทุกคนเมื่อไหร่ เรียนในนี้ดีกว่านอกถมไป นอกจากจะเสียค่าใช้จ่ายแพงมากแล้วพ่อแม่ก็ไม่อยากให้ลูกห่างไกลเพราะเราไม่เคยจากกันนาน ๆ พ่อแม่เป็นห่วงคิดถึงอยู่ ข้าพเจ้าก็เถียงว่า ลูกโตแล้ว พ่อแม่ไม่ต้องห่วงที่ลูกของคนอื่น ๆ ทำไมพ่อแม่เขาไม่เคยคิดอย่างพ่อแม่เลย เขากลับสนับสนุนไม่เห็นเขาเป็นห่วง

แต่พ่อแม่ก็อ้อนวอนจนอ่อนใจ เพราะข้าพเจ้ายืนกระต่ายขาเดียวคือจะไปให้ได้ รู้ว่าพ่อแม่มีข้าพเจ้าเป็นลูกคนเดียวถึงอย่างไรก็คงตามใจ แต่ที่สุดพ่อแม่เสียอ้อนวอนลูกไม่ได้ก็รับปากว่าจะจัดการส่งข้าพเจ้าไปเรียนเมืองนอกตามที่ข้าพเจ้าต้องการอย่างไม่เต็มใจ

ในที่สุดข้าพเจ้าก็พอใจและมีความดีใจแล้ว เพราะได้มีโอกาสไปชุบตัวเมืองนอกคราวนี้ ความดีใจของ

ข้าพเจ้าทำให้พ่อแม่ต้องหน้าเศร้า ข้าพเจ้าก็คิดว่าพ่อแม่คง เป็นห่วงลูกมากที่ต้อง จากห่างไกลออกไปอยู่กันคนละทวีป และดีใจอย่างลิงโลด เตรียมตัวเดินทางตัดเสื้อผ้านำไปใช้ เมื่อรู้ว่าจะได้ไปนอกโดยทุนของพ่อแม่ไม่ให้น้อยหน้าเพื่อน ในคราวนี้ คืนนั้นข้าพเจ้าไปในงานวันเกิดที่บ้านเพื่อนและ บอกทางบ้านว่าคืนนี้ข้าพเจ้าจะกลับดึก เพราะเพื่อน ๆ จะ เอารถมารับและมาส่งอย่าเป็นห่วงข้าพเจ้าเลย และตั้งใจจะ ประกาศให้เพื่อน ๆ รู้ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียนต่อเมืองนอก

แต่ความจริงคืนนั้น ข้าพเจ้าไม่สามารถจะอยู่ดึกดังที่ บอกทางบ้านไว้ไม่ จึงกลับแต่หัวค่ำ และมาถึงบ้านก็ ปรากฏว่าพ่อแม่ไม่อยู่ไม่ทราบว่าท่านไปไหน และคนใน บ้านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้ากลับมาแต่หัวค่ำ เหตุที่ข้าพเจ้ากลับ แต่หัวค่ำคืนนั้นก็เพราะแรก ๆ ก็สนุกสนานกับเพื่อน ๆ ว่า ข้าพเจ้าจะไปเรียนต่อต่างประเทศคิดว่าตอนดึกเมื่อจะกลับ บ้านค่อยบอกอีกว่า แต่ยังไม่ทันจะบอกก็มีเพื่อนคนหนึ่ง พูดกันในหมู่เพื่อน ๆ ว่า "พวกนักเรียนทุนส่วนตัวความ รู้ยังไม่ถึงขนาดถึงขนาดถือว่ามีเงินก็ส่งไป พ่อแม่อยู่ทางนี้

ก็ส่งเงินไปให้เที่ยวเตร่เสียผู้เสียคน เอาเงินไปล้างผลาญสบาย บางคนก็หาที่เรียนไม่ได้ แล้วก็เอาแต่สนุกสนานทำให้เสียชื่อจนต้องเนรเทศกลับเมืองไทย เพราะประพฤติตัวแหลกเหลวเสียชื่อก็มีมากรายด้วยกัน พ่อแม่อยู่ทางนี้ไม่รู้ก็จัดหาเงิน บางรายต้องจำนองจำนำข้าวของที่ดินแทบหมดตัว หวังจะให้ลูกมีความรู้หาเลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่ ส่งไปนึกว่าลูกกำลังเรียนดี ที่สุดกว่าจะรู้ว่าผิดหวังเมื่อทางการสั่งให้ส่งกลับประเทศ พ่อแม่ลมจับเมื่อรู้ว่าลูกเป็นกุ๊ยที่เมืองนอก ไว้ผมรุงรังรู้ว่าไปทำเสียชื่อเสียงเมืองไทย รู้สึกว่าคนไปนอกเวลานี้ไม่ค่อยจะมีเกียรติเท่าที่คิดที่นึก นอกจากพวกเรียนดีสอบชิงทุนได้เพราะมีความรู้ดีอยู่แล้ว และคนที่ไปทุนส่วนตัวที่ตั้งใจเรียนจริง ๆ จัง ๆ เพราะเห็นใจพ่อแม่ลงทุนเสียเงินเสียทองก็มีมาก แต่ก็มีไม่น้อยเพราะเอาตัวอย่างชั่วมาใช้เสียคนง่าย” คำพูดของเพื่อนนั้นสกิดใจข้าพเจ้ามาก คืนนั้นข้าพเจ้าจึงกลับแต่หัวค่ำ มานอนกระสับกระส่ายเพราะคิดมาก เลิกคิดจะบอกเพื่อน

จนรู้สึกว่าพ่อแม่กลับมายังไม่ดึกมากนัก ห้องนอนพ่อแม่ติดห้องข้าพเจ้า เสียงเปิดประตูเข้าห้องได้ยินเสียง

พ่อแม่ถอนหายใจเหมือนทุกข์หนัก ข้าพเจ้าพยายามสงบนิ่งฟังว่าท่านทั้งสองจะพูดอะไรถึงข้าพเจ้า ท่านคงนึกว่ายังไม่กลับ เพราะบอกว่ากลับดึก เสียงแม่ถอนหายใจแล้วพูดว่า

"แล้วนี่จะทำอย่างไรรับปากกับลูกว่าจะส่งไปเรียนเมืองนอก เงินก็ยังมีไม่พอถ้าลูกผิดหวังคงเสียใจมากทั้งที่รับปากไว้แล้ว ลูกกำลังดีอกดีใจที่จะได้ไปนอก ที่นาแถวรังสิตของเราเวลานี้จะขายเขาก็ให้ราคาต่ำมาก ไม่ขายก็ไม่รู้ว่าจะเอาเงินที่ไหนมาส่งลูก พรุ่งนี้เราลองไปหาสำนักซื้อขายที่ดิน หากยังกดราคาเราก็ต้องไปหาที่อื่นที่เขารับซื้อหรือรับจำนองดูอีกแห่งหนึ่งคงจะได้เพิ่มราคาขึ้นบ้าง เพราะพวกนี้ถ้ารู้ว่าใครร้อนเงินก็มักจะกดราคาให้ต่ำ หากได้ราคาพอสมควรพอจะส่งลูกไปได้งวดแรกพี่ก็ต้องตกลงแล้วเราค่อยคิดกันใหม่"

ข้าพเจ้าได้ยินก็รู้สึกหัวใจเต้นแรงวูบขึ้นมา เพราะไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อนว่าจะทำให้พ่อแม่เดือดร้อนถึงเพียงนี้ น้ำตาก็เริ่มไหลออกมาเป็นครั้งแรกที่เกิดสงสารพ่อแม่ แต่ต้องทนฟังต่อไปก็ยินได้เสียงแม่พูดว่า "ถ้าไม่พอน้องก็จะ

เอาเครื่องเพชรเครื่องทองที่น้องมีอยู่เก็บไว้เอามาขาย ก็พอจะช่วยได้บ้าง แต่ถ้าของเราหมดไปแล้วลูกยังเรียนไม่จบไม่สำเร็จละพี่จะทำอย่างไร" เสียงพ่อถอนหายใจรู้สึกว่าความคิดไม่ปลอดโปร่งนัก แล้วตอบออกมาอย่างใช้ความคิดว่า "ถ้าไม่พอจริง ๆ พี่ก็เห็นจะต้องเอาบ้านหลังนี้พร้อมที่ดินไปจำนองที่ธนาคารเพื่อแก้หน้าลูกจนกว่าจะเรียนจบ"

ข้าพเจ้าได้ยินเพียงเท่านี้มันตื้นตันใจ อยากจะลุกขึ้นไปแล้วเข้าไปกราบท่านทั้งสองแล้วพูดว่า "ลูกไม่ต้องการจะไปแล้วเมื่อพ่อแม่ของลูกเดือดร้อนถึงเพียงนี้ และลูกจะไม่ไปในเงินทุนของพ่อแม่อีกแล้ว ขอโทษให้ลูกด้วย ลูกไม่สามารถจะเห็นพ่อแม่เสียสละให้ลูกถึงเพียงนี้ ลูกยังไม่เคยรู้เลยว่าพ่อแม่คนไหนเขาจะเสียสละให้ลูกตัวเองต้องเดือดร้อนอยู่ในอกโดยไม่ยอมให้ลูกได้รับรู้" แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เปิดประตู ห้องนอนออกมาบอกพ่อแม่ตามที่คิด นึกว่าควรจะคิดทำให้ดีกว่านี้จึงได้แต่เอาหมอนหนุนหัวทับหน้าเอามือรัดไว้ไม่ให้เสียงสะอื้นร้องไห้ออกจากปากให้พ่อแม่ได้ยิน คืนนั้นไม่สามารถจะข่มความรู้สึกให้หลับได้เพราะ

จิตใจคิดฟุ้งซ่านย้อนหลังคิดถึงครั้งยังเป็นนักเรียนกินนอนอยู่โรงเรียนชาวต่างประเทศและต่างศาสนาเขาก็สอนศาสนาของเขา เวลาเมื่ออยู่โรงเรียนเขาสอนให้ก่อนกินอาหารต้องนั่งก้มหน้าระลึกถึงคุณของพระเจ้า ซึ่งได้ทรงประทานอาหารเลี้ยงชีวิตตลอดมา แล้วก็ใช้นิ้วแตะที่หน้าผากและไหล่ซ้ายขวาเราอยู่โรงเรียนเขาเราก็ต้องทำตามอย่างเขาแม้จะสนใจหรือไม่ก็ตาม

มาคืนนั้นได้ยินเสียงพ่อแม่พูดถึงเรื่องจะหาเงินส่งลูกไปเรียนนอก ตามคำร้องขอของลูกทำให้นึกขึ้นได้ว่า พ่อแม่บังเกิดเกล้าที่รักลูกตามใจลูกจะเอาสิ่งใดก็หาให้แม้ตัวจะลำบากก็เสียสละเพื่อลูก พ่อแม่นั้นก็เหมือนพระเจ้าของลูกที่ได้ส่งเงินให้ค่าศึกษาเล่าเรียน จ่ายค่ากินอยู่หลับนอนตลอดค่าเทอมแล้วเทอมอีก จนกว่าจะสำเร็จซึ่งเงินทองค่าใช้จ่ายมาจากพ่อแม่ทั้งสิ้น พระเจ้าที่แท้จริงของลูกก็คือพ่อแม่ที่ควรแก่การเคารพบูชายิ่ง ลูกควรจะมีความกตัญญูกตเวทีและเห็นอกเห็นใจสงสารพ่อแม่มากขึ้น คำพูดของพ่อแม่เสียดแทงเข้าไปในดวงใจ ด้วยความรักและสงสารมาก

ขึ้น จนไม่สามารถจะทนฟังพ่อแม่ปรับทุกข์กันต่อไป ใช้หมอนใช้ผ้าห่มปิดหูปิดปากข่มความรู้สึกไม่ให้เสียงสะอื้นออกจากปากคืนนั้นนอนหลับๆตื่น รู้สึกอ่อนเพลีย

เช้าวันนั้น ข้าพเจ้าลุกขึ้นเข้าห้องน้ำสายกว่าวันธรรมดา เพราะนอนหลับเอาจวนรุ่งสว่างจึงตื่นสาย แล้วออกมากินข้าวเช้ากับท่านทั้งสอง ซึ่งกำลังรออยู่ก็ถูกท่านทักว่าเช้าวันนี้ทำไมหน้าตาซูบซีด หูตาแดง เมื่อคืนนี้ไปมีเรื่องกับเพื่อนมาหรือ กลับดึกไหมลูก ข้าพเจ้าก็เพียงพูดค่อยๆเพราะใจยังสั่นสะอื้นอยู่ในอกไม่หายว่า "ไม่มีเรื่องอะไรมากนัก มีเพื่อนเขาพูดว่านักเรียน ทุนส่วนตัวที่ไปนอกส่วนมากไปผลาญเงินพ่อแม่ ไม่เคยคิดถึงหัวอกพ่อแม่เลย แล้วก็ไปทำชื่อเสียงเสีย บางคนก็ถูกส่งตัวกลับเพราะประพฤติชั่วสู้พวกสอบชิงทุนไม่ได้ เพราะพวกนี้เขามีความรู้ดี เอาใจใส่ในการเรียนไม่เคยทำเสียชื่อเสียง "เสียงพ่อบอกว่า เท่านั้นก็ไม่ควรเสียอกเสียใจต้องร้องไห้ร้องห่มทำไม เพราะคนไปทุนส่วนตัวที่ดีก็มีมาก คนชั่วก็มี พ่อทราบว่าบางคนชั่วไปจากเมืองไทย แล้วพ่อแม่ผู้ปกครอง

คิดว่าส่งไปเมืองนอกแล้วจะดีขึ้นบ้าง แต่กลับไปถูกโรงเรียนไล่ออกกลับไปทำเสียชื่อถึงเมืองนอก ทำชื่อเสียในเมืองไทยยังไม่พอทำให้นักเรียนไทยที่ดีถูกชาวต่างประเทศมองดูพลอยมัวหมองไปด้วย" ข้าพเจ้าจึงบอกว่าต่อไปนี้ลูกจะไม่รบกวนเงินพ่อแม่เรื่องไปนอกจะสมัครสอบชิงทุน มิฉะนั้นก็ไม่ไปดีกว่า พ่อแม่มองดูข้าพเจ้าแล้วก็มองดูตากันทั้งสองท่าน แล้วมองดูข้าพเจ้าอย่างสงสัยว่าทำไมข้าพเจ้าจึงเปลี่ยนใจง่ายและรวดเร็ว เพียงแต่ได้ฟังคำพูดของเพื่อน ๆ เท่านั้นและท่านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้าได้ยินคำพูดของท่านเมื่อคืนนี้ เพราะไม่บอกว่าได้ยินและพ่อแม่ก็ไม่รู้

นับแต่วันนั้นมา ข้าพเจ้าก็พยายามใช้เวลาศึกษาเล่าเรียนขยันดูหนังสือให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งเมื่อก่อนไม่ได้สนใจมากนักพยายามทุกอย่างที่เกี่ยวกับวิชาความรู้ในแขนงที่ข้าพเจ้ารัก ทำให้พ่อแม่รู้สึกพอใจและรักเอ็นดูข้าพเจ้ามากขึ้น ที่สุดปีต่อมาก็มีสอบชิงทุนหลายทุน ที่สุดข้าพเจ้าก็สอบทุนได้ที่ดี การไปนอกก็ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดไม่มียกเว้นตลอดทั้งค่าใช้จ่ายส่วนตัวประจำเดือนได้สูง

เพราะสอบได้ลำดับดีและดีกว่าทุนอื่น ๆ ทั้งไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ เพราะเป็นทุนต่างประเทศ ปัญหาเรื่องเรียนต่อต่างประเทศโดยลำแข้งของข้าพเจ้าก็สำเร็จเป็นความจริงขึ้น ทำให้พ่อแม่มีความยินดีกับข้าพเจ้ามาก แม่ดีใจจนน้ำตาไหล ข้าพเจ้าได้ทุนที่ดีจึงมีเงินเหลือใช้ส่วนตัว อยู่เมืองนอกพยายามประหยัดใช้ มีเงินเหลือส่งมาให้พ่อแม่ทางบ้านแทนที่พ่อแม่จะส่งให้ข้าพเจ้า จวบจนข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาได้ปริญญาแล้ว ข้าพเจ้าคิดถึงพ่อแม่ คิดถึงเพื่อน ๆ ที่อดทนก็เพื่อเรียนให้สำเร็จ เมื่อรู้ว่าจะได้กลับบ้านก็ยิ่งคิดถึงบ้านมากขึ้นอยากจะให้ถึงบ้านเร็ว ๆ แต่แล้วเวลาเดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนก็มาถึง ข้าพเจ้าขึ้นอยู่บนเครื่องบินเหมือนตนเองอยู่บนสวรรค์ ที่จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ที่รักใจจะขาด แม้เครื่องบินจะเร็วเพียงใดแต่ก็ยังช้ากว่าคนใจเร็วอย่างข้าพเจ้า ไม่ช้าเรือบินก็ข้ามทะเลเข้ามาในเขตไทย ข้าพเจ้าดีใจและตื่นเต้นเมื่อได้มองลงมาเห็นวัดวาอารามโบสถ์เหลืองอร่ามด้วยสีทองเป็นเครื่องหมายของพระพุทธ-ศาสนา ข้าพเจ้าระงับไว้ไม่อยู่ปลื้มปีติจนน้ำตาไหล ทั้งใน

ไม่ช้าข้าพเจ้าก็จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ญาติพี่น้อง นึกวาดภาพคงจะแวดล้อมข้าพเจ้าด้วยความดีใจ เรือบินกำลังจะบินเข้าในเขตของจังหวัดพระนครแล้ว ใจข้าพเจ้ายิ่งเต้นตึกตักเพราะตื้นปีติ เมื่อเข้าเขตพระนครก็เห็นรถยนต์วิ่งขวักไขว่ไปมาบนท้องถนน เมื่อเครื่องบินถลาลงสนามเข้าจอดตรงลานบิน ผู้โดยสารกำลังเดินลงจากเครื่องบิน ข้าพเจ้าติดตามลงมาเป็นคนที่สามแล้วส่ายตามองหาพ่อแม่ เมื่อผ่านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมืองแล้ว ข้าพเจ้ารีบออกมาเหมือนแทบจะวิ่ง แม้จะหอบเข้าของพะรุงพะรังก็ไม่สนใจใครจะมองในแง่ใด ตาส่ายหาหน้าพ่อ หน้าแม่ผู้บังเกิดเกล้าที่รักทั้งสอง ข้าพเจ้าเห็นคนมากมายเดินขวักไขว่ที่สถานีดอนเมือง ข้าพเจ้าส่ายตาจ้องดูทางซ้ายทางขวารู้สึกตาพร่าไปหมด พอดีข้าพเจ้ามองเห็นผู้บังเกิดเกล้าส่ายตามองหาข้าพเจ้าเหมือนกัน เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าหอบของพะรุงพะรัง พ่อแม่จึงจำข้าพเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าดีใจตะโกนร้องเรียกไปเสียงดังไม่สนใจใครหมดอายว่า พ่อจ๋าแม่จ๋า แล้วข้าพเจ้าก็โผเข้าไปกอดสะเอวทั้งสองไว้แล้วก็ซบหน้าน้ำตา

ไหลด้วยความปลื้มปิติได้เห็นหน้าพ่อแม่อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้จากกันหลายปีพ่อแม่ก็น้ำตาไหลออกมาเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าพูดได้เพียงว่า "เมื่อคืนนี้ลูกนอนไม่หลับเพราะรู้ว่าวันนี้จะได้พบพ่อพบแม่" เสียงแม่ก็ตอบอย่างกระเส่าทั้งน้ำตาที่ปีติว่า "เมื่อคืนพ่อกับแม่ก็นอนไม่หลับเหมือนกัน เพราะคิดว่าวันนี้คงจะต้องมาพบลูกเช่นเดียวกัน เรามัวดีใจที่ได้พบกันจนเพลิน แม่จึงเตือนว่าเรากลับไปบ้านกันเถิดแม่ได้แกงเขียวหวานไก่ไว้ให้ลูกแล้วตามที่ลูกได้เขียนจดหมายมาบอกว่าอยากกิน ความดีใจทำให้ข้าพเจ้าลืมธรรมเนียมไทยไป ข้าพเจ้ากราบที่อกท่านทั้งสองด้วยความรักและเคารพพึ่งอยู่ในความกตัญญูกตเวที เพราะนึกถึงน้ำใจของท่านที่เคยคิดว่าจะยอมเสียสละได้ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูกยังซึ้งใจข้าพเจ้าฝังลึกอย่างไม่รู้ลืม และคำพูดประโยคหนึ่งของคุณพ่อที่ทำให้ข้าพเจ้าไม่สามารถจะกลั้นน้ำตาไว้ได้ว่า "ลูกรัก ลูกได้สร้างตัวเองด้วยความสามารถของลูก โดยพ่อและแม่ไม่ต้องเดือดร้อนอะไร พ่อและแม่ปลื้มใจมาก" ข้าพเจ้าจำคืนก่อนที่จะเดินทางไปนอกได้ดี ข้าพเจ้าขอ

เขียนมาเป็นตัวอย่างของความกตัญญูที่เปลี่ยนใจข้าพเจ้าในปัจจุบัน เพราะใจในความรักลูกเห็นอกของพ่อแม่มาอภินันทนาการแก่ท่านเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตของข้าพเจ้ามาแล้ว

ผู้เรียบเรียงเขียนข้อความบันทึกนี้ไม่กล้าจะสันนิษฐานว่า ท่านผู้นี้จะเป็นสุภาพบุรุษหรือสุภาพสตรี เพราะท่านผู้บันทึกใช้คำพูดกลาง ๆ ไม่ได้บอกและลงชื่อมาด้วย จะหญิงหรือชายขอท่านผู้อ่านผู้ฟังจงพิจารณาดูเอง แต่เรื่องของท่านผู้นี้ได้ก่อให้เกิดความกตัญญูกตเวทีขึ้นมา จึงเกิดเป็นสิริมงคลขึ้นแก่ตนเองเป็นตัวอย่าง ฉะนั้นผู้เขียนคิดว่าการก่อเกิดอารมณ์ขึ้นทางจิตใจเพราะได้ยินได้ฟัง ได้อ่าน ได้รู้ได้เห็นสิ่งเหล่านี้ย่อมจะมีทั้งดีและไม่ดีได้เช่นเดียวกัน หากท่านจะป้องกันไว้ก่อนโดยฝึกจิตให้เป็นผู้โกรธยาก ไม่เห็นแก่ตัว เป็นคนอารมณ์เย็น แม้เราจะได้ยินสิ่งไม่ดีแสลงหูจิตใจตั้งอยู่กลาง ๆ ก็จะได้มีเวลาใช้สติบัญญาสมองพิจารณาสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว และปฏิบัติในสิ่งที่ดี โดยเฉพาะคำสั่งสอนของพ่อแม่ผู้หวังดีจะเป็นตัวอย่างผู้ปฏิบัติดีอย่างน่าเคารพนับถือบูชาตลอดไป

พ่อแม่เป็นบุพการี มีพระคุณเหมือนพระเจ้าของลูก ควรแก่กาลเคารพบูชา บุคคลใดได้อ่านเรื่องนี้ เกิดความกตัญญูกตเวทีขึ้นมา ก็จะเริ่มต้นเป็นสิริมงคลความเจริญแก่ผู้นั้นต่อไป

สวัสดี

พิมพ์ที่โรงพิมพ์การรถไฟ ฯ รองเมือง ซอย ๒ กรุงเทพมหานคร
นายอุทัย สงวนไว้ ผู้พิมพ์โฆษณา
มีนาคม ๒๕๑๖